14 MAYIS 1959

SAYI : 254

MECLİS TAHKİKATI

AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

SUPHİ BAYKAM

FİYATI 125 KURUŞ

YEPYENİ BİR...
AKŞAM
AKŞAM
7 den 70e kadar herkesin gazetesi

AKİS

Haftalık Aktüalite Mecmuası

Yıl: 5, Cilt: XV, Sayı: 254

Yazı İşleri :
Rüzgârlı Sokak Ovchan Kat 3 Daire 7
Tel: 18992 P. K. 582 - Ankara

İdare :
Denizciler Caddesi 23/B
Rüzgârlı Matbaa Tel: 15221

Fiyatı 125 Kuruş

★

Müessisi

Metin Toker

★

Umumi Neşriyat Müdürü ve bu sayıda neşriyatı fiilen idare eden mesul yazı işleri müdürü

Hamdi AVCIOĞLU

★

AKİS Neşriyat Ltd. Şirketi adına imtiyaz sahibi

Kurtul ALTUĞ

★

Karikatür :
TURHAN

★

Fotoğraf :
Hüseyin EZER
Ege AJANSI
Associated Press
Türk Haberler Ajansı

★

Klişe :
Doğan Klişe

★

Müessese Müdürü :
Mübin TOKER

★

Abone şartları :

3 aylık (12 nüsha): 12.50 lira
6 aylık (25 nüsha): 25.00 lira
1 senelik (52 nüsha): 52.00 lira

★

İlân şartları :
Santimi : 8 lira
3 renkli arka kapak: 750 lira
(İlânların mesuliyeti tamamile ilân sahiplerine aittir.)

★

İlân İşleri
Tel : 15221

★

Dizildiği ve Basıldığı yer :
Rüzgârlı Matbaa — ANKARA
Tel : 15221

Basıldığı tarih: 11.5.1959

Kapak resmimiz

Suphi Baykam

Mücadele, gene mücadele

Kendi Aramızda

Sevgili AKİS okuyucuları

AKİS'in bu sayısının üzerindeki tarih şudur: 14 Mayıs 1959... 14 Mayıs, 14 Mayıs? Bu günün hayatımızda büyük ehemmiyeti vardır. 14 Mayıs 1950 de serbest seçimlerle C. H. P. yi yenerek iktidara gelen D. P., bugün, dokuzuncu iktidar senesini tamamlamakta ve onuncu yılına girmektedir. 14 Mayıs, AKİS için de hususiyeti olan bir gündür: AKİS'in ilk sayısı, 14 Mayıs 1954 te çıkmıştır. Bugün AKİS beşinci neşir yılını tamamlayıp altıncı yaşına giriyor.

Bu beş yılın hikâyesi - diğer dokuz yılınki ile birlikte - uzun seneler sonra yazılacak demokrasi tarihimizde mutlaka ehemmiyetli bir yer tutacak ve ümit ederiz ki onun kara tarafları gelecek nesiller için bir ibret dersi yerine geçecek, böylece bir işe daha yarıyacaktır.

Bu mecmuayı çıkaranlar, her geçen yıl şartların daha da ağırlaşmasına rağmen, bu vatanda demokrasi dâvasının er geç muzaffer olacağına ve bir gün mutlaka özledikleri şartlar içinde çalışma imkânına kavuşacaklarına daima inanmışlardır. Bu inanç, hizmet yolundaki gayretlerin tek teşvikçisi olmuştur.

Bugün AKİS'in kurucusu ve başyazarı Metin Toker, adına Hilton denen bir cezaevi koğuşundadır. İki yazı işleri müdürümüz -Yusuf Ziya Ademhan ve Tarık Halulu-, keza cezaevlerinin dört duvarı arasında insana bitmez gibi gelen günleri doldurmakla meşguldürler. Temyiz Mahkemesinde, Ankara Toplu Basın Mahkemesinde dâva dosyalarımızın sayısı artmaktadır. Mahkûm olduğumuz para cezalarının yekûnu -eğer fiyatlar böyle alabildiğine yükselmemiş olsaydı- AKİS gibi bir mecmua daha çıkarmaya yetecek seviyeye varmıştır. Bütün bu dertlerimizi burada sayıp dökmek lüzumsuz... Derdin başı bellidir ve AKİS okuyucuları mecmualarının gazetecilik vazifesini yapmakta ne derece azimli olduğunu pek iyi bilmektedirler. Altıncı neşir yılımızın eşiğinde, ilk sayımızdaki hizmet aşkıyla dolu olduğumuzu elbette görmektedirler.

★

AKİS'in "kurmay heyeti" tevzi ve ulaştırma meselelerini gözden geçirdikten sonra, mecmuanın eskisi gibi her Cumartesi değil, her perşembe günü çıkmasının uygun olduğu kanaatına vardı. Bunun üzerine verilen karar gereğince AKİS'in baskısı Pazartesi gecesi tamamlanmış olacak ve sevkiyat bu suretle erkenden yapılabilecektir. Bu hale göre okuyucularımız AKİS'e eskisinden iki gün daha önce kavuşmuş olacaklardır.

★

Bu seneki yazı müsabakamıza iştirak eden makalelerin tetkiki tamamlanmıştır. Büyük Jüri, 12 Mayıs 1959 Salı günü saat 15.00'de idarehanemizde nihai toplantısını yaparak birinci, ikinci ve üçüncüyü tesbit edeceklerdir. Bu neticeler, AKİS'in önümüzdeki sayısında ilân olunacaktır.

★

AKİS Patrikhanede "Zito" hitabıyla karşılanan Karamanlisi İstanbulda ve Ankarada adım adım takip etti, Madam Karamanlisin bir gece klübüne gidememekten duyduğu üzüntüye yakından şâhit oldu. Zira Atinada Streepe-tease'i yasak eden Karamanlis, İstanbulda Streep-tease olmıyan bir gece klübü keşfedememişti de..

AKİS'in bu yazısını da zevkle okuyacaksınız.

★

Bu sayımızda gerek yurt içindeki, gerek yurt dışındaki en alâka çekici aktüalitenin dışında TARİH başlıklı bir yazı bulacaksınız ki bu yazı zekâ ışığı altında okunduğu takdirde zihinlerde düğümlenen birçok meseleyi çözmekte pek faydalı olacaktır. 1848 yılının Fransasını anlatan bu yazıyı, aradan zaman geçtikten sonra bile zevkle hatırlıyacağınızdan eminiz.

★

Görülmemiş kalkınma, görülmemiş kalkınma... Senelerden beri kulaklarımızda çınlatılan bu sözlerin nasıl beş bir hayal, ne kadar acemice uydurulmuş bir masal olduğunun bir yeni misalini daha öğrenmek mi istiyorsunuz? Şu halde İKTİSADİ VE MALİ SAHADA kısmımızdaki Kalkınma başlıklı yazıyı okuyunuz. Zaferin "külliyen yalan" diye sıfatlandırdığı hâdiselerdeki, küçük fakat inkârı gayri kabil hakikatlarla izahını bu yazıda bulacaksınız.

★

AKİS'in siyasetle alâkası olmayan sayfalarını da dikkatle ve beğenerek okuduğunuzdan eminiz. Meselâ bu sayımızda KADIN sayfasında, evlilsinden sonra gözü dışarı bakmaya başlayan kocalara karşı hanımların ne gibi tedbirler - şiddet tedbirleri değil - alması lâzım geldiğini öğrenebilirsiniz. SİNEMA sayfamızda ise, meşhur Cannes Festivalinin ilk haftasında gösterilen bütün filmler hakkında selâhiyet ve vukufla hazırlanmış bir yazı bulacaksınız.

Saygılarımızla
AKİS

Millet

Halkın Sesi

Tarihin, bilgimiz için en uzak çağlarından bu yana başarılı hükümet etmenin bir, ama bir tek yolu olmuştur: Halkın sesine kulak vererek. İsterseniz Eflâtunu, isterseniz De Jouvenel'i okuyunuz, Macchiavelli'yi veya Montesquieu'yü karıştırınız, Hobbes'a veya Tocqueville'e, Bossnet'ye bakınız. Devirlerinden fikirlerine her şeyleri birbirinden o kadar ayrı olan bu düşünürler bir noktada ittifak etmişlerdir: Devlet adamı mutlaka ve mutlaka halkın sesini dikkatle dinlemelidir, tutumunu ona göre ayarlamalıdır. "Vox Populi, vox Dei = Halkın sesi hakkın sesidir" bu prensibi ifade eden formüldür. Halkın sesi, hele iş başına reyle gelinip oradan reyle gidilen rejimlerde siyasi hayatın en ehemmiyetli faktörüdür.

Bu günlerde İstanbul ve Ankara sinemalarında cereyan etmiş bir hâdisenin üzerinde durmak lâzımdır. Bu sinemalarda bir film gösteriliyor. Filmde savcıyla mücadele eden bir gazeteci var. Gazeteci basın hürriyetinin müdafii olarak savcının çıkarttığı bütün güçlüklerle mücadele ediyor ve yazılması istenilen bir haberi neşretmeye muvaffak oluyor. Bu filmin her seansında seyirciler gazeteciyi hararetle alkışlamış, perdeye, gazetecinin lehinde - ve bizdeki tatbikatın aleyhinde- lâf atmışlardır. Bu filmin o sahnesi kılı kırkbir yarma mütehassısları tarafından makaslanana kadar devam etmiştir.

Şimdi, düşünmek lâzımdır. Bunlar, muhtemelen politikayla alâkaları son derece az sinema seyircileridir. Bir siyasi parti tarafından tahrik veya teşvik oldukları hatıra getirilemez bile. Alkışlarının maksatlı olduğunu sanmak için evhamlı da değil, düpedüz deli olmak lâzımdır. Karanlık salonda yükselen, halkın sesinden ibarettir. Bu ses, bundan bir müddet evvel Ankarada gösterilen bir piyes sırasında da, hem Cumhurbaşkanı tarafından takip edilen ilk temsilden itibaren hemen muntazaman yükselmiş, seyirciler bir hükümdarın ağzından çıkan "Bırakınız söylesinler, onlar bizim aynamızdır. İcraatımın halk arasında nasıl karşılandığını ben onlardan öğrenirim. Hata yapıp yapmadığımı bu aynalardan anlarım. Onlar bizimle halk arasına girmiş elçilerdir. Bırakınız konuşsunlar! Bırakınız yazsınlar. Bize yardımları vardır, bize yol gösterirler" lâfını heyecanla alkışlamışlardır. Şu sırada Basına karşı yeni baskı tedbirleri arayıp bulmaya çalışanların acaba bu son derece basit hâdiselerden alacakları bir ders yok mudur?

Basın hürriyetinin, sadece gazetecilerin hürriyeti olmadığı çok söylenmiştir. Belki söylenmeyen, gazetecilere reva görülen muamelelerin halk üzerinde inanılmaz tesirler yaptığıdır. Gazetecilere hakiki hayatlarını bırakınız, filmlerde ve piyeslerde dahi sempati izhar edilen bir cemiyette onları hapishanelerde, mahkeme kapılarında süründürmek bir partiye nasıl prestij sağlar, onu nasıl sevimli hale getirir? Buna imkân bulunmadığını çocuklar dahi anlayabilirler. Bilâkis sempati tezahürü bir reaksiyonun, bir tasvipsizliğin ifadesidir. Vaziyet bu iken ipler gevşetilecek yerde iplerin sıkılaştırılması yoluna gidilmesi basiretsizliğin bir şaheseridir.

Yok, bu yolun yolcuları bir partinin prestijsiz ve sevimli olmaksızın bir memleketi huzur içinde idare edebileceğine inanıyorlarsa o başka... Ama o takdirde arkadaşları bu üstadları hemen ayıltmak zorundadırlar. Zira gittikleri yolun adı Hüsran yoludur.

D. P.

Yokuş yukarı koşu

Geçen haftanın sonunda Pazar günü öğleden sonra saat 3 de B. M. M. nin kapısında bekliyen AKİS muhabiri ufak gruplar halinde 15 kadar milletvekilinin Meclise geldiğini gördü. Simalar tanıdıktı: İlhan Sipahioğlu, Bahadır Dülger, Behzat Bilgin, Burhan Belge, Halim Alyot, Hadi Tan, Hulusi Köymen, Halil Özyörük, Cevat Ülkü, Nusret Kirişçioğlu, Turan Bahadır, Zeki Erataman, İzzet Akçal, Mehmet Daim Süalp ve Ekrem Anıt artık herkes tarafından bilinen isimlerdi.

Halim Alyot

Bir de şefin sesi var

15 milletvekilinin nefis bir pazar gününü Mecliste geçirmesi AKİS muhabirini elbette şaşırtmadı. Esasen Meclis kapısında onların teşrifini bekliyordu. Bunlar, sâbık "şiddet tedbirler.", şimdiki "Şiddet tedbirlerini şiddetlendirme komisyonu"nun muhterem üyeleriydi. Önlerinde çok az bir vakit vardı. Şiddetlendirilmiş şiddet tedbirlerini Perşembe günkü D. P. grubuna yetiştirmek zorundaydılar. Beyfendi öyle istiyordu: İnönü yeni bir geziye çıkmadan evvel şiddet tedbirleri kanunlaşmalıydı.

Bu sebeple "şiddet tedbirlerini şiddetlendirme Komisyonu"nun yeminli üyeleri geçen Perşembeden beri sık sık toplandılar. Toplantıları bazan üyelerden birinin evinde, bazan Mecliste yapıldı.

Pazar günkü toplantı için B. M. M. Başkanının dairesi seçilmişti. Üyeler Meclis Başkanının odasından geçerek, nefis tablolarla süslü büyük salona geldiler ve müzeyyen koltuklara yerleştiler.

Toplantıların hususiyetini Adliye Bakanı Esat Budakoğlu ve İçişleri Bakanı Namık Gedikin "şiddet tedbirlerini şiddetlendirme Komisyonuna tatbikata müteallik meselelerde izahat vermesi teşkil etti. Sayın üyeler, tatbikatçı iki Bakanın şikâyetlerini öğrenecekler, tedbirleri bu şikâyetleri giderecek şekilde kaleme alacaklardı. Zira artık şiddet tedbirleri partiye faydalı mıdır, zararlı mıdır, münakaşanın devri geçmiş, D. P. yüksek kademelerini en çok memnun edecek tedbirler manzumesini ortaya koyma endişesi, muhterem üyelere hâkim olmuştu. Meselâ bir Halim Alyot, bu istihaleyi büyük bir muvaffakiyetle yapmıştı. Son Avrupa seyahati dönüşünde büyüklere Avrupanın hakkımızda neler düşündükleri mevzuunda bir rapor sunan sâbık Basın Yayın Umum Müdürü, ispat hakkını savunmuştu. Alyota göre, şeref ve haysiyetleri korumak için alınan bütün tedbirler yerindeydi. Ama ispat hakkı verilmediği takdirde, Avrupanın "selâhiyetli çevreleri"ni Demokrat iktidarın samimiyetine inandırmaya imkân yoktu. Hiç olmazsa sınırlı bir şekilde de olsa ispat hakkı tanınarak "biz samimiyiz" demek fırsatı kaçırılmamalıydı. Hem sonra ispat hakkını işlemez bir silâh haline getirmek o kadar zor değildi. İddiasını ispat edemeyenler ağır şekilde cezalandırılırdı. Bu ağır ceza da kimseye ispat edemiyeceği meseleleri ortaya atmak cesaretini veremezdi.

Ne çare ki bu sırada İsmet Paşa gailesi çıkmıştı. Artık iğdiş edilmiş bir ispat hakkından konuşmak bile imkânsız bir hale gelmişti. Halim Alyot duruma çabucak intibak etti ve geçen hafta Meclis koridorlarında,

Haftanın içinden

BİLANÇO

Muhalefet lideri Sayın İsmet İnönünün son maceralı seyahatinin bilânçosu bugün zihinleri meşgul eden 1 numaralı meseledir. Hem iktidardaki parti, hem muhalefetteki parti -hattâ partiler- yakın istikbaldeki tutumlarını bu bilânçoya göre ayarlayacaklarına göre hâdisenin ehemmiyeti açıktır. Bu bakımdan hislerin imkân nisbetinde bir kenara bırakılarak çıplak hakikatlere çıplak gözle bakına cesaretinin herkesce gösterilmesinde Türkiye devleti ve Türk Demokrasisi için inanılmaz fayda vardır.

Evvelâ birkaç basit vakıa ortada duruyor. Seyahat sırasında yüzbinlik muazzam kütleler harekete geçmiştir. Bu kütlelerin kımıldanmasını "kendiliğinden vukua gelmiş bir tabiat hâdisesi" saymak ne derece safdillikse, onların sadece ve sadece "bir takım tahrikler neticesi" yerlerinden oynadığına inanmak da insana zahiren huzur verse de, hesapları tamamiyle yanlış bir istikamete sürükler. Hakikat iki telâkkinin ortasındadır. Sayın İnönünün seyahatini C. H. P. belki de uzun zamandır ilk defa, mükemmel şekilde hazırlamıştır. Hele İktidar hakikaten inanılmaz bir basiretsizlikle bu hazırlığa yardımların en büyüğünü yapınca, yani zorla karşı koyma temayülü gösterip tatbiki imkânsız tehditlere girişince, Muhalefetin bilinen neticeyi alması mümkün hale gelmiştir. Ancak böylesine bir ateşin tek kibritle yakılması imkânsızdır. Muazzam kütleler eğer dolu olmasalardı, hürriyetsizlik derdi, çeşitli şekiller altında ve bilhassa partizan idare halinde en ufak toplulukların dahi içine işlememiş olsaydı yüzbinlerce insanın "Hürriyet, Hürriyet" diye bağırmaları ve Sayın İnönünün ellerine ağlayarak kapanmaları bahis mevzuu olmazdı. Muhalefet, mevcut bir vasattan iyi istifade etmiştir. Eğer bu, Vatan Cephesi edebiyatı ile uyutulmak istenilen aklıbaşında Demokratların gözlerini açarsa ve sayın D. P. liderlerinin ellerinde fırsat varken ve partinin prestiji -gülünç sebeplerden dolayı da olsa- yükseklerde dolaşırken siyasi havayı yumuşatmaya yanaşmamak suretiyle yaptıkları hatayı belirtirse Sayın İnönüyü alkışlıyan yüzbinler en büyük iyiliği D. P. ye yapmış olacaklardır. Partizan idarenin, taraf tutan radyonun hapishanelere gazeteci doldurmanın ve bilhassa suiistimallerle, israfla mücadele etmemenin milletin sinesinde ne derece akis bulduğunu son maceralı bir hafta bütün çıplaklığıyla gözler önüne sermiştir.

İkinci bir vakıa, tedbirlerin en şiddetlisi hükümetin eline verilmişken bu tedbirlerin işlememiş olmasıdır. İktidarın, İnönüyü dolaştırmamak, hele onu sevgi gösterileriyle karşılaştırmamak için elinden gelen hiç bir çareyi denememiş bulunduğunu söylemenin imkânı yoktur. Bütün kuvvetler seferber edilmiştir, hattâ çapulcu birlikleri teşkil edilmiş, Muhalefet liderinin yolu kesilmiş, tecavüzlere girişilmiştir. Bunların hiç biri fayda vermemiştir. Hedef gözetmeksizin ateş edileceği tehditleri ise hiçbir yerde tatbik mevkiine konamamıştır. Bilâkis yer yer emniyet kuvvetleri mensuplarının ağladıkları görülmüştür. Bu göz yaşlarından basiretli Demokratların alacakları çok ders vardır. Bugünkü tedbirlerden daha sertleri düşünülebilir mi? İnsan muhayyilesinin hudutsuzluğu aşikâr olduğuna göre elbette ki bir takım kimseler "daha da şiddetli" usuller teklif edeceklerdir. Ama bunlar asla ve asla "daha da müessir" olmayacaktır. Halbuki vaziyeti düzeltmek için İktidara lâzım olan "şiddet" değil, "tesir" dir. Demokratlar, bugünkü aşırı sert ve tamamiyle antidemokratik tedbirlerin kendilerinden nasıl koparıldığını unutmuş olamazlar. Basın Kanunu, Gösteri Yürüyüşleri Kanunu, Milli Korunma Kanunu hep D. P. Meclis Grupundan "Bu hakları bize verin, artık başka bir şey istemeyeceğiz. bakınız her taraf nasıl süt liman olacaktır" diyerek geçirilmiştir. Şimdi görülüyor ki bunların hepsi rejimi bozmaktan gayri bir işe yaramamıştır. Bunun açık delili aynı liderlerin bugünkü aynı sözlerle gruplarının karşısına yeniden çıkmış olmaları ve yeniden "tedbir hakkı" istemeleridir. Yeni tedbirler tutulmuş olan istikamette liderleri birkaç adım daha ileriye götürecek, bizi demokratik rejimden biraz daha uzaklaştıracaktır. Fakat hadiselerin seyrini değiştirmeyecek, huzuru sağlamayacak, bilâkis huzursuzluğu arttıracaktır. Tatbik kabiliyeti olmayan tedbirler işlemeyen silâhlara benzer: kendilerini tutan ellerin sahiplerine kuvvet değil cüret verir ve cesaretten bambaşka bir şey olan cüret felâketi çabuklaştırır. Seyahate mâni olmak, sevgi gösterisine mâni olmak, toplantılara mâni olmak, cereyan etmiş hâdiselerin duyulmasına mâni olmak..., Son maceralı hafta, bütün bunlar kanunî ve kanunsuz yollardan denendiği halde elde edilecek neticenin ne olduğunu göstermiştir. Daha çok sıkmak, daha sert infiale muhatap olmaya hazırlanmak demektir. Basiret sebepleri ortadan kaldırmaktır, sebeplerin alâmetlerini değil...

Fakat son maceralı seyahat, belki bütün bunların da üstünde bir başka vakıayı meydana çıkarmıştır. Açıkça anlaşılmıştır ki Muhalefetin başındaki zat hususunda hayal etmemek lâzımdır. Sayın İnönü bu bir hafta zarfında iki hakikatı ortaya koymuştur: Yalnız medeni değil, aynı zamanda askerce de bir cesarete sahiptir ve bunun yanında meşruiyet taraftarıdır. Birinci hakikat, belki Demokrasi aleyhtarlarını üzecektir. Zira Sayın İnönü şahsı bakımından "her ne pahasına olursa olsun" mücadelesine, neticeyi alıncaya kadar azimle devam edecektir. Ama ikinci hakikat, siyasi rakiplerine serinkanlılıkla ve basiretle düşünmek, ona göre davranmak imkânını sağlayacaktır. Muhalefetin başında böyle bir liderin bulunması rejimimizin bu devresinde hakiki bir talihtir. Bir lider ki başına atılan küçük bir taş bütün bir milleti galeyana ve nefrete sevkediyor bir lider ki gencinden ihtiyarına, köylüsünden şehirlisine, askerinden siviline herkesten sevgi ve saygı görüyor, bir lider ki yüzbinlik kütleleri harekete geçiriyor böyle bir lider başka yerlerde nelere teşebbüs etmez? Ama, ihtimal ki uzun yıllar omuzunda devletin mesuliyetini taşıması neticesi, Sayın İnönü bunlara asla iltifat etmediğini, etmiyeceğini göstermiştir. Başbakan yokken seyahate çıkmamak, başkentte yabancı misafir varken kendisine tezahürat yapılmasını şiddetle önlemek... Çapulcuların üzerine yürüyen İnönü nasıl milyonlarca insanı büyülüyorsa, bu İnönü de kalbleri aynı şekilde fethetmektedir. Eğer basiretli Demokratlar Muhalefet liderinin bu tarafını zaaf, safdillik saymağa ondan istifade etmeye mütemayil büyüklerini ikaz edemezlerse hakikaten yazık ederler. Sayın İnönü üzerinde bu büyükler tarafından kurulan hayallerin şimdiye kadar hep yıkılmış olması bilânço yapanların dikkatle kaale almaları gereken bir husustur. Böyle bir rakip zorbalıkla değil, açık kalblilik ve iyi niyetle altedilir. Kaldı ki bu rakibin talepleri bugünkü İktidarın sayın liderlerinin vaktiyle şampiyonluğunu bizzat yaptıkları fikirlerin tatbike konmasından ibarettir. Son maceralı seyahat, kim ne derse desin halkın gönlünün hangi fikirlerden yana olduğunu ve bu fikirlerin millî vicdanda nasıl alev alev yandığını göstermiştir.

Gözlerini kapalı tutmakta inat edenler bu alevlerin hararetini de mi hissetmiyorlar ve çok geç olmadan harekete geçmek lüzumunu duymuyorlar?

komisyon üyesi olmayan sâbık yaylacılardan Sabri Dilek ve Turan Akarca ile birlikte, C. H. P. nin kapatılması mevzuunda en hararetli "ikna" faaliyetler.ni gösterdi.

Bir koltuğun etrafında

Halim Alyotun âni istihalesinde ille de bir gizli maksat arayanlar, onun Basın-Yayın Bakanlığını garantilemek istediğini ileri sürdüler. Yüksek kademelerden aldığı direktifleri aşırı bir sadakatle komisyona empoze etmeye çalışan Bahadır Dülger de bu mevkiin adayı idi. İşte bu sebeple iki rakip arasında, birbirlerini yaya bırakmak için bir şiddetlendirme müzayedesi başlamıştı.

Her ikisi de Basın-Yayın Umum Müdürlüğü için biçilmiş kaftan olduklarını düşünüyorlardı. Uzun yıllar Basın-Yayın Umum Müdürlüğü yapan Alyotun, onları ismen tanıyacak kadar Basın-Yayın mensupları ile irtibatı vardı. Bahadır Dülger ise Zaferin başında bulunuyor ve yılların eskitemediği bir gazeteci olarak komisyonun karşısına çıkıyordu. Hele geçen Cuma günü Bahadır Dülgerin, İçişleri Bakanı Namık Gedik ile erken saatlerde buluşmaları, öğleyin Bakanın makam odasında beraber sandviç yemeleri ve gazetecilerin sicillerine ait dosyaları birlikte incelemeleri, Bahadır Dülgerin Basın-Yayın için rakipsiz olduğu kanaatini uyandırmıştı.

Ama son dakikada işe Doğu illerinde büyük nüfuzu olduğu sanılan Kasım Küfrevinin de adı karıştı. Küfrevi. Beyfendinin tensibiyle "şiddet tedbirlerini şiddetlendirme Komisyonu"nun gayrıresmi bir üyesi haline geliverdi. Doğu illerinde büyük nüfuzu olduğu sanılan en kıdemli yaylacı Küfrevinin ortaya çıkması ile Bahadır ve Alyotun bakanlıkları suya düşer gibi oldu. Alyotun bakan olacağı her hatıra getirildikçe, onun rahatsız olduğu ileri sürülmeğe başlandı. Bahadır için ise basının sempatisi meselesi vardı. Gazetecilerin Dülgerin Bakanlığını nasıl karşılıyacakları malûmdu. Bu bakımdan en münasip aday Kasım Küfrevi idi.

Sonra efendim, basın denince sadece gazeteler ve gazeteciler akla gelmiyordu ki.. Koskoca bir Basın-Yayın Bakanlığı, radyosu, ajansı ve teşkilâtı ile ortada duruyordu. Buralarını da islah etmek lâzımdı. Bahadır Dülger Ajans Umum Müdürlüğünde bir kere denenmişti. Alınan netice ortadaydı. Zaten iktidar büyüklerinin en muvaffak Basın-Yayın Bakanı saydıkları merhum Somuncuoğlunun da basınla ne alâkası vardı? Bu deliller D. P. yüksek kademelerini iknaya kâfi geldi. Ama daha az şanslı iki aday arasında tedbirleri şiddetlendirme müzayedesi tabii ki durmadı. "Şiddet tedbirlerini şiddetlendirme komisyonu"nun diğer üyeleri de bu müzayedede diğer arkadaşlarından aşağı kalmadılar.

Şiddet, şiddet, şiddet!

Şiddetlendirme komisyonu bir haftalık hummalı faaliyetini en randımanlı şekilde kullanmak maksadıyla büyük gayret sarfetti. Raporu, önümüzdeki Perşembe günü Grup Başkanına verebilmek için işbölümü yapıldı. Cemiyetler Kanunu ile Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri kanunundaki şiddetlendirmeleri hazırlamak üzere Hadi Tan ile Ekrem Anıt vazifelendirilmişti. Onlara Daim Sülalp ile Cevat Ülkü de yardım edecekti. Hadi Tan, bu neviden kanunların hazırlanmasında müsteşarlığından beri istisas sahibiydi. Ekrem Anıt ise C. H. P. iktidarı devrinde 1946 seçimlerini idare etmişti, tecrübeli bir idare âmiriydi. Onun da dirayet ve liyakati inkâr edilemezdi. Gerçi bir müddet C. H. P. li tanındığı için emniyet müdürlüğü ile Ankaradan uzaklaştırılmıştı. Ama bu uzun sürmemiş, 1954 seçimlerinde D. P. listesine alınmıştı. O tarihten beri de liderlere sadakatte kusur etmemişti.

Hadi Tan ve Ekrem Anıt Cemiyetler Kanununda yapılacak değişikliklerin esaslarını tesbit ettiler. Bu esasların tesbiti gayet basit bir işti. Liderler neden hoşlanmıyorlarsa, neyi sevmiyorlarsa onlar ortadan kaldırılmalıydı. Ölçü bu olunca gerisi kolaydı. Muhalefet liderlerinin yurt içi gezilerinden mi şikâyet ediliyordu? O halde muhalefet liderleri, siyasî mahiyette bir propaganda gezisine çıkacaklarsa, bu gezi için evvelâ hareket mebdei teşkil eden vilâyetin en yüksek mülkî âmirinden izin almalıydılar. Gürültü kaynağı parti kongreleri, seçimler gibi dört yılda bir yapılmalıydı. Mesele bu kadar basitti.

Geriye liderlerin basından şikâyetleri kalıyordu. Buna da Alyot, Dülger ve Bilginin dahil bulunduğu basına ait tedbirleri şiddetlendirme tâli komisyonu çare bulmalıydı. Bu iş de kolaydı. Liderler neye kızıyorlar? Basının muhalefeti tutmasına mı? O halde Basın iktidarı tutmak zorunda bırakılmalıydı. Büyük tirajlı gazeteler büyük sermayeye dayanıyordu, maksat kârdı. Sermaye sahiplerine büyük zarar verecek ve kârı azaltacak ağır para cezaları verildi mi mesele halledilmiş demekti. Patronlar iki-üç yüzbinlik para cezalarını bir kaç defa öderler mi, iktidarın hoşlanmadığı şeyleri yazmağa zor cesaret ederlerdi. Meselenin patronlar kısmı bundan ibaretti.

Gazetelerde çalışanların muhalefeti tutmasını önlemek için de onları bir teşkilât etrafında toplamak kâfiydi. Bu teşkilât basın odaları olabilirdi. Şu halde, bir basın odası kurulmalı, buraya dahil olmayan kimseler gazetecilik yapmamalıydı. Odaların tüzüğüne ve kararlarına aykırı hareket edenler meslekten atılırlardı. Yani gazeteciler ya kendiliğinden hizaya gelecekler, ya getirileceklerdi.

Mesele bu tedbirleri kanun diline dökmekten ibaretti. Komisyonda iyi kanun kaleme almakta yekta olan Köymen, Özyörük ve Akçal vardı. Onlar da bu işi üzerlerine aldılar.

9 Yıl Sonra 14 Mayıs

"...Daha tesirli ve esaslı tedbirler üzerinde tetkikler yapılarak 14 MAYIS 1959 Perşembe günkü Grup toplantısında müzakereye arzedilmek üzere raporun aynı komisyona tevdiine gene ittifakla ve tezahüratla karar verilmiştir."

D.P. Grupu tebliğinden

Bu toplantının şiddet tedbirlerini şiddetlendirme toplantısına 14 Mayısa rastlatmanız bir talihsizlik oldu beyler! 14 Mayıs Türkiyenin tarihinde bambaşka bir gündür. 14 Mayısın hâtırası vardır, bu hâtırayı rahatsız etmiyecektiniz. Onu hiç olmazsa takvimlerdeki yalnızlığıyla başbaşa bırakabilir, o bembeyaz manzarasına kendisine bağışlıyabilirdiniz.

Allahın başka günü mü kalmamıştı beyler; 15 Mayısta, 16 Mayısta toplanamaz mıydınız? O müstesna günü şiddet tedbirlerinizle ezilmekten, hiç olmazsa şeklen kurtaramaz mıydınız?

14 Mayıs bambaşka bir gündür, beyler! 14 Mayısta milyonların hakkı vardır. Omuzlarını demokrasiye taht yapıyorum diye size basamak yapan gencin, hürriyet lâfını işitmek için kilometrelerce kat'eden ihtiyarın, anasının sırtında köy köy dolaşan kundak çocuğunun hakkı vardır. Gazetecinin hakkı vardır, işçinin hakkı vardır, köylünün hakkı vardır, memurun hakkı vardır. 14 Mayısın, "şiddet tedbirleri" hazırladığınız bu yıldönümünde, eğer omuzlarınızda bir ağırlık hissediyorsanız beyler, biliniz ki, bu, bu hakkın kefaretidir.

14 Mayısta sizin hakkınız vardır, beyler! Çocuklarınızın hakkı vardır. Bu hakkı büsbütün iptal etmiyebilirdiniz ve siyasi hayatınızdan çocuklarınıza, 365 günde bir tek günün hâtırasını, aktifte bir miras gibi bırakabilirdiniz. O mirasın pasifini aktifteki hiçbir kıymet karşılıyamaz.

14 Mayıs bambaşka bir gündür, beyler! 14 Mayısta -tabii 9 yıl önceki 14 Mayısta- Ankara sokakları insanla doluydu. Hey canlı, ümitli -hele geceyarısına doğru, neş'e içinde insanlar... 14 Mayısın bu yıldönümünde sokakları sessiz bulacaksınız. Hiç değilse bu sessizlik, sizi düşündürmelidir, beyler!.

MEŞRUİYETİN HUDUTLARINDA

Doğan AVCIOĞLU

Son günlerde cereyan eden hâdiseler karşısında D. P. idarecilerinin tutumu, hiç şüphesiz, psikanaliz mevzuudur. Hastalığın adına ister "İnönü kompleksi" densin, ister "İktidardan düşme korkusu" densin; bunun zerre kadar ehemmiyeti yok. Ama olup biteni de normal ölçülerle izah mümkün değil. Nedir şu Muhalefetin suçu? İktidarı çileden çıkarmak için ne yapmıştır?

Muhalefetin suçu -Batılıların pek sevdikleri bir tâbirle- "hakiki ölçülerine irca edilirse", C. H. P. Genel Başkanının en tabii hakkı olan bir yurt gezisine çıkmasından ibaret. Gezide vatandaşlar tezahürat yapmış.. Bunda da, gözlerin faltaşı gibi açılması için bir sebep yok. Muhalefetteyken bizzat kendileri, bu tezahüratı "milletimizin olgunluğu ve hürriyet dâvasının zaferi adına" sevinçle karşılıyorlardı. İşte Sayın Cumhurbaşkanı Celâl Bayarın 1950 den evvel söylediği sözler: "Bu ne azim ve imandır ki yalnız böyle bir toplantı için yüzbinlerce lira sarfederek, işlerinizi güçlerinizi terkederek, onbinleri aşan kitleler halinde bu toplantıları yapıyorsunuz. Azim ve imanın, kuvvet ve iktidarın gözle görülür bir ölçüsü olan bu manzara ve hesap karşısında milletimizin olgunluğu ve hürriyet dâvasının zaferi adına ne kadar sevinsek yeridir".

O yıllar, hayal olan o yıllar "safdil" İnönünün idare adamlarının baskısını önlemek maksadıyla, beraberinde Muhalefet temsilcileriyle gezilere çıktığı bir devirdi...

Şimdi deniyor ki bu tezahürat kanunsuzdur. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununu ihlâl ediyor. Pekâlâ ama, bu öyle bir kanundur ki bizzat D. P. idarecileri onu her fırsatta çiğnemişler, onun "gayri kabili tatbik" olduğunun en inkâr edilmez delillerini vermişlerdir. Sadece Muhalefete mahsus bir kanun, elbetteki kanunluktan çıkar. Muhalefet liderleri böyle bir kanunun hükümlerine herşeye rağmen riayet etmek isteseler bile, vatandaşın idraki karşısında bu kanun elbette ki hükümsüz kalır.

Hikâyenin Muhalefete taallûk eden kısmı -ki alelâde bir hikâyedir- bundan ibaret. Ama D. P. idarecileri, mabadını getirerek bu alelâde hikâyeyi bir facia hâline sokuveriyorlar. Vay efendim, bu bir faşist yürüyüşüymüş, anarşiymiş, taarruzmuş, "kalkın ey ehli vatan" demekmiş... Bir sürü vesvese, bir sürü vehim... Ondan sonra da taarruzu püskürtme teşebbüsleri ve bir alay müessif hadise ki, idare âmirlerinin gözü önünde, D. P. rozetli Patrona Halil devşirmelerinin İnönüye saldırmalarıyla şahikasına erişiyor. Asayiş, nizam diye bağıranların, asayiş ve nizamla nasıl alay ettiklerini gösteren teşebbüsler...

Daha sonra da jandarmaya halkın üzerine ateş açma selâhiyeti veren Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu ve savcıları gazetecilerin en çok gördükleri adamlar hâline getiren Basın Kanunu kifayetsiz bulunuyor. Eskisinden çok daha şiddetli "şiddet tedbirleri" almak lâzım deniyor.

Pekâlâ alsınlar. Akıl, iz'an, mantık, idrak bir defa rafa kaldırılıp sadece şuuraltı konuşunca herşey mümkündür. Basını iğdiş etmeğe kalkışmak ta mümkün, siyasi partilerin ağzına bir kilit asmayı denemek te mümkün. Ondan sonra, ancak ondan sonra seçim yaparız demek te mümkün...

Peki ama netice ne olacaktır? Meşru çalışma imkânları kaldırılan Muhalefet "Eh, bizim de kaderimiz buymuş" diyerek boynunu büküp oturmaya rıza gösterecek midir? Bu suali dünyanın en ileri demokrasilerindeki muhalefet liderlerine, bir Stevenson'a, bir Gaitskell'e sorun, tereddütsüz "asla" cevabını vereceklerdir. Meşru mücadele imkânları kaldırıldıktan sonra, "kaba kuvvetle karşı durulur" diyeceklerdir. Daha uzaklara gitmeye ne lüzum var? Sayın Cumhurbaşkanı Celâl Bayar da muhalefet yıllarında bu dili kullanıyor, "Kanunlara riayet bahsinde, ilk önce bütün kanunların Anayasaya, Millî Hakimiyet esaslarına, vatandaş hak ve hürriyetlerinin masuniyeti prensiplerine riayetkâr bir zihniyetin mahsulü olmaları hatıra gelir" diyordu.

O halde? Son şiddet tedbirleri projeleri, kanuna en saygılı muhalefeti bile kuvvet denemesine doğru iterse, bunu meşru müdafaa hatta vazife saymak gerekecektir. Muhalefetin karşı karşıya bulunduğu mesele şudur: Ya dilinin kesilmesine rıza göstererek milletin bütün ümit kapılarının kapanmasına seyirci kalmak, ya her ne pahasına olursa olsun dilini kestirmemek ve milletin ıstırabına tercüman olmak... Böyle bir tercih bahismevzuu edilince elbette ikinci şık ağır basacaktır ve basmalıdır.

Şimdi düşünmek lâzımdır. Hem de vatanın, milletin menfaatleri gibi en başta akla gelmesi gereken meseleleri bir kenara bırakarak, en iptidai şekilde düşünmek lâzımdır: Kuvvet denemesi? Pek güzel! Fakat hangi kuvvete güvenerek D.P. idarecileri, Muhalefeti kuvvet denemesine sürüklemeye cesaret etmektedirler? Hangi fikir, hangi imandan kuvvet alacaklardır? 1946 ruhu mu? Geçelim. Din bayrağına sarılmak mı? Bir kuvvet denemesinde asıl kuvveti vücudunun üstünde bir kafa, kafanın içinde de bir beyin taşıyan insanlar teşkileder. Beyin sahibi kimselerden de buna kim inanır ki... Kalkınma mı? Son yıllar herkese öğretti ki kalkınma bir masaldır. Türkiye en az yatırım yapan memleketler arasındadır. Yapılanlar da ekseriya lüks ve israf örnekleridir. Amerikanın son dakikada yetişen yardımları olmasa, memlekette kıtlık başgösterecek otomobiller, traktörler duracaktır. Ucuzluk ve refah vaadları -mesut bir ekalliyet hariç- kütleye ıstırap ve pahalılık getirmiştir.

D.P. nin dayanacağı temel direkler yıkılmıştır. Ne ekmek, ne de hürriyet. Bunların ikisini de vermiyen insanların gerisinde ne kuvvet kalmıştır ki? Kırık dökük fikriyatı bile hürriyet kelimesi etrafında dönen insanlar, kurmak istedikleri düzenin müdafaasını bile yapmaktan acizdirler Ne var ki bütün bu perişanlığa rağmen, D. P. idarecileri meşrutiyetin hudutlarını aşmaya sanki can atmaktadırlar. Sanki "kurtuluş"u bir kuvvet denemesinde görmektedirler. Acaba İktidarda bulunmalarına mı güveniyorlar? Belki. Fakat harcı tutulmıyan vaadlar ve yalanla karılmış bir bina -zahiren mevcut bir bina- en çürük gecekondu gibi kendiliğinden çöker.

Ah, D. P. idarecileri, resmi raporların sis perdesini yarıp ta cop kullanmakla vazifeli polislerin, hiç değilse bir kısmının neler düşündüklerini bir bilseler... Sokakları tutan askerlerin en küçüğünden en büyüğüne kadar kafalarının içinden geçenleri bir işitebilseler... O zaman kendi kendilerine yarattıkları vehim âleminden kurtulup, çaresiz yeryüzüne ineceklerdir. O zaman göreceklerdir ki 1959 yılında D. P. için tercih şudur: Paraşütlü veya paraşütsüz düşmek...

Ama insan psikanaliz mevzuu bir vehim âleminde yaşarsa, düşmek kelimesinden ürker, düşmemek için aklın ve mantığın hudutlarını aşan işleri yapar ve sonra... düşer.

Önümüzdeki perşembe günü grup bu tedbirleri inceliyecekti.

Grupta

Bu hafta başında Ankara siyasî çevrelerini en çok meşgul eden mesele, şiddet tedbirlerini şiddetlendirme projesine karşı önümüzdeki perşembe günü Grubun ne şekilde hareket edeceğiydi. AKİS'in bir haftadır. D. P. kulislerinde devam eden çalışmaları, bu mevzuda insanı hiç de iyimserliğe sevketmiyordu. Ömer Lütfü Erzurumluoğlunun etrafında toplanan ufak bir grup son hâdiselerden İçişleri Bakanı mesul tutuluyordu. Ama ağızlarını açmak, İçişleri Bakanına sual sormak fırsatını bulamıyacaklarını tecrübeyle biliyorlardı. Mutedil olduğu sanılan İzzet Akçalın bile ne söylemek istediği anlaşılıyordu. Hele Ticaret Bakanlığı adaylarından Necmettin Önder muhalefete veryansın ediyordu.

Beyfendinin geçen Salı İstanbulda verdiği Grubun fevkalâde toplantıya çağrılması emri üzerine İnönü ile aynı trende gelen milletvekillerinin çoğu da Çarşamba günü fevkalâde Grup toplantısından sonra, trendeki "kabahat bizim" kanaatlerini değiştirmişlerdi. İnönünün Feyzioğlu ve Beyazıt ile birlikte yemek yediği masanın bitişiğinde oturan Özçoban, Sabri dilek ve Sadi Pekin fikirlerini değiştirmişe benziyorlardı. O gece Sabri Dilek eski arkadaşı Feyzioğluna takılmış ve sonunda bir Beilergal yutarak yatmağa mecbur kalmıştı. Ama şimdi onlar da Namık Gedik gibi düşünüyorlardı: Ege gezisinde C.H.P. nin yaptığı bütün işler tertipliydi. Geziden önce merkezden teşkilâta gönderilen tamimler bunu apaçık gösteriyordu. C.H.P. memlekette asayişi bozmak, vatandaşı işinden gücünden etmek peşindeydi. Zabıta ve İdare âmirlerine gözdağı veriyorlardı, hatta ihtilâl çıkartmak istiyorlardı. Bütün bunlar D.P. yi yıpratmak, halkın gözünden düşürmek ve vaktinden evvel seçimlere zorlamak içindi. Alınan tedbirlerle. İçişleri Bakanı sadece vazifesini yapıyordu.

Belki bu izah bir çok milletvekilini tatmine kâfi gelmiyecekti. Ama D. P. Genel Başkanının fikirlerinin de aynı olduğunu kat'iyetle biliyorlardı. Eşsiz bir hitabet kudretine sahip Genel Başkanın ağzından çıkan sözlerin de, insan ikna edilmeğe hazır olunca, kolayca cazibesine kapılıyordu.

Menderesin fikirleri

D. P. Genel Başkanına göre, Muhalefet Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununu beğenmese dahi riayet etmek zorundadır. Aslında Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu 1956 da çıkmıştır. 1957 de millet D. P. yi tekrar işbaşına getirdiğine göre, bu kanunu çıkaran D. P. yi de tasvip etmiş demektir. Muhalefet nasıl oluyor da, seçim yoluyla tasvip edilen bu kanunu çiğnemeğe kalkabiliyor? Bu düpedüz seçimlerin neticesine razı olmamak, kanuna karşı gelmek, memleketi anarşiye sürüklemek demektir. C. H. P. nasıl oluyor da kanun dışı hareketlere kalkışabiliyor? Bu C. H. P. den çok İsmet Paşanın marifetidir. İsmet Paşa, şimdiye kadar olan tutumunun da gösterdiği gibi, demokrasiyi hazmedememiş bir insandır. Haleti ruhiye itibariyle tek parti, tek şef taraftarıdır. Mazisi bunu açıkça göstermektedir. O Terakkiperver Partinin varlığına 2-3 ay zor dayanabilmiştir. İstiklâl Mahkemelerinin kurulmasına, Takriri Sükûn Kanununun çıkarılmasına o ön ayak olmuştur. Serbest Parti tecrübesinin yapılmasına, Atatürkün ısrarı üzerine zorla rıza göstermiştir. Bu hüviyette bir insanın şimdi ortaya demokrasi müdafii olarak çıkmasına imkân ve ihtimal yoktur. Gayesi demokrasiyi bahane ederek, iktidara geçmektir. Milletin D. P. yi tutmasına, sevmesine dayanamamaktadır. Yaşı da kemale ermiş olduğundan, ömrünün vefa etmiyeceğini hesaba katarak, iktidarı bir an önce, seçimlere zorlamak istemektedir. Alınan krediler kullanılmadan, iktisadî vaziyet istikrar kazanmadan önce, D. P. yi ve onun taraftarlarını işbaşından uzaklaştırmak gayesini gütmektedir.

Bunun için de şiddet politikasını denemektedir. Şiddet politikasını beğenmediğini eski nutuklarında defaatle söylediği halde, işine geldiği için böyle hareket etmektedir.

Meselenin bir de başka tarafı vardır. İsmet Paşayı çileden çıkartan diğer bir mesele de, Türkiyenin diğer memleketlerle iyi münasebetler kurmuş olmasıdır. Endonezya Cumhurbaşkanı geliyor. Yunan Başbakanı ve Dışişleri Bakanı geliyor. Türkiyenin itibarı her yerde artmaktadır. İsmet Paşa bunu çekememektedir. Hatta Ege taarruzu namı altında yapılan seyahat, Türk - Yunan dostluğunu rahnedar etmek üzere tertiplenmiştir.

Dokuz yıllık tatbikat göstermiştir ki D. P. , C. H. P. ye tahammül ve müsamaha eylemiş, devri sâbık yaratmamıştır. Halbuki C. H. P. gezdiği dolaştığı yerde devri sâbık yaratacağını söylemektedir. D. P. ye tahammül göstermeyen aslında C. H. P. dir. Her hareketiyle kanun dışı hareket etmeyi şiar edinmiş bu parti için bazı kayıt ve nizamlar koymak lâzımdır. Basın da körükörüne C. H. P. nin peşinden gitmektedir. Onun hakkında da tedbirler almak gerektir. D. P. Türkiyede demokrasiyi kuran partidir. Demokrasinin âşığı ve gönüllüsüdür. Alacağı tedbirler demokrasiyi bozmak için değil, onu nizamlamak içindir. Şu taş hikâyesini de fazla mübalâğa ediyorlar. İnönüyü sevmiyen C. H. P. lilerin çiçekler içine taş koyup atmadıkları ne malûm?

D. P. nin demokrasiyi tanzim maksadıyla alacağı tedbirler basit şeylerdir. Bir İstiklâl Mahkemeleri Kanunu, bir Takriri Sükûn Kanunu değildir. Gaye, birbirine tahammül etmesini bilen demokratik müesseselerin, siyasî partilerin memlekette yerleşmesinin teminidir.

İşte D. P. Meclis Grupu, demokrasiyi İnönünün "şerrinden" kurtarmak için, bu hafta Perşembe günü toplanacaktır. Franco ve hatta Kremlin bile en hakiki demokrasiyi kendilerinin kurduklarını iddia etmekten vazgeçmediklerine göre, alınacak tedbirlerin mâhiyeti ne olursa olsun, rejimin adı demokrasi olarak kalacaktır...

C. H. P.

Tahkikat haftası

(Kapaktaki politikacı)

Bu haftanın başında Pazartesi günü Büyük Mecliste, Muhalefete ayrılan sol taraftaki sıralar dolu, sağ taraftaki sıralar ise bir hayli tenha idi. Bütün gözler bir adama, Hükümete ayrılan yerin en köşesinde duran İçişleri Bakanı Dr. Namık Gedike çevirikti. Zira Muhalefete ayrılan sıralarda oturanlar ayağa kalkmışlar, parmaklarıyla Dr. Namık Gediki gösteriyorlar ve çok ağır tâbirlerle bir ağızdan ona hitap ediyorlardı. Sağ tarafta oturanlar hâdiseyi biraz hayretle, fakat büyük bir sessizlikle takip ediyorlardı. Sadece Nail Gevecı gibi nâdir birkaç kişi, Muhalefete mukabeleye gayret ediyor, ama bu gayret rüzgâra karşı şarkı söylemek kabilinden dağılıp gidiyordu. Meclisin dinleyicilere ayrılan balkonundan D. P. milletvekilleri "kaderlerine boyun eğmiş bir ekalliyet" gibi görünüyordu. Hakikaten D. P. gafil avlanmıştı. Saat 15 de tarihi salonda 150 den fazla C. H. P. li yer aldığı halde D. P. sıraları âdeta bomboştu. Nitekim Pazartesi günü, Meclisteki D. P. milletvekili sayısı, ancak Muhalefet salonu terkedince ekseriyet haline gelebildi.

Salona toplu bir halde giren C. H. P. milletvekilleri arasında en heyecanlı ve en sabırsızı Nüvit Yetkindi. Mutedil mizaçlı tanınan C. H. P. Meclis Grubu Başbakanvekili, yoklama devam ederken söz istedi. Riyaset Divanına da bir tezkere yollıyarak gündem hakkında söz istediğini bildirdi. Yetkin, sanki her türlü içtüzük kaidesi çiğnenerek kendisine söz verilmiyecekmiş gibi davranıyordu. Herhalde tecrübelerin bedbinleştirdiği C. H. P. Meclis Grubu Başkanvekili her ihtimale karşı hazırlıklı olmanın lüzumuna inamyordu.

Fakat Riyaset mevkiindeki Agâh Erozan, ilk sözü "gündem hakkında" konuşmak isteyen Yetkine verdi. C. H. P. Meclis Grubu Başkanvekili son derece samimî ve dokunaklı bir sesle içini boşaltmaya başladı. Sanki kürsüde yıllanmış bir politikacı değil de, dertli bir vatandaş konuşuyordu: Tahkikat önergeleri ne olmuştu? C. H. P. bu dönemde 7 tah-

kikat, 7 gensoru onergesi vermişti ve hıç biri henüz gündeme alınmış değıldi-. Önergeler gündeme alınmıyor, bu da suç işlemeye meyyal kimselerin cür'etini arttırıyordu.

Şikâyetlerine devam eden Yetkin, konuşmasının bu kısmında Dr. Namık Gedike bakarak dertlerini döktü ve müteaddit defa İçişleri Bakanının isminden bahsetti. C. H. P. Meclis Grubu Başkanvekili, ıçi dolu bır adamın samimiyetiyle ağır ıthamlarda bulundu. "Her memlekette suç işlenir. Hükümetin vazifesi bunları yakalamaktır. Halbuki şakileri Hükümet himaye ediyor" cümlesi gürültülere sebep oldu. Üstelik Yetkin, Riyasete bu mevzuda bir de takrir vermişti. "Can ve mal emniyetini dahi ortadan kaldıran son resmî tecavüz tertipleri" karsısında "bu mevzuda Başbakan ve İcişleri Bakanı hakkında" verilen Meclis Tahkikatı talebinin "derhal ve takdimen" gündeme alınmasını istiyordu. Takririn altında 130 C. H. P. milletvekilinin ımzası vardı.

D. P. sıraları arasında nerdeyse C. H. P. lehine bır hava uyanmak üzereydi. Dr. Namık Gedik, Hükümete ayrılan mahallin en köşesinde sessiz oturuyordu ve Sebati Atamanın konuşması hususundaki teşviklerini cevapsız bırakmayı tercih ediyordu.

Bu sırada D. P. Meclis Grubu Başkanvekili Baha Akşit havayı değiştirmeye teşebbüs etti. Ama İnönüden evvel Uşak, Manisa ve İzmirden geçen Muzaffer Kurbanoğlu heyetine dahil Baha Akşitin kürsüde görünmesi, can ve mal emniyeti dâvasının müdafasını yapan C. H. P. lileri son derece öfkelendirdi. Hele D. P. Grup Başkanvekilinin, C. H. P. nin Hükümete ve Meclis Riyaset Divanına yöneltilmis ithamların D. P. Grubuna da iştirak ettirmek ister gibi konuşmaya kalkışması asabiyeti arttırdı. Bu sebeple Baha Akşitin konuşması sık sık sol taraftan yükselen gürültülerle kesildi. İhtimal, Mecliste ekaliyette olan C. H. P. liler, bir gün için ekseriyeti teşkil etmenin zevkini bol bol tatmak istiyorlardı. Nitekim bu, "bir günlük beylik", Nusret Kirişçioğlunu endişelendirdi ve Neşir yoluyla işlenen suclar hakkındaki kanunun bir maddesi hakkindaki tefsir talebini geri almaya sevketti. Sıra, sonra C. H. P nin tahkikat talebinin "derhal ve takdimen" gündeme alınması hakkındaki 130 imzalı takririne geldi. Takriri Atıllâ Konuk okuyordu. Sesi duyulmakta güçlük çekilecek kadar yavaştı. C. H. P. lilerin ikazları üzerine sesini yükseltti ve D. P. milletvekilleri takriri dikkatle dinlediler. Bircoğu, daha önce, Ege seyahati hâdiseleri ile alâkalı ve haklarında neşir yasağı konulan tebliğ ve telgrafları ihtiva eden C. H. P. Meclis Grubu Başkanlığının gönderdiği 14 sayfalık vesikaları almış ve okumuşlardı. Bu vesikaları, D. P. milletvekillerine ulaştırmak kolay olmamıştır. Teksir edilen vesikalar, önce milletvekillerinin Meclisteki muhabere kutularına konmuş, fakat ıdareci üyeler tarafından toplatt.rılmıştı.. C. H. P. liler aynı vesikaları Meclis Postahanesi vasıtasıyla göndermeye teşebbüs etmişler, fakat bu vesikaların gene yerlerine gidemediğini hayretle görmüşlerdi. Bunun üzerine Aynı vesikalar Merkez Postahanesinden D. P. milletvekillerinin ev adreslerine gönderilmişti.

D. P. nin hiç değilse o gün için B. M. M. de ekalliyette bulunduğunu çabuk kavrıyan Başkan Agâh Erozan, takrir okunduktan sonra oya koymadı ve dedi ki: "Pek âlâ ama, Riyesetin hakkında tahkikat talep edilen kimseye evvelâ bir tebligatta bulunması içtüzüğün bir icabıdır. Başbakan burada değildir ve bu sebeple şifahen tebligata imkân yoktur. Binaenaleyh bu iş, Çarsambadan evvel imkânsız..."

Dr. Namık Gedik

Lâf yok!..

Erozanın izahatını mantıksız saymak kabıl değildi. C. H. P. milletvekilleri bu izahatı haklı olarak tahkikat taleplerinin Carşamba günü görüşüleceği bir sırada, "tabii âfetler" kanununun müzakeresiyle meşgul olmayı zamansız bularak toplu bir halde Meclisten ayrıldılar.

Ağaoğlu meselesi

Çarşamba günü Meclise hakikaten bir tahkıkat talebı getirilirse, acaba bu hangisi olacaktır? C. H. P. nin sırada bekliyen 7 tahkikat, 7 de gensoru önergesı vardı. D. P. Grubunun da tarihi Özalp hâdiseleri ve "seçimlerden evvel, secim sırasında, seçimlerden sonra" mevzulu iki tahkikat talebi mevcuttu. Mantıken bu talepler sırayla getirilmeliydi. Fakat sıranın bozulması da imkânsız değildi. Eğer Başkan Agâh Erozan, Riyaset Divanı adına verdiği sözün mutlaka tutulması lâzım geldiğine inanıyorsa -bunu kat'iyetle kestirmek zordu-, Çarşamba günü Mecliste bir tahkikat önergesi konuşulacaktı. Ama hangi meselenin gündeme gireceğini şimdiden kestirmek mümkün değildi.

D. P. milletvekillerinin bu sıralarda en çok Samet Ağaoğlu hakkındaki tahkikat talebiyle meşgul olduğunu görenler, Carşamba günü bu meselenin görüşüleceğine ihtimal veriyorlardı. Hakikaten "can ve mal emniyeti"nin bahis mevzuu olduğu şu günlerde bir de Samet Ağaoğlu meselesi vardı. Bu mesele geçen haftanın ortasında Çarşamba günü fevkalâde Grup toplantısına çağırılan D. P. milletvekilleri siyasi hasbihallerin merkezi Ankara Palasın antresinde, holünde, büyük salonunda, piyano odasında ve yemek salonunda fevkalâde hâdiseler tarafından ikinci plâna itilmesi lâzımgelen bu mesele ile karşılaştılar. Geçen hafta Çarşamba günü Ankara Palasta yemek salonuna geçen kapının kenarındaki masada Samet Ağaoğlu,6 arkadaşına viski ısmarlıyor ve heyecanlı heyecanlı birşeyler anlatıyordu. Solunda Mükerrem Sarol vardı. Saat 20 ye doğru, elinde çantası Bahadır Dülger de geldi ve bu gruba iltihak etti. Sohbet geç vakitlere kadar devam etti. Yemek birlikte yenildikten sonra dağılındı. Samet Ağaoğlunun iki ayağının arasında buruşuk bir kesekâğıdına sarılı viski şişesi duruyordu. Gruba yeni bir kimse katıldığı zaman, garson bir bardak getiriyor ve şişe kese kâğıdından çıkarılarak viski ikram olunuyordu. Bir ara Ağaoğlu, otel müstahdemlerinden birine yarılanmış viski şişesini saklamasını emretti.

Ağaoğlu meselesinin daha fazla hararetle konuşulmaya başlanması ve Ankara Palasın 1 numaralı mevzuu haline gelmesi, fevkalâde toplantıyı müteakip D. P Grubunun Perşembe günkü mutad içtimaından sonra oldu.

Ağaoğlunun endişesi, onun nüfuzunu kullanarak bahis mevzuu ihaleleri almış mıydı? Grup toplantılarının sinirli ve ağır havasından kurtuluşu B. M. M. nin hemen karşısındaki Ankara Palasta bulan milletvekilleri buna ihtimal vermiyorlardı. Viskili sohbetlerde Ağaoğlu, böyle bir mesele ile en ufak alâkası olmadığına yemin ediyordu, İhale hâdisesi, kendisi bakan olmadan cereyan eden bir işti. Bakanlığı kabul ettiği zaman bu mevzuda derhal tahkikat açtırmış ve müfettişler göndermişti. Vazifelendirdiği müfettişlerden biri C. H. P. li olmakla şöhret yapmıştı. Hatta yeni Sanayi Bakanı başlangıçta kendi bakanlığının müfettişlerine itibar etmiyerek, teftiş vazifesinin Maliye Müfettişlerine verilmesi için

teşebbüse geçmişti. Fakat gerek müsteşarı, gerek Sanayi Umum Müdürü bu teftişin Maliye müfettişlerine yaptırılmasının kendi müfettişlerine itimatsızlık sayılacağını söylemişler. Teftiş Heyeti Başkanı başta olmak üzere gerekirse hep birlikte istifa edeceklerini bildirmişlerdi. Bu durum karşısında Ağaoğlu, çaresiz, teftişi kendi bakanlığının müfettişlerine yaptırmıştı. Teftiş raporu müsbetti. Yani ihalede bir yolsuzluk yoktu, usulüne göre yapılmıştı. Zaten kazanıldığı söylenen para da 10-12 bin lira civarındaydı. Bir bakan, eniştesi bile olsa, bir müteahhitle birleşerek bunun nesini çalabilirdi! Bu, C. H. P. nin şeref ve haysiyetlere bir taarruzuydu. Şayet kendisi 1959 bütçesini savunmak üzere Grup sözcüsü olmamış bulunsaydı, böyle bir taarruza hedef teşkil etmiyecekti. Ağaoğlunun şahsında D. P. yi vurmak için bu yola gidilmişti. Ağaoğlu namus ve şerefi üzerine yemin ediyordu ki herhangi bir yolsuzlukla alâkası yoktu

İzahat D. P. milletvekillerini tatmin ediyordu. Önerge Umumi Heyete geldiğinde vicdanlarının sesini dinliyerek rey vereceklerdi. Ama bu izahatı işiten milletvekilleri, bilhassa tahkikat önergesini hazırlayan Feyzioğlu, Melen, Celikbaş, Seçkin, Güley, Yurdabayrak ve Baykam gevrek gevrek gülüyorlardı. Dosyalarından emindiler ve tahkikat önergesinin bir an evvel gelmesini istiyorlardı. D. P. Grubunun Perşembe günkü toplantısından sonra tekrar bir araya gelerek Ağaoğlu meselesini incelemişler, Umumi Heyete takip olunacak taktiği tesbit etmişlerdi. Eğer siyasi endişeler ağır basmazsa, birçok D. P. milletvekilinin tahkikat talebine iltihak edeceğinden emindiler. Hatta Samet Ağaoğlu bile, tamamiyle temize çıkmak için tahkikat açılmasını istemeliydi. En ufak bir şüpheyi bile yok etmek için, bu, en kestirme yoldu.

Yükselen genç adam

Meclis tahkikatı talepleri dolayısiyle ortaya çıkan meselelerde, adı en fazla geçecek politikacılardan biri, şüphesiz, Dr. Suphi Baykam olacaktır. Samet Ağaoğlu hakkında bir Meclis tahkikatı talebine müncer olan Bütçe konuşmasıyla mücadeleci karakterini ortaya koyan genç Adana milletvekili, 1957 seçimlerinin bir galibi olarak Meclise geldiği zaman, çok kimse bunu bile büyük bir muvaffakiyet saymıştı. Fakat henüz 33 yaşında olan genç doktor gerek Mecliste gerek C. H. P. kademelerinde bitmek bilmeyen bir enerji ile çalışıyor ve kısa zamanda başkalarının hayalinden bile geçmiyen mevkilere kolaylıkla yükseliyordu 1959 Kurultayında Parti Meclisi üyeliğine, Nisan başında da Merkez İdare Kuruluna girmesi, hakikaten hayret uyandırıcı bir yükselişi gösteriyordu. Genç Adana milletvekili doktorun bu büyük muvaffakiyetinin sırrı sadece ağzının lâf yapması değil - Dr. Baykam iyi bir hatip olarak tanınır-, aynı zamanda mücadeleci karakteri ve yorulma nedir tanımadan çalışmasıdır.

1957 seçimlerini Adanada kazanmazdan önce de Dr. Suphi Baykam, adını oldukça geniş bir çevreye duyurmuş gerek İstanbul Tıp Fakültesinde okurken talebe teşekküllerindeki faaliyetiyle gerek C. H. P. gençlik kollarının kurulmasındaki gayretleriyle temayüz etmişti. Bu bakımdan, genç yaşına rağmen, mazisi çeşitli mücadelelerle doludur.

İk'si kız, üçü erkek beş çocuklu bir ailenin üçüncü evlâdı olan Suphi Baykam 1926 senesinde Adanada dünyaya gelmişti. Çocukluğu, ilk, orta ve lise tahsili Adanada geçmiştir. 1944 de lise bitti ve Suphi Baykam İstanbul Tıp Fakültesine yazıldı. Tıp tahsilinin bilhassa ilk üç senesinden sonra Suphi Baykam derslerinin yanıbaşında talebe teşekküllerinin çeşitli faaliyetiyle de meşgul oldu. Tıp Fakültesi Talebe Birliğine kaydolunduğunun hemen ertesi günü İdare Kuruluna, 15 gün sonra da Millî Türk Talebe Birliği Genel İdare Kuruluna seçildi. Heyecanı, mücadeleci karakteri ve hitabetiyle dikkati çeken Suphi Baykam kısa bir zaman içinde Millî Türk Talebe Birliği Genel Başkanlığına getirildi ve yıllarca bu vazifeyi ifa etti. Bu hareketli ve son derece mücadeleli günler, yıllar zarfında Suphi Baykam pek istifadeli tecrübeler geçirdi. D.P. iktidarının ilk yıllarında başgösteren irtica tehlikesi ile mücadelede talebe teşekkülleri ve T. M. T. B. Genel Başkanı Suphi Baykam uyanıklık ve cesaretiyle ümit uyandırdı. Bir taraftan gençlik hareketleri, diğer taraftan derslerle uğraşan Suphi Baykam tahsilinin son yıllarında hayatını kazanmak zorunda da kaldı ve Gedikpaşa talebe yurdu müdürlüğünü yaptı. Fakat "irtica vardır, yoktur" münakaşası üzerine bu vazifeden zamanın Millî Eğitim Bakanı Tevfik İleri tarafından uzaklaştırıldı. 1951 de fakülteyi tamamladı ve 1952 yılında askere gitti. Yedek Subay Okulunda bölük adına okul komutanının nutkuna cevap verme işi bir müsabaka mevzuu haline getirilince Suphi Baykam bu müsabakaya girdi ve hitabet kudretini herkese kabul ettirerek törende komutana cevap verdi. Askerliğini Karamanda yapan Suphi Baykam, bu sırada o yıl Teknik Üniversiteyi bitiren nişanlısı mimar Mutahhar ile evlendi. Terhisi müteakip genc aile Ankaraya geldi ve Suphi Baykam Prof. Mechior'un asistanı olarak cerrahi ihtisasına başladı. İki yıla yakın emekten sonra, bu sıralarda C. H. P. nin mallarının Hazineye intikali meselesi çıkınca Suphi Baykam ihtisastan vazgeçti ve D. P. Adana teşkilâtı idaresinde faal vazife gören babasını son derece öfkelendiren bir kararla C. H. P. ye girdi ve faal vazife talep etti. Uzun ısrarlardan sonra, C.H.P. idarecilerini ikna eden Suphi Baykam Bir Gençlik Kolları Statüsü hazırlıyarak bu teşkilâtı kurmaya muvaffak oldu. Kongreler sonunda Gençlik Kolları Genel Başkanlığına seçilen genç doktor, hemen bütün Türkiyeyi baştan başa dolaştı. 1954 seçimlerinde faal vazife gördü. 1954 mağlûbiyetinden sonra da C. H. P. de çalışan Suphi Baykam, bu arada Radyoloji ihtisası yaptı ve bunu müteakip İspartaya C. H. P. Genel Merkez temsilcisi olarak gönderildi. Bir müddet İspartada çalıştıktan sonra yeniden Ankaraya dönen Suphi Baykam, zamanın Sağlık Bakanı Nafiz Körezin çeşitli müdahalelerine rağmen Ankara Tabib Odası Başkanı seçildi.

Dr. Suphi Baykam 1957 seçimlerine C. H. P. Adana adayı olarak katıldı ve bu suretle 31 yaşındayken Meclise Adana Milletvekili olarak girdi. Teşrii hayatında Suphi Baykam sağlık ve çalışma mevzularında büyük gayret gösterdi. 1958 Bütçesinin müzakeresi sırasında Bütçenin tümü üzerinde yaptığı konuşmayla dikkati çekti. 1959 Bütçesinin müzakerelerinde ise, yolsuzluk iddialarını cesaretle Meclis ve umumi efkâr önüne dökerek yeni bir tarz yarattı. Suphi Baykamın Bütçe konuşmasından sonra C. H. P. Meclis Grupunca Samet Ağaoğlu hakkında Meclis tahkikatı açılması talebinde bulunulması, umumi efkârda büyük alâka uyandırdı.

Siyasi hayatında genc yaşta parlak bir kariyer tutan Suphi Baykam, hususi hayatında mütevazi ve evine bağlı bir aile babasıdır. Hareketli hayatından güçlükle arttırabildiği nadir dinlenme saatlerini eşi Mutahhar ve 6 yaşındaki kızı Hülya ile 2 yaşındaki oğlu Bedri arasında, evinde geçirmeye bayılır. Nâdiren sigara ve pek seyrek olarak içki içer. Amatör bir heykeltraştır.

Can ve mal emniyetinin teminine kadar giden siyasi mücadele -hele şimdi- buna imkân bırakmamaktadır. Parti can ve mal emniyetini gerçekleştirmek için her türlü mücadeleye hazırdır. Kış aylarının pısırık günleri artık geride kalmıştır.

Sonuna kadar mücadele

Hâlen Uşak hâdiselerinden beri fasılasız toplanan C. H. P. Grubunda şimdiye kadar görülmemiş bir tesanüt vardır. Bu tesanüt havası, Partinin en alt kademelerinden tutun da en üst kademelerine kadar yayılan mücadele aşkından doğuyordu. En sessiz, en sakin milletvekilleri bile sonuna kadar mücadeleye hazırdılar. Tahkikat talepleri, Meclis içindeki mücadelenin bir veçhesiydi. Bir de mevcut şartlar altında Meclis içindeki mücadeleden daha mühim olan, Meclis dışı mücadele vardı. Ama asıl mühim olan mücadele aşkıydı ve milletin ümidi C. H. P. her yerde sonuna kadar mücadele edecekti. Bu aşikârdı.

Türkiyeye Söz Getirmemek..

Tehsetengiz Zafer buyuruyor: "Türkiyenin dışarıda bir mümessili olmak bahsinde muvafık - muhalif bütün vatandaşlarımız için - çiğnenmemesi elzem - kaideler vardır. Bunların başında Türkiye ve Türklere söz getirmemek gelir."

Doğrudur. Türkiyeye ve Türklere dışarıda söz getirmemek vazifemizdir. Dışarıya giden bir Türk dilini tutmasını bilmelidir. Ama sen içeride basının gırtlağına bas, hürriyetleri yok et, iktisadi hayatı Çarşamba Pazarına çevir, Vatanı kurtaran ve demokrasiyi kuran İnönüyü taşlat. Sonra da avcıdan saklanan deve kuşları gibi bunlar dışarıda duyulmasın de! Buna imkân var mı? Hangi asırda yaşıyoruz? Bir yerde birşey olarak dışarıda duyulmıyacak! Bunun sırrı Demir Perde gerisinde bile bulunamadı. İşte en son bir misal.. Time'ın son sayısında vatanı kurtaran ve demokrasiyi kuran milli kahramana İnönüye Uşakta reva görülen muameleyi anlatıyor. Bu yazıyı okuyup da yüzü kızarmıyacak tek bir Türk tasavvur edilebilir mi?

Time'ın son sayısında "Türkiye - Zafer sahnesi" başlığı altında çıkan yazı şudur:

Birinci Dünya Harbinden sonra Osmanlı İmparatorluğu yıkılırken iki adam işgal edilmiş yurtlarının istiklâlini kaybetmesini önlediler. Bunlardan biri şimdi hayatta olmayan büyük Atatürk'tür. Öbürü ise geçen hafta, 37 yıl önce Yunan ordusunu darmadağınık ederek Yunan Başkomutanını esir aldığı şehirde taşlanan İsmet İnönüdür. Atatürkten sonra Türkiye Cumhurbaşkanı olan, hâlen 74 yaşındaki İnönü Türkiyeden başka bir minnettarlık beklemek hakkına sahiptir. Kuvvetli bir Devlet adamı olan Atatürk, yumuşak bir muhalefet partisi kurulmasına müsaade etmişti. Fakat 1950 de dürüst seçimler yaptırarak, kendisi kaybeden ve iktidarı barışçıl yolla teslim eden İnönüdür. Bu Türkiyenin otoriter idareden demokrasiye geçiş ânıdır. Şimdi yaşlı ve ağır işitir olmasına rağmen hâlâ dinç ve hareketli olan

TURKEY

Scene of Victory

When the Turkish empire lay in ruins after World War I, two men prevented their occupied homeland from being reduced to impotence. One was the great Kemal Ataturk, who is dead. The other

OLD SOLDIER INONU
Hit on the head.

Time'daki yazı ve resim

Sus, kimse duymasın!

İnönü Cumhuriyet Halk Partisinin ve Demokrat Başbakan Adnan Menderese karşı muhalefetin lideridir.

Büyük Millet Meclisindeki 21 açık üyelik için seçim yaptırılacağına dair dolaşan devamlı söylentiler üzerine İnönü bir Ege gezisine çıkmayı kararlaştırmıştı. Menderes hükûmetinin davranışı başlangıçta belli oldu: Ankaradan hareketinde, polis İnönü taraftarlarının tren istasyonuna girmesini yasak etti. 125.000 nüfuslu Eskişehirde Cumhuriyetçilere hitap etmek isteyince lokomotifler düdük çalmaya başladılar ve İnönünün treniyle kalabalığın arasındaki ana hatta bir yük katarı soktular.

1922 zaferini kazandığı Uşaka varışında, İnönü polisin karşılayıcı kalabalığını gaz bombalariyle dağıtmakta olduğunu gördü, kalacağı eve güçlükle gelebildi. Ev derhal jandarmalar tarafından sarıldı ve gece esrarlı bir yangın başladı. Bunu Uşak itfaiyesi önledi. Ertesi gün, Evden kim çıkarsa üzerine ateş edilmesi için valinin vermiş olduğu emri dinlemeyi reddettiğinden mahalli polis müdürünün vazifesinden alındığı bildirildi. Sabahleyin Uşak, komşu kasabalardan kamyonlarla şehre akan demokrat zorbalarla doldu. Bunlar, gazetecileri döverek, fotoğraf makinelerini kırarak caddelerde gürültüler çıkarmaya başladılar. İstasyona giderken İnönü caddenin Demokrat kalabalığı ile bir duvar gibi kapanmış olduğunu gördü. Aralarından geçmekte ısrar etti ve onlara yaklaşan Türkiyenin yaşlı kahramanı haykırdı: "Utanmıyor musunuz?" Cevabı bir taş yağmuru oldu. Başından yaralanan İnönü, yere düştü fakat başından kan akarken, cabalayıp ayağa kalktı ve hasım kalabalık arasından istasyona doğru yürüyüşüne korkusuzca devam etti. O'ay 250 jandarma tarafından pasif bir şekilde seyredilmiyordu. Türkiye Emniyet Genel Müdürü Cemal Göktan da bu eğlenceyi görmeğe gelmişti.

İnönünün treni İzmire hareket ederken taşa tutuldu ve oradaki iki muhabir yaralandı. İzmir Valisi İnönü şerefine verilecek baloya izin vermedi ve Cumhuriyet Halk Partililer tarafından toplantı için tutulan iki tiyatro binası tehlikeli durumda olduğu ileri sürülerek kapatıldı.

İnönünün olanlardan hâlâ birşey anlamamış olması ihtimalini düşünen Türkiye İçişleri Bakanı hafta sonunda radyoda bir konuşma yaparak, eski asker gezisine devam ederse "karışıklıkların eksilmiyeceği" ihtarında bulunmuştur.

Dış Politika

"Dağıl ulan!"

Geride bıraktığımız Pazar günü saat 11.15 de beyaz tren Yunan Başbakanı Karamanlis ve eşini, Başbakan Menderesi ve beraberindekileri Haydarpaşa Garına getirdi. İki başbakan da pardesüsüzdüler. Uzun boylu, yakışıklı Yunan Başbakanının üzerinde prensdögal spor bir elbise vardı. Menderes gri bir elbise giymişti. Karamanlisin eşi mavi mantosu ve beyaz şapkasıyla son derece zarifti.

Misafirler Haydarpaşada talebeler ve izciler tarafından karşılandı. Herhangi bir hâdise olmadı. Yalnız beyaz trenin gelmesinden 20 dakika önce, arkadan takma bir motörle Haydarpaşa yakınlarından geçen 16 - 17 gencin "ya ya ya şa şa şa İsmet Paşa çok yaşa" diye tezahürat yapması vazifelileri bir hayli telâşlandırdı. Misafirler Acar motörüyle karşıya geçtiler. Dolmabahçe rıhtımında muazzam bir kalabalık vardı. D. P. liler, milli maç meraklıları ve bilhassa Rumlar Dolmabahçeyi doldurmuşlardı. Kalabalık, bilhassa Rumlar müthiş tezahürat yapıyorlardı. Karamanlis bu tezahürata cevap vermedi. Menderes ise uzun uzun el salladı. Bu arada hoş bir hâdise cereyan etti. İri yarı bir polis, "vatandaş" zannederek yeni 6. Şube Müdürü Celâl Kosovanın ensesine "dağıl

ulan" ihtarıyla birlikte hızlı bir tokat indirdi! Tokat o kadar şiddetliydi ki birkaç saat sonra bile Celâl Kosova ensesinin ağrısından şikâyet ediyordu.

Misafirler mutad merasimi müteakip Hiltona hareket ettiler. Yollar yeni elbiselerini giymiş Rumlarla doluydu. O gün Rumların bayramıydı. Çoluk çocuk sokaklara dökülmüştü. Hilton da ellerinde Rum ve Türk bayraklarıyla süslü karanfil buketleri taşıyan Rumlar tarafından istilâ edilmişti.

Hiltonda Yunan Başbakanına, on gün evvel Kral Hüseyinin kaldığı Karadeniz dairesi hazırlanmıştı. Hep birlikte Hiltona girildi. Menderes ikinci defa olarak Hiltona giriyordu. İlk girişi iki yıl kadar evvel Kral Hüseyinin ziyareti sırasında vuku bulmuştu.

Otelde millî maça gitme fikri ortaya atıldı. Halkın tezahüratını tekrar tatmak için bu iyi bir fırsattı. Karamanlisin teklifi memnuniyetle kabul etmesi üzerine Dolmabahçeye gidildi. Madam Karamanlis, İstanbullu bir arkadaşıyla dolaşmayı tercih etti. Millî maç başbakanların teşrifine intizaren 15 dakika bekletildi. Beklemenin sebebi halka, "Hollânda takımı malzemeleri otelde unuttu" şeklinde izah edildi. Hollândalılar Türkçe bilmediği için bu izah tarzına tabiî ki itiraz eden hiç kimse çıkmadı.

Stadda sıkı tertibat alınmıştı. Şeref tribününe kimseyi sokmuyorlardı. Birçok milletvekili tribüne giremediler. Ancak Rifat Kadızade, Agâh Erozan, Selim Yatağan gibi nüfuzlu milletvekilleri "barikat"ı yarabildiler. Mutlu Menderes de barikatı aşanlar arasındaydı. Selim Yatağan ile birlikte Hollânda diplomatlarına ayrılan yerlere teklifsizce oturmuşlardı. Hollândalılar, polis vasıtasıyla yerlerini almak istedilerse de, polisten "biz bu işe karışmayız" cevabını aldılar, çaresiz geride bir yere sıkıştılar.

İki başbakan maçın ikinci haftaymına kalmadılar. Karamanlis müzeleri gezmeyi, maça tercih ediyordu. Ayasofya Arkeoloji müzelerini hayranlıkla gezdi. Selimiye ve Topkapı Sarayını çok beğendi. Daha sonra Atinanın imarıyla şöhret yapan Karamanlis ve İstanbulun imarını iş edinen Menderes, otomobille şehirde uzun bir gezinti yaptılar. Boğaziçi dağ ve sahil yollarını, Levend 4. Kısım ve Rıhtım inşaatını, Yıldız Sarayı Parkını, Florya sahil yolu ile Londra asfaltını gördüler. İmar mevzuunda biribirlerine komplimanlar yaptılar.

Karamanlisin seyahatının İstanbuldaki turistik kısmı zevkli geçeceğe benziyordu. Hem İstanbulda İnönüyü "görmeli mi, görmemeli mi" diye bir dert de yoktu. Karamanlis, İnönüyü ziyaret etmek arzusu dolayısıyla ortaya çıkan meseleleri herhalde unutmuştu.

Menderes Kamanlisi karşılıyor
Tebessüm yarışı!

Medeni adam

Geçen haftanın sonuna doğru Cuma akşamı saat 20'de, Ankaranın Mebusevleri semtindeki Ayten sokak, 22 numaralı iki katlı binanın önünde siyah bir otomobil durdu. Arabadan ufak tefek bir adam indi. Beraberindeki uzun boylu, yakışıklı arkadaşı otomobilde kalmıştı. Üniformalı şoförün refakatinde bahçeyi geçen ufak tefek zat, 22 numaralı evin kapısını çaldı. Kapıyı evin hizmetkârı açtı. Ufak tefek zatı tanımıştı. Bu, bir müddetten beri damadı Metin Tokerin evinde kalan İnönüyü sık sık görmeye gelen Yunan Sefiri Pesmazoğlu idi.

Beyaz ceketli hizmetkâr, Pesmazoğluna "İçeri buyrun, efendim" dedi. Sempatik tavırlı Yunan Sefiri, düzgün bir Türkçeyle "Hayır, rahatsız etmiyelim. Siz bunları Paşa Hazretlerine verirsiniz" diyerek kartvizitler bıraktı ve otomobildeki uzun boylu, yakışıklı adamın yanına döndü. Kartvizitlerin üstünde Costas Karamanlis, Evanghelos Averof-Tossizza ve Georges J. Pesmazoğlu isimleri yazılıydı. Karamanlis Türkiyede, resmi bir ziyaret münasebetiyle bulunan Yunan Hükûmet Başkanıydı. Medeni bir adam olan Karamanlis, Türk Muhalefet Lideri İnönüyü ziyaret etmeyi bir vazife saymış ve Yunan sefiriyle birlikte Ayten sokaktaki evin kapısına gelmişti. İnönü o sırada C. H. P. Meclis Grubunun toplantısındaydı. Ertesi gün sabah 10.30 da İnönü, Kasım Gülekle beraber Karamanlisin misafir kaldığı Hariciye Köşküne giderek kartını bıraktı. Aynı jest Yunan sefaretinde de tekrar edildi.

Cumartesi günü bütün gazeteler bu hâdiseden bahsederek, Karamanlisin İnönüyü ziyarete geldiğini belirttiler. Tabiî Yunan Başbakanının ziyaretinin tafsilâtını en geniş şekilde veren Zafer ve Havadis hariç...

Aslında bu ziyaret, bir batılı devlet adamı için son derece normaldi. Meselâ Adenauer de Türkiyeye geldiğinde aynı şekilde hareket etmişti. Sadece Şarktan gelen Devlet adamları bu medeni jesti nedense ihmal ediyorlardı. Anlaşılan Batının hudutları Yunanistandan bu tarafa uzanmıyordu. Bu sebeple Karamanlisin medeni jesti bir mesele oldu. Reaksiyonları normal ölçülere uymayan bazı gayretli zevat, çok önceden kararlaştırılan bu ziyareti son derece tehlikeli buldular. Kıbrıs hâdiselerinin en gergin safhalarında

Tizi Reftar!

1958 yılının 14 Temmuzu... Irakta kanlı bir ihtilâl olmuştur ve Abdülkerim Kasım adında bir general krallık rejimini devirmiş, Cumhuriyeti kurmuş ve idareyi ele almıştır.

Hâdiselerden hemen bir gün sonra Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu Irak hâdiselerini yorumlamış ve şu tâbirleri kullanmıştır: "Beynelmilel şakavet", "gangsterler", "eşkiyalar", "hunharlar", "şâkiler" v.s..

Şimdi 1959 yılının 9 Mayısında Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlunun gazete başlıklarını süsliyen beyanatından bir cümle: "...Irak hakkında hüküm vermekte acele etmeyiniz!"

Aman efendim, ne haddimiz!.. Bu mevzuda size yetişmek ne mümkün...

soğukkanlılığını kaybetmiyen Yunan Sefiri Pesmazoğlu bu yüzden hayatının en nazik saatlarını yaşadı. Hatta beklemediği "veto" üzerine Atinaya telgraf çekerek, Türkiyeye hareket etmek üzere bulunan Karamanlise durumu bildirdi. Neticede, her türlü "veto"ya rağmen Karamanlisin İnönüyü ziyaret ederek kartvizitini bırakması kararlaştırıldı. İşte Cuma akşamı Ayten sokaktaki bahçe içindeki evi ziyaret eden yakışıklı Karamanlis ve Türk dostu sefir Pesmazoğlu "veto"lara rağmen bu kararı yerine getiriyorlardı. Ama Türk dostu Pesmazoğlu bir başka kararını yerine getirmek imkânını bulamadı. Cuma akşamı Yunan Sefarethanesinde verilen akşam yemeğine ve bunu takiben Ankara Palastaki resmikabule Türk Muhalefet liderlerini ve B. M. M. Dışişleri Encümenindeki Muhalefet üyelerini çağırmaya muvaffak olamadı. Başlangıçta Pesmazoğlu kararlı görünüyordu. Nitekim Mart sonunda Yunan Kurtuluş bayramı dolayısıyla Sefarethanede yapılan resepsiyona başta İnönü olmak üzere Muhalefet liderlerini çağırmıştı. Pesmazoğlu bu sefer de, Dışişleri Encümenindeki Muhalefet üyelerinin isimlerini tesbit için bir hayli uğraşmıştı. Ama Cuma akşamı vuku bulan resmikabule Muhalefetten hiç kimseyi dâvete muvaffak olamadı. Dışişlerinin "veto"su bu sefer ağır basmıştı. "Ev sahibi" memleket, protokol meselelerinde bu kadar "hassasiyet" gösterdikten sonra, bir sefirin elbette daha fazla birşey yapmasına imkân yoktu. Olsa olsa yeryüzünde ne türlü muamelelere reva görülen muhalefetler varmış diye düşünebilirdi.

Karşılama hazırlıkları

Yunan Başbakanı Karamanlisin Türkiyeyi resmen ziyareti, geçen haftanın ortasında Perşembe günü, İnönü İstanbuldan Ankaraya geldikten iki saat sonra saat 11.30 da Olympic Airways'e ait bir Dakota uçağının Esenboğaya inmesiyle başladı. Ankara daha bir gün önce den Yunan bayraklarıyla donatılmıştı. İtiraf etmeli ki Yunan dostluğu mantıken arzu edilmekle beraber, Ankara sokaklarındaki acele tedarik edilmiş mavi-beyaz bayraklar birçok kimseyi irkiltti. Halk ne de olsa, bir kutuptan diğerine atlamakta idarecilerden cok daha fazla güçlük çekiyordu. İdareciler de bunun farkında olacaklar ki, Yunan Başbakanını karşılamaya talebeleri getirmekten çekindiler. Karşılayıcıları mizacen daha az ateşli köylü ve işçi vatandaşlar arasından seçtiler. Karamanlisin DC 6 B uçağından gözüken, Esenboğadaki köprü üzerine birikmiş vatandaşlar, civardan getirilen köylü vatandaşlardan ibaretti.

Esenboğa Hava meydanı çok daha önceden boşaltılmıştı. Meselâ 11.30 da İskenderuna hareket edecek olan EKE uçağı yolcuları uçağa Hangardan bindirildiler. Ortada duran bir yabancı yük uçağı da Vali Dilâver Argunun himmetiyle, acele emrinde tutma gayreti asıl diğer günlerde görülecekti. Maltepe caddesi ve Atatürk Bulvarının imarı dolayısıyla trafiğin bir cambazlık haline geldiği Ankarada, otomobiller istedikleri yere erişmek için, misafirler sayesinde, bilmece çözdüler. Meselâ Perşembe akşamı misafirlerin Ankara Palasta 8.30 da yemeğe gideceğini öğrenen trafik polisi, daha saat 7 olmadan trafiğin en işlek saatinde Atatürk Bulvarını kalabalık ekiplerle kapamıştı. Bu, şehirde trafiğin felce uğraması demekti. Aynı gayret Cumartesi akşamı saat 23.30 da İstanbula hareket edilirken de gösterildi. Tıpkı İnönünün gelişinde yapıldığı gibi Gar civarındaki yollar çok erkenden kapatıldı. Bu fazla gayretkeşlik, birazıcıkta kendilerine hürmet edilmesini isteyen Ankaralı vatandaşları elbette ki üzdü.

Karamanlis Ankarada

Saat tam 11.30 da Esenboğaya inen Dakota uçağından ilk çıkan

havalandırıldı. Trafığı misafirlerin

(Savcılık eliyle aldığımız tekziptir.)

Adalet Müessesesi Korunmalıdır

Derginizin 2 Mayıs 1959 tarih ve 252 sayılı nüshasında "Adalet müessesesini Koruyalım!" başlığı altında intişar eden yazı ile Adalet müessesesi üzerinde polemik açılmasının mahzurlu bulunduğu fikrine iştirâk olunduğu halde yazı başlığındaki temenni hilâfına asılsız malûmata istinaden adalet müessesesine telmih ve tarizlerde bulunulmaktadır.

Ankara Toplu Basın Mahkemesinin biri iktidar ve diğeri muhalefet organı iki gazete hakkında ittihaz eylediği mahkûmiyet kararları katiyet kesbettiği ve Ulus'a ait mahkûmiyet kararının infazına tevessül olunduğu halde Zafer'e ait olanının infazı cihetine gidilmediğinden bahisle muhalefet organı ile iktidar organına farklı muamele edildiği yolunda, kari'lere adalet cihazını töhmet altında bulunduracak telkinler yapıldığı esefle müşahede edilmiştir.

Derhal kayıt ve ifade edelimki; Derginizi bu netice ve zehaba isal eden bilgileriniz ve istihbaratınız tamamen yanlış ve hatalıdır. Sayın Tevfik İleri'yi küçük düşürücü neşriyat sebebiyle Ulus hakkında müttehaz mahkûmiyet kararı maznunun temyizine binaen ve C. Başmüddeiumumiliğince maznun hakkında cezayı azaltıcı takdiri bir sebeb olarak tatbik edilen T. C. K. nun 59. cu maddesinin hükmolunan neşriyatın tatiline teşmil edilmemesi bakımından hükmün bozulması isteği ile dairei aidine tevdi edilmiş ve dairece bozma talebi varit görülmeyerek red ve hükmün tasdikine karar verilmiş bulunduğundan katileşen hükmü havi dosyanın mahalli mahkemesine iadesi üzerine ve infaz için ilâmının C. Müddeiumumiliğine verilmiş bulunmasına binaen infazına tevessül olunmuştur.

Niğde Meb'usu Asım Eren'i küçük düşürücü neşriyatta bulunulması sebebiyle ittihaz edilen Zafer gazetesi hakkındaki hüküm aleyhine ise; iş'arınız hilafına yazının suç teşkil etmemesi ve sahip hakkında diğer maznuna tatbik edilen T. C. K. nun 59. cu maddesi hükmünün uygulanmaması hususlarından vaki temyize binaen dairece yalnız ikinci sebebe istinaden hükmün bozulduğu ve C. Başmüddeiumumiliğince işbu daire kararına esastan ve yazının suç teşkil etmediği yönünden Hey'eti Umumiye nezdinde itirazda bulunulduğu ve ayrıca Ulus hakkındaki bozma talebi gibi T. C. K. nun 59. cu maddesinin neşriyatın tatili hükmüne teşmil edilmemesi noktasından tashihi karar yoluna gidildiği ve temyiz hey'eti umumiyesinden denüz dosyanın dönmediği cihetle ortada infaz mercilerince yerine getirilecek bir hükmün mevcut olmadığı zahir iken, katileşmiş iki hüküm hakkında farklı muamelede bulunulduğu iddiasının ne derece yersiz olduğunu âdil umumi efkârın takdirlerine arz ederiz.

Diğer taraftan her dâvanın rüiyet ve intacı müddetleri ile safhalarında ve müttehaz hüküm aleyhine başvurulan kanun yoluna göre tetkik tarzı ve mercilerinde ayniyet ve mütabakat aramanın kezalik ne derece isabetsiz olduğu da aşikârdır.

Kaldıki; Basın Kanununun tatbikatına misâl verilen bu iki hükümden çok evvel ve Akis derginin 12/I/1957 tarihli nushasında intişar eden ve mahkûmiyete müncer olan yazı dolayısiyle Akis müessisinin katileşmiş cezasının infaz edilmekte bulunmasına rağmen aynı dâvada suç ortağı hakkında hükmün kısmen bozulmuş olması dolayısiyle henüz kesinleşmeyen neşriyatın tatili hükmünün infazı cihetine gidilmediğini bilmez görünmenin derginiz için izahı müşküldür.

Bu itibarla, adli mercilere intikal eden mevzularda sahih olmayan bir takım bilgilere istinat ederek bu kudsi müesseseyi zedelemeye kimsenin hakkı yoktur. Marûz sebeblerle ve muhtelif vesilelerle adalet müessesesinin polemiklerin üstünde tutulması zaruretine işaret eden vekâletimiz bu ulvi müessesenin korunması luzumunda matbuatın da aynı derecede vazifeli ve hassas bulunması lazım geldiğine kanidir.

Adliye Vekili
Esat Budakoğlu

İstibdattan Demokrasiye — ÇANAK

«İngilizler Balkanlarda vaziyetin daha uzun zaman Boğazda durmalarına elverişli olmadığını da düşünerek, eldeki kuvvetlerle devamına imkân kalmayan Çanakkale seferini kesmişler ve iki safhada yarımadıyı boşaltmışlardır. Çanakkale harbinin son devresinde Atatürk cepheden çekilmiş, ciddi bir tedavi altına alınmıştı. İngilizlerin hemen göğüs göğüse temasta bulundukları düşmanlarından ayrılarak kurtulmaları bizim orduda da çok takdir edilmiştir. Çanakkale seferinden Miralay Mustafa Kemal bey bir şan ve şeref âbidesi olarak milletin karşısına çıkmıştır.

"Çanakkale muharebesinde Kuzey ve Güney, bütün cephelerin ve harekâta iştirak eden bütün tümenlerin hareketleri ayrı ayrı mütalâa edilecek dersler kıymetindedir. Düşman burada ağır bir mağlûbiyete uğramıştır. Türk ordusu şan ve şeref hâlesi içinde kuvvet ve kudretini, cevherinin özüne kadar sarfetmiştir. Uğradığımız zayiatın ağırlığını, bundan sonra harbin devam ettiği üç senede, her cephede hissettik. Harbten sonra da uzun müddet neslimizin gürbüz safları arasında geniş boşlukların acısı çekilmiştir.

"Ben Büyük Karargâhta Hareket Şubesi Müdürü olarak çalışıyordum. Yalnız veya Başkumandanla beraber Çanakkaleye sık sık giderdim. Ordu Kumandanı Liman Paşa her buhranlı zamanda beni görmekten memnun olurdu. Gelecek ihtimalleri benim ağzımdan dinlemekten rahatlık duyar, bana ihtiyaçlarını ve endişelerini uzun uzun anlatırdı. Liman Paşa çok çalışkan ve vazife hissı kuvvetli bir kumandan olmakla beraber sert ve titiz bir mizactaydı. Kumanda ettiği Türk ordusu ile zihni ne kadar meşgul ise vatanının geçirdiği buhranlarla daha ziyade meşgul olduğu hissedilirdi.

"Çanakkale harbinin nihayetine doğru Türk ordusunun eski muallimi emekli Mareşal Von der Golç Paşa Türkiyeye gelmiş, vazife almıştı. Liman Paşa yarımadanın güney kesiminde, Beşinci Ordu Karargâhında yaşıyordu. Von der Golç Paşa Geliboluda Birinci Ordu Kumandanlığını kurmuştu. Bir de Alman Büyük Amirali Von Uzedom Paşa gelmişti ki, bu da Çanakkalede deniz müdafaasıyla vazifelendirilmişti.

"Bir defa, Çanakkaleye gideceğim vakit, Alman Ataşemiliteri Von Lossov bana gelmiş, bu üç Mareşal arasındaki geçimsizliği anlatarak, bir çare bulmamı istemişti. En ziyade ateş içinde çırpınmakta olan Liman Paşa, bana öteki mareşalleri şöyle anlatıyordu:

"— Yanında Von der Golç Paşayla bir ordu teşkil ettiler. Ne mânası, ne lüzumu vardı? Avuç kadar yeri müdafaa etmek için bütün vasıtaların bir elde, tabiatıyla benim elimde, bulunması lâzımdır. Golç Paşa bir hocadır. Hocalık başka, kumandanlık başkadır. Bu yaştan sonra -Golç Paşa bu esnada 70'i hayli geçkindi.- kumandanlığı ben ona nasıl öğretirim. Öbür tarafımda Amiral von Uzedom, bana yapmadığı eziyet kalmıyor. Hergün düşmanın küçük gemileri Boğazın ağzına yanaşırlar. Arkalarını Anadolu yakasına vererek yarımadadaki cepheyi saatlerce döverler. Anadolu sahilinde obüs bataryaları var. Bunların gemilere ateş etmesini Cevad Paşadan isterim. Cevad Paşa "Uzedom Paşaya söyleyiniz" der, Uzedom "cephanem azdır, tasarrufa mecburum" diye karşılık verir. Bizim bildiğimiz cephede muharebe eden kumandan bütün yardımcı kuvvetlere âmir olur. Avuç kadar yerde sırayla başkumandanlar bir felâket. Amirale güvertedeki topla, karadaki topun arasındaki farkı bir türlü anlatamıyorum.

"Uzedomla görüşmedim. Fakat Von der Golç Paşa bana Liman Paşayı aynı mahiyette fakat daha âlimane bir surette tavsif etmekte geri kalmamıştı. Golç Paşa bundan sonra Irak Kumandanlığına memur edildi.

"Çanakkale seferinin nihayetine doğru Bulgarlarla ittifak müzakeresi yapılıyordu. Biz Büyük Karargâhta Genel Kurmaydan geçmeyen bu müzakerenin serpinti bilgilerini arada alıyorduk. Sırplar aleyhine bir seferin hazırlıkları yapılıyordu. Bulgarların harbe girmek pazarlığında çok çetin davrandıkları anlaşılıyordu. Günün birinde Trakya hududunun tashihini istedikleri bildirildi. Edirnenin Meriç Batısındaki hinterlandı terkedilecek ve hudut Meriç boyunu takip edecekti. İlk haber aldığımız zaman hissiyatımız pek fena bozulmuştu. Hiddet, infial ve isyan duyguları yüreğimizden taşıyordu. Büyük harbin en fedakâr olanı, en çok zayiat vereni, Türkiyenin vücudunun doğranması ile işe başlanıyordu.

"Bu mülâhazalar içinde Bulgarları her halde bizim safımızda harbe celbetmenin, Almanya ile doğru irtibat tesisinin ve Çanakkaleye cephane ve ağır top celbetmenin ehemmiyeti uzun uzun söyleniyordu. Nihayet bir gün Enver Paşanın yanındayken, Başkumandan vekili bana bir telgraf uzattı. Telgraf Alman Genel Kurmay Başkanından geliyordu. Metnin son cümlesi bugün gibi hatırımdadır. "Muzaffer olanlar gelecekte dünyanın nasıl bir şekil alması lâzım geldiğini tâyin edeceklerdir" deniliyordu. Enver Paşa bana o günkü hudut tashihinin harb sonu kararına tesiri olmıyacağını anlatarak, teselli etmek istiyordu. Meriç boyu hududunu o günden beri bir daha düzeltemedik.

"1915 senesinde Süveyş kanalına bir taarruz yapılmış, Irakta da daha geçen seneden itibaren Basra işgal olunmuştu. Süveyş kanalına taarruz İngiliz kuvvetlerini Avrupaya gitmekten alıkoymak için yapılmıştır. Harbin neticesi mutlaka Almanya cephesinin galebesi ile tâyin olunacağı fikri, aslında doğru bir görüş olarak, Enver Paşada samimi bir kanaat halindeydi. Bizim toprağımızdaki bütün sefer esnasında, bu kanaat ve Alman Başkumandanlığına esaslı yardımcı olmak fikri Enver Paşada daima hâkim olmuştur. Bu yüzden Almanlar diğer müttefiklerini bizden fazla desteklemek mecburiyetini daima daha çok hissetmişlerdir.

"Çanakkaleden ordu tedricen fakat çok vakit kaybetmeksizin dışarı çıktı, Trakyada Keşan etrafında toplanmağa başladı. Bu kuvvetler İkinci Orduyu teşkil edecekti. Başına Seddülbahirden gelen Vehip Paşayı ordu kumandanı tâyin ettiler. Bu ordu Avrupa müttefik cephesine sevkolunacaktı. Beni büyük karargâhtan bu ordunun Kurmay Başkanlığına tâyin ettiler. 1916 ilk aylarında kıtalarımızı tanzim etmeğe başladık. Vehip Paşa, Seddülbahirden gelmiş muzaffer bir kumandan olarak bütün hevesiyle ordusunu Alman cephesi için hazırlamağa çalışıyordu.

KALEDEN SONRA

Miralay İsmet Bey

KAFKAS CEPHESİ

«Bir müddet sonra Vehip Paşa Erzurum cephesinde Üçüncü Ordu kumandanlığına nakledildi. Bizim İkinci Orduya Balkan harbinin Başkumandan vekili Ahmet İzzet Paşa memur edilmişti. Tekrar bir seferde buluşmuş oluyorduk. Bu arada İkinci Ordunun Avrupaya gönderilmesinden vazgeçildi. Bu askerin Diyarbakıra sevkedilerek, Rus ordusuna bir taarruz yapılması Başkumandanlıkça karar altına alınmış. Ordu karargâhını İstanbula naklettik ve kıtaatın Toroslardan yürüyerek, Diyarbakır etrafında toplanmasını takip etmeğe başladık.

"Trakyadan gelip Diyarbakıra hareket edinceye kadar İstanbulda geçen takriben 10 gün içinde hususi hayatım yeni bir istikamet almıştı. Evvelce ciddi olarak düşünmeğe bir türlü vakit bulamadığımı evlenme ve aile teşkil etme kararını vermiştim. Daha doğrusu babanın ısrarına boyun eğmiştim. Sene 1916 Mart sonu. Bizim o zamanki âdetimize göre evimizin karşısındaki komşumuzun tek kızı Mevhübe hanımla evlenmemiz tekarrür etti. Şimdi söylesem evlâtlarım ve yeni Türk nesilleri belki inanmazlar. Süleymaniyede, Ayşekadın Hamam sokağında karşı karşıya oturduğumuz halde biz evlenmeden iki kelime konuşmamıştık. Nikâh olduğumuz ilk günleri hiç unutmam. Merasimin ertesi günü ordu karargâhına gitmiştim. İşimizin çok olduğu bir gündü. Kumandanımla uzun müddet çalıştık. İşimiz bittikten sonra Paşa beraber yemek yemekte ısrar etti. Bir aralık çok mahcup bir durumda benim bir gün evvel nikâh olduğumu mırıldandım. Kumandan Paşa "Daha iyi ya, dedi, yemekte görüşeceklerimiz var, neşeyle konuşuruz."

"Bir iki gün sonra cepheye hareket ettik. İşte benim evlenmem muharebe esnasında bu kadar acele ve [illegible] Evlendikten sonra Bayan İnönü ile İstiklâl harbinin nihayetine kadar, hemen hemen 7 sene, nadir fırsatlarda görüşebildik. 43 senedir devam eden mesut aile hayatımızda Bayan İnönüye rahat yüzü gösteremediğimden çok mahcubum. Bütün çektiklerimde benim en kuvvetli yardımcım ve desteğim, hayatımın teselisi olduğu için yüreğimde kendisine hudutsuz bir memnuniyet beslerim.

"Atatürk bu arada general olarak Kafkas cephesine memur edilmişti. Onbeşinci Kolorduya kumanda edecekti. Kıtaları kısmen harekât bölgesindeydi. Ordudan evvel cepheye hareket etti.

"İkinci Ordu Kafkas cephesinde toplandı. Bitlis, Muş havalisi, Bingöl etekleri bu ordunun cephesini teşkil ediyordu. Kıtalar uzun yürüyüşle geliyorlar, bir seferi ordunun erzakı, cephesi ve bütün malzemesi demir yolundan yüzlerce kilometre uzak yerlere develer ve öküz arabaları ile taşınıyordu. Toplanma sonbahara kadar devam etti.

"Bu esnada Ruslarla Üçüncü Ordu cephesinde kesin mahiyette şiddetli muharebeler oluyordu. İkinci Ordu Kumandanı Ahmet İzzet Paşa cephe kumandanı gibi Üçüncü Orduya da emir verecek durumdaydı. Yalnız selâhiyetler sarih ve kesin olarak söylenmemişti. Onun için emir ve kumanda hususunda Ahmet İzzet Paşa ile Vehip Paşa arasında âhenk ve anlaşma bir türlü kurulamamıştı. Bunun neticesi şu oldu ki her iki ordunun beraber taarruz etmesi bir türlü temin edilemedi. Ruslarla evvelâ Üçüncü Ordu uzun müddet çarpıştı ve ricata mecbur oldu. Sonra İkinci Ordu Ruslara taarruz etti. Ruslar elinde bulunan Bitlis ve Muş şehirlerini Atatürk geri almıştı.

"Taarruz esnasında ben Ordu Kurmay Başkanı olarak İkinci Kolordu Karargâhında bulunuyordum. Muharebe esnasında bir sabah ortalık ağarırken diz dize durduğunu Kolordu Kumandanı Faik Paşa, pek yakın mesafeden gelen bir kurşun ile kalbinden vurularak derhal şehit düştü. Geceyi hep beraber düşmanın pek yakınında bir taş siper içinde geçirmiştik. Kuzeyden serbest kalan Ruslar İkinci Ordu karşısında kuvvet celbine muvaffak olmuşlardı. Faik Paşanın şehadeti üzerine tümen komutanlarını haberdar ederek, en kıdemlilerinin kumandayı deruhte etmesi lâzım geldiğini kendilerine bildirdim. Hepsi Ordu Kurmay Başkanı olarak muharebe meydanında benim bulunduğumu ve benim kumandayı deruhte etmemi istediklerini söylediler.

İsmet İnönü

(Bu hatıratın her hakkı mahfuzdur. Kısmen dahi iktibas edilemez.)

Karamanlis oldu. Onu çok şık mavi bir pardösü giymiş. Elen güzelliğinin bir misali olan Madam Karamanlis takip etti. Daha geride Dışişleri Bakanı Averof geliyordu.

Misafirler son derece samimi bir şekilde karşılandılar. Zorlu ve Averof kırk yıllık ahbaplar gibi kolkola girdiler. Menderes ile Karamanlis, İngilizce konuşarak çok samimi bir sohbete daldılar. Berrin Menderes, Madam Karamanlise bir buket verdi. Mutad üzere ihtiram kıt'ası teftiş edildi. Ama Karamanlis, ihtiram kıt'asına âdet olduğu gibi "merhaba" veya "nasılsınız" demedi. Bu yüzden Mehmetçik de Yunan Başbakanını "Sağol' nidasıyla selâmlıyamadı. Bu arada Menderes, Zorlu, Karamanlis ve Pesmazoğlunun refikaları - Averof yalnız gelmişti - şeref salonunda sohbet ediyorlardı.

Merasim uzun sürmedi ve müteakiben şehre hareket edildi. Otomobil kafilesi Esenboğadan Ankaraya ilerlerken, misafirleri getiren uçak da ikmalini yaparak 12.25 te Atinaya döndü.

Gece Başbakan Adnan Menderes tarafından Ankara Palasta misafirler şerefine akşam yemeği verildi. Yemeği resmikabul takip etti. Yunan gazetecileriyle konuşan Menderesin bir ara "gazeteciler çok iyi insanlardır" dediği söylendiyse de, muhayyile mahsulü bu haber tutmadı. Gece saat 11'den sonra smokinli politikacıların büyük bir kısmının pavyona inerek sarışın yıldız İngrid'in streep-tease numarasını seyrettikleri görüldü. Şahane bir vücuda sahip olan İngrid iki günden beri göğüslerinin üstündeki minik yıldızları da çıkararak soyunuyordu.

Pavyondaki politikacılar arasında, Sümer sokaktaki Onikiler apartmanındaki dairesinin önünde gayretli iki polisin beklediği - polisler simitçi, sütçü gibi satıcıları yoldan çevirmekte ve apartmana girip çıkanları göz kontrolünde tutmaktadırlar - Namık Gedik dikkati çekiyordu. Gedik, artık pek seyrek görülen uzun etek modasına uygun bir tuvalet giymiş refikasıyla bol bol dans etti. Fakat bir kerecik olsun gülümsemedi. Dr. Gedikin masasında Tevfik İleri de vardı. Atıf Benderlioğlu ise Nüzhet Akın v.s. gibi eğlence yerlerinde sık rastlanan D. P. milletvekilleri arasındaydı.

Ertesi gün iki Başbakan ve iki Dışişleri Bakanının katıldığı siyasi görüşmelerden sonra öğle yemeği Hariciye Köşkünde Zorlunun dâvetlisi olarak yenildi. Yemeğe en son gelen Başbakan Adnan Menderes oldu.. O kadar neş'eli değildi. Yemekten önce domates suyu, portakal suyu, viski ve martini ikram edildi. Başbakan Menderes için de hususi olarak bir kadeh rakı getirildi.

Köşkte büyükler ve küçükler için iki ayrı masa hazırlanmıştı. Yedi smokinli garsonun hizmet ettiği 60 kişilik büyükler masasında başbakanlar, bakanlar, büyük elçiler, kabine dışı Atıf Benderlioğlu ve Ahmet Salih Korur vardı. Menderesin karşısında Elen güzelliğinin timsali Madam Karamanlis, Karamanlisin karşısında da Bayan Menderes vardı. Consemée ile başlayıp şampanyalı levrek mayonez, mantarlı kuzu kızartma, karışık salata ile devam eden yemek zevkli geçti. Yemekte kırmızı ve beyaz şarap içildi. Tatlı ve meyva ile de şampanya verildi.

Öğleden sonra tekrar siyasi görüşmeler başladı. Gece Yunan sefirinin, Muhalefetten hiç kimseyi dâvet edemediği yemeği ve resmî kabulü vardı.

Ankara Palastaki resmikabul pek eğlenceli geçti. Menderes son derece neş'eliydi. Ecnebi gazetecilere iltifatlar savurdu. Bu arada bir yıldır

Evanghelos Averof

"Balkan Paktını unutalım"

karşı karşıya gelmediği Ahmet Emin Yalmanın elini sıktı. Resmikabulün hafızalarda yer eden en mühim hususiyeti, dâvetli demokrat milletvekillerinin gözlerini Başbakan Menderesten ayırmamakta âdeta "ittifakla" hareket etmeleriydi.

Bol viskili, bol şampanyalı resmikabulde ev sahibesi Bayan Menderes, son derece zarif beyaz tül elbisesiyle dikkati çekiyordu.

Ertesi gün Çankaya ziyafeti de neşeli geçti. Yeşil fraklı garsonların hizmet ettiği öğle yemeği nefisti.

Ankaradan ayrılış

Yunan Başbakanının ziyaretinin ciddi kısmı, Cumartesi akşamı bitti ve o gece 23.30 da iki başbakan hemen hemen bomboş meşhur Beyaz Tren ile İstanbula hareket ettiler. D. P. muhalefeti sıralarında Devlet Başkanının binmesi, başlıca tenkid mevzuu yapıldığı halde, şimdi değil Devlet Başkanları, Başbakanlar beyaz trenle seyahat ediyorlardı. Bakalım Atina seyahatinde Yunanistan Başbakan Menderesi aynı şekilde ağırlayacak mıydı?

Trafik polislerinin hareketten 2,5 saat önceden bütün yollarını tuttuğu gar çok tenhaydı. Bakanlardan sadece Celâl Yardımcı, Abdullah Aker, Muzaffer Kurbanoğlu ve Esat Budakoğlu gara gelmişlerdi. Yanlarında bir general ve bir de amiral vardı. Dr. Namık Gedik ortalarda yoktu. Cumhurbaşkanı bir buket beyaz çiçekle birlikte yaverlerinden birini göndermişti.

Beyaz Trenin başlangıçta 19.30 da hareketi düşünülüyordu. Fakat müşterek tebliğin hazırlanmasında son dakikada güçlükler çıktı, bu yüzden trenin hareketi gecikti.

Müşterek tebliğ

Tebliğ Cumartesi gecesi saat 22 de yayınlanabildi. İngilizceden tercüme edilerek Anadolu Ajansı vasıtasıyla dağıtılan tebliğ, belki İngilizce bilen fakat muhakkak ki Türkçe bilmiyen bir kalemden çıkmıştı. Daha ilk bakışta "Mösyö" Karamanlis ve "Bay" Menderes tâbirleri kulağı tırmalıyordu. Mademki Menderese "Bay" deniliyordu, Karamanlise de o halde "Kirye" denilmeliydi! Hem sonra şu pek sevilen "Ekselans" tâbirini resmî tebliğde kullanmadıktan sonra nerede kullanabilirdik ki! Hele tebliğin cümlelerini anlamaya imkân yoktu. "Kararlı niyetler", "azimli kararlar", "süratli bir usul", "mütekabilen" mutabık kalmak" gibi nefis Türkçe örnekleri birbirini kovalıyordu. Tıpkı Kıbrıs hakkındaki Londra anlaşması metninde olduğu gibi İngilizce ve Türkçe metinler arasında mânâ farkları vardı. Dışişleri Bakanlığının bu işlere bakan memurları iyi Türkce yazmayı ve mutlaka doğru tercüme yapmayı öğrenmek zorundaydılar. Resmi bir metinde yanlış tercüme, aklın almıyacağı bir lâubalilik, hatta ve hatta bunu bile aşan bir şeydi.

Tebliğin Türkçe metninde fazla bir şey yoktu. İki memleket arasında işbirliğinin geliştirileceği ve Menderesin pek yakında Atinaya gideceği belirtiliyordu. Balıkçılık meselesi de tebliğde yer almıştı. Azınlıklar meselesi müphem lâflarla geçiştiriliyordu. Hele Balkan Paktı mevzuuna dokunulmamak hususunda âdeta itina gösterilmişti. Resmikabuller sırasında Yugoslav sefiriyle yapılan temaslar da Balkan Paktının ihyasının imkânsız olduğunu gösterdiğinden bu mesele atlanmıştı. Bir ara Yunanistanın Bağdat Paktına katılacağı şayiaları ortaya çıkmıştı. Fakat memleketleriyle son derece dostane münasebetleri bulunan Yunanistanın kendisine hiç bir menfaat temin etmiyecek, aksine Arap dostlarını kaybettirecek bir teşebbüse asla yanaşmıyacağı âşikârdı. Yunanistan bilâkis Arap memleketlerine karşı has-

mane bir politika takibinden vazgeçmesi hususunda müttefikini teşvik ediyordu. İspanyadan da ayni teşvik gelmişti. Bu bakımdan Mısır Dışişleri Bakanı Mahmut Feyzinin, hususi maksatlarla da olsa, Türkiyeye gelmesi, belki de Cumhuriyet Hükümetinin Orta Doğu politikasında bir değişikliğin başlangıcıydı.

B. M. M.

Gül bahçesi sohbetleri

Geçen haftanın başında Salı günü İktidar organı Zaferde, Meclisteki boş Muhalefet sıralarının bir resmini görmek, bir gün önce bu gazetenin fotoğrafçısının davet üzerine Meclise geldiğini ve hususi müsaadeyle içerde resim çektiğini bilenler

Osman Bölükbaşı
Dikenin gözü!..

için bir sürpriz teşkil etmedi. Zafer, önceden tahmin edildiği gibi, fırsatı -ama ne fırsat!- kaçırmamış ve Muhalefet milletvekillerinin vazife görmediklerini bir "cürmümeşhut" ile tesbit etmişti! Ama talihsizliğe bakın ki, Zaferin fotoğrafla "cürmümeşhut" yaptığı gün, Mecliste hazır bulunan D. P. li milletvekili sayısı da ancak 131 den ibaretti. Yani 300 kadar namevcut vardı. Fakat fotoğrafla cürmümeşhut meraklısı Zaferin kötü talihi, bununla da kalmadı. Resmi neşrettiğinden bir gün sonra, Çarşamba günü, İktidar Partisi Grupu da toplantıya çağırıldığı için, Meclisin o günkü oturumu yapılamadı. Sanki İktidar milletvekilleri, Zaferin Muhalefet sıralarındaki arkadaşlarını "vazifeyi ihmal" ile ithamını böylece protestoya karar vermişlerdi!

Et ve Balık Kurumunun Mektubu

Et ve Balık Kurumu Umum Müdürlüğünden aldığımız bir tavzih mektubunu aynen neşrediyoruz:

25 Nisan 1959 tarihli ve 251 sayılı Mecmuanızın 17 nci sahifesinde münderiç "İdare", "Kaymakamın Başına Gelenler" başlıklı yazıda, Kozaklı Kaymakamı Mehmet Toprak'ın vazifesinden ayrıldıktan sonraki hali izah ve tasvir edilirken Kurumumuza karşı hayvan vermeyi taahhüd eden Hayri Asil ve arkadaşları hakkında tatbik edilen muameleden de bahsolunmakta ve buna taallûk eden dosyadan örneği çıkarılan bir yazı da neşredilmiş bulunmaktadır.

Kozaklı Kazasında ikamet eden Hayri Asil ve arkadaşlarının, her hayvan besicisi gibi Kurumumuza koyun ve sığır vermek hususunda vâki müracaatları üzerine icap eden mahalli tetkikat yapılmış ve Kurum mevzuatına göre kendilerinden aranan vesikalar meyanında bilhassa besici olduklarına dair belge talep edilmiş ve adı geçenler tarafından Kozaklı Kaymakamlığınca resmi mühür ve imza ile musaddak ve Kaza Veteriner Müdürlüğünün resmi mühürünü ve Müdürün imzasını taşıyan 3 - 11 - 1958 tarihli besici belgeleri Ankara Kombinası Müdürlüğüne ibraz olunmuştur.

Hayvan alımı hakkındaki talimatnameye ve şartnamesine uygun olarak tevdi edilen bu belgelere istinaden Hayri Asil ve arkadaşları ile müteselsil kefalet usulüne tevfikan bir mukavele akdolunmuş ve bu mukavelede hayvan teslim müddetleri ayrı ayrı gösterilmiştir. Mukavelede tasrih edilen müddetler içinde müteahhitleri tarafından muntazaman teslimatta bulunulmuş ve kendilerine yine şartname ve mukavelesine ve cári usullerimize uygun olarak verilmiş olan avansın bir kısmı da mahsup edilmiştir. Henüz vâdeleri hulûl etmemiş olan teslimatın zamanında yapılması teminat altındadır.

Mecmuanızda "Gizli ve Zâta Mahsus" işaretini taşıyan ve Umum Müdürlükten Ankara Kombina Müdürlüğüne gönderilmiş bulunan yazının nasıl ele geçtiği hususu da incelenmiş ve Kaymakam Mehmet Toprak'ın; makamına vâki ihbar üzerine yapılan tahkikat dolayısiyle ve muhakkik sıfatiyle 2 - 2 - 1959 tarihli makbuz mukabilinde Kurumumuzdan aldığı muhabere evrakı örnekleri meyanında mezkûr yazıyı da elde ederek mecmuanızda neşrettirdiği anlaşılmıştır.

Keyfiyetin aynı sütunlarda tavzihan neşrini rica ederiz.

Et ve Balık Kurumu
Umum Müdürlük

★

AKİS'in notu : Et ve Balık Kurumu Umum Müdürlüğüne, bu tavzih mektubunu Savcılık kanalıyla cebren neşrettirmediği ve yazımızda belirtilen hususları teyid ettiği için teşekkür ederiz. Ancak tavzih mektubunda zikrolunan ve 251 inci sayımızda neşrettiğimiz Et ve Balık Kurumu Umum Müdürlüğünün Ankara Kombina Müdürlüğüne gönderdiği "Gizli ve Zata Mahsus" emirdeki "istisnai mukavele"den bu defa söz açmaktan kaçınılması dikkat çekicidir. Bu sebeple, Et ve Balık Kurumu Umum Müdürlüğünden yeni bir nazik tavzih mektubu almak ümidiyle "Gizli ve Zata Mahsus" yazılarının son kısmını bir defa daha neşrediyoruz :

Vaki talep üzerine durum ve haklarında yapılan muamele Umum Müdürlüğümüzce Sayın Ticaret Vekiline arzedilmiş ve mezkûr şahıslarla bağlantı yapılması hususunda emir telâkki edilmiştir.

Bu emir gereğince müracaat sahipleriyle herhangi bir tahdit nazarı itibare alınmaksızın istisnai olarak mukavele aktedilecektir.

Gereğinin buna göre ifasını rica ederim.

Et ve Balık Kurumu
Umum Müdürü

Meclisin Cuma günkü toplantısında Muhalefet sıraları boş, İktidar sıraları da tenha kaldı. Ama ne var ki bu boşluk ve tenhalık, Osman Bölükbaşının bol kahkahalı bir gösteri yapmasına vesile vererek bir hayli istifadeli oldu. Gösteri Bölükbaşının salona girip boş Muhalefet sıralarının önüne doğru yürümesiyle başladı. Aralarında Şefik Bakay ve Asaf Saracoğlu da bulunan şakacı bir D. P. milletvekili grupu, Kırşehir milletvekilini "Aramıza gel, aramıza" diye karşıladılar. Hazırcevap Kırşehir milletvekili bu nazik dâveti, "Ne Şamın şekeri, ne Arabın yüzü" diyerek savuşturdu ve her zamanki yerine oturdu. Bu sefer D. P. liler Bölükbaşının yanına yaklaştılar:

— Niçin gelmiyorsun, yahu? Sen daha evvel bizimle birlikte mücadele etmedin mi?

— Mücadele ettik ama, adam taşlıyalım diye mi mücadele ettik?

Bölükbaşı dırakhyan şakacılara karşı hemen mukabil taarruza geçti:

— Hem şunu unutmayın ki İsmet Paşanın kafasına taş atılan bir memlekette sizi karıncalar gibi ezseler kimsenin ruhu duymaz!

Bölükbaşının mukabelesinin yüzlerdeki tebessümleri dondurması üzerine Osman Kavrakoğlu mevzuu değiştirmek istedi ve C. H. P. Meclis Grupu toplantısını kastederek "bu Halk Partililer de hâlâ işlerini bitiremediler, ne olacak bunun sonu?" dedi. Bölükbaşı vakit kaybetmeden cevabını yapıştırdı:

— Üzme canını Kavrakoğlu! Sizinkilerin işi bitti ya, sen ona bak!"

Bölükbaşının şakaları devam ederken Hükümete ayrılan yerdeki koltuğundan Tevfik İleri, konuşmaları takip ediyor, kahkahalara tebessümle katılıyordu. Manzara Bölükbaşının dikkatinden kaçmadı ve D. P. lilere de göstererek "Tevfik İleriye bakın! Nasıl da memnun! İşte tam istediği gibi dikensiz bir gül bahçesi..." dedi. Konuşmaları kenardan takip eden İzzet Akçal da Bölükbaşına takılmaktan kendisini alamadı:

— Bölükbaşı, söylediklerini İleriye anlatacağım!

— Anlat, anlat! Hem şunu da söyle: Meclis dikensiz gül bahçesi olursa, Tevfik İleriye de hiç ihtiyaç kalmaz!

Bu nükteye hep birlikte gülündü ve Bölükbaşı salondan çıkıp gazinoya gittiği zaman da takılanların arkası kesilmedi. Gazinoda D. P. Genel İdare Kurulunun gözde üyelerinden Remzi Birand Bölükbaşıyı yakaladı ve sordu:

— Ne o? Pek memnun görünüyorsun."

— Memnunum tabii... Sen biliyor musun, Anadoluda "Zulmün artsın" diye bir dua vardır. İnanılır ki zulüm arttıkça zeval yaklaşır".

Turizm

D. P. nin dış seferleri

Geçen haftanın ortasında bir akşam üzeri, İstanbulda, Galata Yolcu Salonu Gümrüğünde, bir D. P. İstanbul milletvekili, yakaladığı bir Beşinci Şube yetkilisine hiddetle, "Muayene çok ağır gidiyor" dedi. Arkasından da "Hızlandırmazsanız, sizi Emniyet Müdürlüne şikâyet edeceğim!" diye ilâve etti. Uzun boylu, esmer, orta yaşlı, lâcivert elbiseli, siyah palto ve röleve şapkalı mümaileyh, diğer birkaç D. P. İstanbul milletvekili arkadaşı ile birlikte, Ankara vapurunun Çarşamba günü saat 18 de getirdiği yolcuların Galata Yolcu Salonunda yapılan gümrük muayenelerine nezaret etmekteydi.

Ankara vapuru yeni bir gelir kaynağı keşfeden D. P. İstanbul teşkilâtının Eminönü İlçe Merkezi tarafından kiralanmıştı. Sözüm ona "Dostluk Gezisi" etiketi altında bol kazançlı turistik geziler tertipleniyor, böylece kurulan masraflı Vatan Cephesi Ocaklarının ve yaklaşmakta olan mahalli ve ara seçimlerin finansmanı sağlanıyordu. Doğrusu istenirse, isim ve sıfatları ne olursa olsun, D. P. nin turistik geziler tertiplemesine hiç kimsenin itirazı olamazdı. Ancak şikâyet kaldıran taraf, turistik geziler tertiplenmesi imkânlarının, sadece D. P. nin inhisarına terkedilmesiydi. Gerçek ve hükmi şahsiyetler, eşit muamelenin hasretini çekiyordu. Eğer turistik geziler tertiplemek serbest bırakıldıysa, durumdan herkes istifade edebilmeliydi.

İlk turistik seyahat, 29 Nisan ile 6 Mayıs tarihleri arasında 7 gün devam etmiş, Tinos ile Pireye uğranılmıştı. Yüzde 89 unu Rum vatandaların teşkil ettiği 585 yolcu ile denize açılan Ankara, 114 ü Yunanistanda kaldığı için 471 kişi ile geri dönmüştü. Hareketten önce, maruf randevucu Madam Atinanın -Cambazoğlu-, o tip insanın en fazla şüphe celbeden yerinde, iç çamaşırları arasında kaçak 120 dolar bulunmuştu. Cambazoğlu, nezaketle seyahatten alıkonarak Adliyeye sevkedilmişti.

Seferin Türk - Yunan münasebetlerinin takviyesine hizmet ettiği iddialarının münakaşası bir tarafa, turistik gezi Eminönü D. P. İlçe Merkezine en azından 150 bin liralık kâr sağlamıştı. Eminönü D. P. İlçe Başkanı Prof. Ali Esat Birolun, Atinada dolaştığı otomobile Türk Bayrağı çekmesini önlemek için Büyükelçilik erkânımızın dillerinde tüy bittiğini, turistik sefere katılanlar anlatmakla bitiremiyorlardı. Ankara Galata Rıhtımını terkederken, Türk - Yunan dostluğunun nişanesi olarak, ayaklarına mavi, kırmızı ve beyaz kurdeleler bağlı güvercinlerin salınması nevinden son derece pitoresk buluşların tatbiki de ihmal edilmemişti.

Ankara vapurunun avdetinde, Galata Yolcu Salonundaki gümrük muayenesi, D. P. İstanbul milletvekillerinin cansiperane gayretlerine rağmen tam 3 saat devam etmişti. Zira, fetih seferi, bir hafta sürmesine rağmen, beher yolcuya ortalama olarak 5 bavul düşmekteydi. Galata Yolcu Salonunun kıdemli vazifelileri, bir turistik gezinin nihayetinde, gümrük muayenesinde herhangi bir eşyanın alıkonmadığını ilk defa gördüklerini ifade etmişlerdi.

Ankara vapurunun ikinci D. P. seferinde hostesler

İş bilenin, kılıç kuşananın!.

İkinci fetih seferi

Geçen haftanın sonunda Cumartesi günü öğle üzeri, ticaret filomuzun en lüks ve büyük yolcu gemisi Ankara, Yunanistandan sonra şimdi de Kıbrısı fethetmek üzere ikinci bir sefere çıkıyordu. Ancak, Ankara, bu defasında D. P. İstanbul İl Merkezi ile Türkiye Turizm Kurumuna angajeydi. Turistik seyahatin adı, gene mahut "Dostluk Gezisi" idi. 404 kişi, 1.950 ilâ 4.500 lira arasında para ödeyerek Ankaraya binmişti. Ankara topu topu 24 saat Kıbrısta kalacaktı. 13 günlük turistik seyahatin geriye kalan görünürdeki maksadının dışındaki ve mühim kısmı, efsanevi Fransız Riviyerasında geçecekti. Yolculara, turistik seyahat boyunca görülmemiş kalkınmamıza dair 'filmler' gösterilecek,

geceleri D. P. markalı fenerler altında İlhan Gencer ve arkadaşlarının tatlı nağmelerinin coşturacağı danslı partiler verilecekti.

Tek bir adam, Süvari Şefik Kaptan, 404 yolcuyu ve Ankaranın 150 kadar zabitan ve mürettebatını 18 gün ekmekten ve her türlü hamur işi yemek ve tatlıdan mahrum kalmaktan kurtardı. Çanları çalmağa başlayıp da Ankaraya harekete geçeceği zaman, Şefik Kaptan un alınmadığını hatırladı. Çekilmekte olan iskeleler tekrar yerine kondu ve 45 çuval un Ankaraya yüklendi. Yarım saat kadar da uğurlayıcılar ve Ankaradakilerin alkışladıkları bir hanım yolcu için beklendiğinden, Ankara programlaştırılmış saati olan 11 den, tam 90 dakika geç hareket etti.

Yolcuların kahir ekseriyetini, D. P. li vatandaşlar teşkil ediyordu. Ankaranın servis mükemmeliyetine rağmen, ne hikmettir bilinmez, 5 güzel üniformalı hostes ve 5 de erkek mihmandar alınmıştı. D. P. ye sadakatları müsellem 4 gazeteci davet edilmek suretiyle mükâfatlandırılmışlardı.

Kıbrıslı Türk kardeşlerimize, birer sakalet timsali olan ve üzerlerinde bir ay, yıldız, Yeşiladanın bir haritası ve "Kıbrıs Gezisi -Demokrat Parti- Türkiye Turizm Kurumu" ibareleri yazılı rozetler, Türk Bayrakları, 3 halı, mermerden yapılmış bir Atatürk büstü hediye edilecekti. Bol miktarda Demokrat Parti sigaraları dağıtılarak, Türkiyedeki İktidara duymaları lâzım gelen şükran borçları hatırlatılacaktı. İstanbul Belediye ve D. P. İl Başkanı Kemal Aygünün, Kıbrıslı Türklere hitaben kaleme aldığı bir mesaj, İstanbul Belediye Meclisi Reis Vekillerinden Dr. Hamdi Akça tarafından Lefkoşenin Türk Belediye Başkanına teslim edilecekti.

İkinci fetih seferinin, D. P. İstanbul İl Merkezine en bedbin bir hesapla 200 bin lira bırakması bekleniyordu. Hiç şüphe yok ki, Türk - Yunan gerginliğinin azalır gibi olmasının ilk meyvalarını toplayan D. P. İstanbul teşkilâtıydı. Bir zamanlar, "Siyasi partiler ticaretle uğraşamaz" gerekçesiyle C. H. P. nin İstanbuldaki ananevi yıllık balosuna müsaade edilmediğini hatırlıyanlar, hayretten donakalıyorlardı. D. P. İstanbul teşkilâtının giriştiği turistik seyahatler nevinden hareketler ise, herhalde "ticaret" değil, "hizmet" kelimesiyle ifade olunuyordu.

Vatan Cephesi

Etiler Ocağı!

Ankarada Necatibey caddesindeki Güzel apartmanın bir dairesinde D. P. Etiler ocağı yakında tantanayla açılacaktır. Ocağın başkanı Etibank Umum Müdürü Burhan Ulutandır. Ocağın mobilyası, Etibanka bağlı Kuzey Batı Anadolu Elektrik İstihsal ve Tevzi Müessesesi tarafından temin edilmiştir. Güzel apartmandaki Etibank tarafından kiralanan daire boşaltılmış, D. P. Etiler Ocağına devredilmiştir. Ocak üyeleri Etibankta çalışan memurlardan ibarettir. Teşebbüs, doğrusu, Ocak Başkanı Umum Müdürün koltuklarını kabartacak kadar iyi yürütülmüş, çabucak başarıya ulaştırılmıştır.

Etibank Vatan Cephesi açma teşebbüsünün fikir babası, Satınalma Dairesi memurlarından Sabahattin Akınöz idi. Kuleli Askeri lisesinden ayrılma Akınöz, D. P. nin tipik partizanlarından biriydi. Etibankı toptan Vatan Cephesine getirmenin sağlıyacağı avantajları çok iyi biliyordu. Fikrini gerçekleştirmek için yanına Satınalma Dairesi müdür muavinlerinden Gıyasettin Gökçayı alarak Umum Müdür Burhan Ulutana gitti. Ocağın sağlıyacağı avantajları çok iyi hesaplıyan Umum Müdür fikri çok beğendi. "Aferin çocuklar, ocağı hemen açalım" dedi. Umum Müdürün imzasını taşıyan bir istida derhal kaleme alındı. İstidada müteşebbis heyet olarak Sabahattin Akınöz ve Gıyasettin Gökçayın isimleri yanına Satınalma Şubesi Müdürü Viyanada ticaret tahsil etmiş Sabahattin Kotanın inşaat yüksek mühendisi Kemal Noyanın ve Muhasebe Müdürü Vehbi Sevingilin isimleri de yazıldı.

Umum Müdür aynı gün Murgula hareket etti, müteşebbis heyet ise hummalı bir çalışmaya koyuldu. 2 bin küsur memurlu Etibankta oda oda dolaşılıyor, ocağa girmenin sağlıyacağı faydalar anlatılıyordu. Çabuk yükselmek isteyen memurlara, ocağa girdikleri takdirde, parlak mevkiler teklif ediliyordu Tabii ki en kuvvetli ikna vasıtası "İşinizden olursunuz" tehdidiydi. Gerçi Vatan Cephesi kurucuları "Kat'iyen baskı diye bir şey yok! İster girersiniz, ister girmezsiniz" diyorlardı. Ama geçen hafta Salı günü bütün memurlara D. P. ye giriş beyannamelerini dağıtırken onlardan beyannameyi aldıklarına dair imza istemeyi de unutmuyorlardı. Bu imza istemeden ne murat edildiğini tabii ki bütün memurlar biliyorlardı.

Umum Müdürün Cuma günü Murgul dönüşü "Ben memurun hangi partiye kayıtlı olduğuna değil, iyi iş yapıp yapmadığına bakarım. Oda oda dolaşmak, parti propagandası yapmak doğru değil, ocakta çalışın" sözleri de Vatan Cephesi propagandacılarının en kuvvetli silâhını teşkil eden işten atılma korkusunun istismarına mani olamadı. Oda oda dolaşmalar sürüp gitti ve Vatan Cephesine girmeyi reddedenlerin akıbetlerinin iyi olmıyacağı anlatıldı. Hoş, bunu anlatmak için oda oda dolaşmaya da lüzum yoktu ya... D. P. ocaklarının kıtlığına kıran girmişcesine Bankada içinde bir ocak açılmasının elbette bir mânası olacağını herkes çok önceden düşünmüştü. Neticede 2 bin memurlu Etibankta ekseriyet, işlerini kaybetmek korkusuyla Vatan Cephesine yazıldı. Arzulamadıkları bir teşekküle mecburen kaydolmak, tabii ki için için bir infial yarattı. Cepheye katılan birçok memur, AKİS'e -ve ihtimal bu arada birçok başka gazeteye- altlarına imzalarını atamadıkları için özürlerle dolu mektuplar göndererek biraz olsun içlerini boşaltmaya çalıştılar. Bir kısım memurlar da -bilhassa mühendisler- her halükârda fikren tasvip etmedikleri bir teşekküle şeklen bile olsa katılmaya asla yanasmadılar.

Gayretli Vatan Cephesi kurucularının bu "inatçı"ları ikna için başvurdukları usuller pek eğlenceliydi: "Biz de biliyoruz ki D. P. iyi yolda değildir. Hata üstüne hata yapıyor. Partiyi, dolayısile memleketi ancak münevverler kurtarabilir. Bunun için de partiye girmek lâzımdır" diyorlardı. Bazıları, "Bilirsin seni ne kadar çok severim, fikirlerinde haklısın. Ama başka çare yok. Vatan Cephesine girmezsen sana hiç bir yerde iş vermezler - aç - kalırsın. Gel ...

Kimine hay, hay Kimine vay, vay!

Başta İsmet İnönü, C. H. P liler, canlarını dişlerine takmışlar, demokrasimizi içinde bulunduğu şu berbat vaziyetten kurtarmak için çırpınıyorlar süngü yiyorlar. Ama yılmamak, diz çökmemek suretiyle bütün milletin hayranlığını kazanıyorlar.

Kim bunlar? İsmet İnönü var, Turhan Feyzioğlu var, Turan Güneş var, Kemali Beyazıt var, Faruk Ayanoğlu var, kırk küsur milletvekili var, Merkez azaları var, var, var, var...

Şimdi Kocaelinden bir ses: "Ara seçimi olursa, Kocaelinden C. H. P. rakipsiz namzeti Nihat Erimdir". Sesin sahibi, üstadın kayınbiraderidir.

Allah, Allah! Taş yiyenlerin mücadelesini hayranlıkla seyredenlerin aynı günlerde Menderesin sevgili ideal arkadaşı Nihat Erimle alâkalı olarak okudukları haber şudur: "Paskalya münasebetiyle Nihat Erim ve Fazıl Küçük piskopos Makarios'u ziyaret etmişler, yumurta döğüştürmüşlerdir. Makarios Fazıl Fazıl Küçükü yenmiş, fakat Nihat Erimle berabere kalmıştır".

Galiba kayınbiraderi hayran bırakan, işte bu zafer olacak.

Şey, şair söyle mi demişti:
Neler yaptık bu demokrasi için?
Kimimiz taş yedik,
Kimimiz yumurta döğüştürdük!

dinle" tarzında konuşuyorlardı. Satınalma şubesi müdür muavinlerinden Zübeyde Tansuk gibi "Etiler Ocağı bir fikir kulübüdür" propagandasını yapanlar da eksik değildi. Ne çare ki "inatçı"lar üzerinde bu şarkkâri metodlar tesirli olmadı. Hattâ henüz kayıtların başlamadığı Kuzey-Batı Anadolu Elektrik İstihsal ve Tevzi Müessesesindeki genç mühendislerin mukavemet arzusunu kamçıladı. Bu müessesenin genç mühendisleri "Ah, bizi yazmaya başlasalar da, onların tazyikleri karşısında hayır demenin zevkini çıkarsak" diye sabırsızlanıyorlardı.

Adalet

Masal dünyası

Geçen hafta, Ankaranın yağmurlarıyla hafifçe ıslandığı bir akşam üstü, Adakale sokağındaki İngiliz Kültür Heyeti binasında çoğu yaşlı kimselerden mürekkep bir kalabalığın toplandığı görülüyordu. Emsalsiz kalkınma -veya alçalma- hareketlerinden nasibini alan sokağın tepeciklerini ve su dolu çukurlarını acele adımlarla aşan bu insanlar Türk Hukuk Kurumu tarafından tertiplenen bir konferansa yetişmek için koşuyorlardı. Bundan önceki ilmî toplantılarını daima sekiz on kişiyle yapmağa alışmış Kurum idarecileri bu tehacüm karşısında hayli şaşırmış görünüyorlardı. Türk - İngiliz Kültür Derneğinin yardımıyla temin edilen alt kattaki büyük sinema salonu bile gelenleri alacağa benzemiyordu. Hademeler köşede bucakta bulundukları tozlu ve kireçli binanın tanzimi henüz bitmemiştisandalyeleri misafirlere yetiştirmekte güçlük çekiyorlardı.

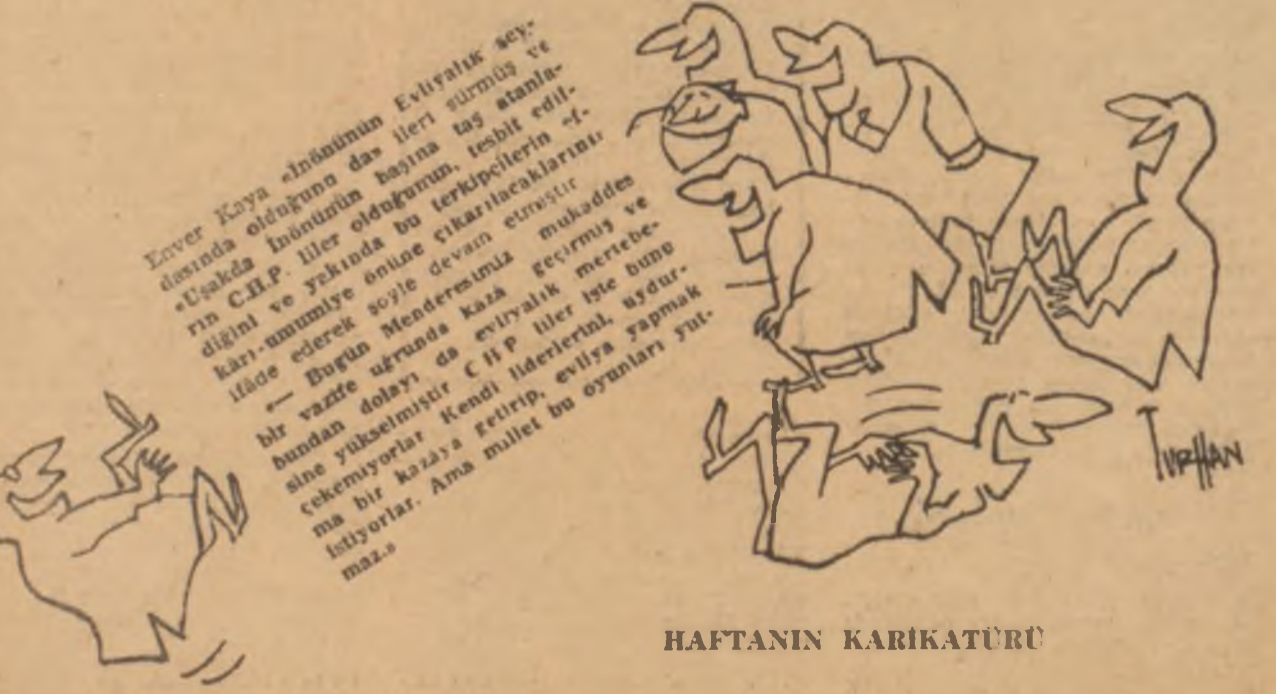
Konferans, "İngiliz hâkimi ve İngilterede mahkemelerin istiklâli" mevzuunda olacaktı. Siyasal Bilgiler Fakültesinde ders vermek üzere bir aydan beri Ankarada bulunan Cambridge Üniversitesi profesörlerden Dr. H. W. R. Wade, Türk Hukuk Kurumunun ricasını reddetmemiş ve çok âlâka çekeceği umulan bu mevzuda bir konferans vermeğe razı olmuştu.

Hakikaten ,"görülen lüzum üzerine" dokuz hâkimin daha Adalet Bakanlığı tarafından emekliye ayrıldığı güne rastlayan konferans, umulduğundan da fazla âlâka çekmişti. İlânı gazetelerde okuyup da gelenlere ilâveten, kendilerine davetiye gönderilenlerin hemen hepsi oradaydı. Dinleyiciler arasında Temyiz Başsavcısını, Temyiz Birinci Ceza Dairesi Reisini, öbür Temyiz âzalarını, Ankara hâkimlerinin çoğunu, savcıları, noterleri ve meşhur avukatları tanımak mümkündü. "Görülen lüzum üzerine" Temyiz âzalığından emekliye ayrılan hâkimler -ve bu arada ilk kadın Temyiz âzası Melâhat Ruacan- dinleyiciler arasındaydı.

Kurum Genel Sekreteri Münci Kapaninin İngilizce ve Türkçe olarak yaptığı güzel takdim konuşmasından sonra, konferansçı söze başladığı zaman herkes dikkat kesilmişti. İngilizden daha çok bir İskandinavyalıyı andıran konferansçının sakin ifadesinde hiç de fevkalâde şeyler söyleyen bir adam hali yoktu. Halbuki dinleyiciler için Dr. Wade'in anlattıkları bir masal kadar tatlı ve -bilhassa bu memleketin insanları bakımından- bir masal kadar inanılması güç şeylerdi. Her kısmın tercümesinden sonra yükselen hayranlık ifadelerinin ve hayret "çık çık"larının sayısı artıyordu.

Konferansçının anlattıklarına göre, bugünkü İngiliz cemiyetinde, itibar bakımından en yüksek mevkii, politikacılar, sanayiciler veya sanatkârlar değil, hâkimler işgal etmektedir. Bu itibarın hakikî sebebini hâkimlerin kalitesinde ve mahkemelerin istiklâlinde aramak gerekir. İngilterede, bilhassa yüksek mahkemelerde hâkimlik edebilmek için, avukatlık mesleğinde hayli uzun ve dürüst bir tecrübe geçirmiş olmak şarttır. Durum, bu bakımdan, meselâ Türkiyedeki durumdan hayli farklıdır. İngilterede bir müddet hâkimlikten sonra avukatlık etmek diye bir şey yoktur. Hâkimlik, hukuk mesleği içinde erişilebilecek nihai kademe sayılır. Tabiî, bu itibarın elde edilmesinde hâkimlerin kendi vakarlı tutumları birinci derecede rol oynamaktadır. Geçen haftaki "görülen lüzum" hâdisesinde olduğu gibi, susup susup da emeklilik kararı aldıktan sonra "bunda bir siyasî maksat bulunduğunu sanmıyorum ama mânasını da bir türlü anlayamadım" diyen Celâl Öztürk gibi hâkimler İngilterede yoktur.

İngiltere, "görülen lüzum üzerine" veya "emeklilik yaşı" dolayısıyla hâkimlerin işlerinden çıkarılabildikleri bir memleket değildir. 1700 yılından beri yerleşen ve kanunla da tesbit edilen bir geleneğe göre, hâkimler hiçbir yaş tahdidi olmaksızın, istedikleri kadar iş başında kalabilirler. Bu hususta kimse kendilerine iş başından uzaklaşmaları için emir veremez. Hattâ bugün yüksek mahke-

HAFTANIN KARİKATÜRÜ

melerde çalışan hâkimler arasında Lord Goddard gibi 83 yaşında olanları bile vardır. Tabiî bu durum bazan tenkidlere de yol açmaktadır. Yaşlılıktan çalışamaz hâle gelmiş ve sağırlaşmış hâkimlerin iş başında kalmaları yüzünden mahkeme işlerinin aksadığı iddia edilir. Fakat, "sıhhî sebepler" yoluyla açılacak kapıların "siyasî maksatlar" için de kullanılabileceğini gayet iyi anlayan İngilizler, bu gibi hâllerde bile emeklilik usûlüne başvurulmasını istememişlerdir. Yaşlı hâkimler yüzünden ortaya çıkabilecek mahzurlar, hâkimlerin siyasî müdahaleden masun tutulmalarına karşılık ödenecek cüzi bir bedel sayılmaktadır.

Hâkimler ve insanlar

Yine 1700 yılından beri yürürlükte olan bir kaideye göre, suç işleyen bir hâkimin Kral veya Kraliçe tarafından azledilebilmesi bile, parlâmentonun -yani hem Avam Kamarasının, hem de Lordlar Kamarasının- tavsiyesine bağlıdır. İşin asıl tuhaf tarafı, iki buçuk asır içinde bu usûlün ancak bir defa tatbik edilmiş olmasıdır. Hattâ İngilizler, 1830 yılında zimmete para geçirme hâdisesinden doğan bu tek vakada suçlunun İrlandalı bir hâkim olduğunu söyliyerek kendilerini her türlü lekeden kurtarmağa çalışırlar.

Konferansçının gıpta ile dinlenen sözlerinden sonra, sıra, hâkimlere verilen maaşlar mevzuuna gelince, hazır bulunanlar arasında duyulan hayret nidaları daha da sıklaştı. Dr. Wade'e göre, hâkim maaşları İngilteredeki ücret seviyesi içinde en yüksek kademeyi teşkil etmektedir. Yüksek mahkeme hâkimlerinin yıllık gelirleri 8.000 İngiliz lirasını -resmî kurla 200.000 Türk lirası- geçmektedir. Halbuki, meselâ bir bakanın alacağı yıllık maaş nihayet 5.000 İngiliz lirası -125.000 Türk lirası- tutmaktadır. Konferansçının ifadesiyle, "politika yoluyla para yapmak usûlü İngilterede çoktan tarihe karışmıştır."

Profesör, "bir memlekette mahkemelerin istiklâli mevzuunda yapılacak mücadele, o memleketin siyasî kaderini tâyin eder" diyerek konuşmasına son verdiği zaman, hazır bulunanlar, söylenmek istenen şeyi çok iyi anlamışlardı. Hâkimler ve mahkemeler müstakil olmadıkça, Anayasadaki ve kanunlardaki teminatların değeri sıfırdı.

T A R İ H

Fransa

Geri tepen tertipler

Fransadaki 1830 ihtilâli ağır tahrik altında başlamış, Polignac ile Charles X.'ın anayasaya aykırı fermanları halkın ayaklanmasına sebep olmuştu. 1848 de açıkça tahrik bulunmakla beraber, bu tahrik fermanlardan değil, hükümetin aldığı şiddet tedbirlerinden ve halk kahramanı olarak bilinen kimselere karşı girişilen tertiplerden doğmuştu.

1848 yılının Ocak ayında, Fransadaki hükümet görünürde çok kuvvetliydi. Kral Louis - Philippe ile Nâzır Guizot memleketi sözde anayasaya göre idare ediyorlardı. Meclisin

Nâzır Guizot
Millete karşı duramadı

çok büyük bir ekseriyeti kendilerini destekliyor, memlekette hükümet himayesinden faydalanan büyük çiftçiler, sanayiciler hükümet tarafını tutuyordu. Fransız halkı da, bütün iktisadî ve siyasî sıkıntılarına rağmen, işiyle gücüyle meşgul görünüyordu.

Böyle hiç ihtilâl beklenmeyen bir sırada, Paris şehri birdenbire, üç gün müddetle, kan ve ateş cehenneminin içine düştü ve çok sağlam olduğu zannedilen rejim, üç günün sonunda yıkılıverdi.

O tarihte, Nâzır Guizot'nun idaresinden memnun olmayanlar, yani Liberal Monarşistler, Cumhuriyetçiler ve Sosyalistler, hiç olmazsa muvakkaten birleşmek zaruretini hissetmişlerdi. İlk varılacak hedef, memleketteki seçim hakkının emniyet altına alınması ve nefret edilen nâzırların düşürülmesiydi. Ancak bundan sonra, her grubun müdafaa ettiği içtimaî reformların tatbikine sıra gelebilirdi. Güçlerini birleştiren muhalifler, seslerini duyurabilmek için memleketin her tarafında protesto toplantıları tertip etmeğe çalışıyorlardı. Paristen gelen liderlerin de katıldıkları bu toplantılar, bizzat Louis Philippe'den ve Guizot'dan emir alan mahallî polis kuvvetleri tarafından son derece güçleştiriliyordu.

Paris kapılarında

İdare tarafından çıkarılan güçlüklerden en fazla zarar görenler, eyaletlerde dolaşmağa çıkan muhalefet liderleriydi. Bunlardan bilhassa Cumhuriyetçi lider Ledru-Rollin, her defasında gayet kurnazca tertiplerin kurbanı oluyor, kendisi "halkın nefret ettiği adamın" durumuna sokulmak isteniyordu.

Aslında, Ledru-Rollin, bilhassa geniş halk kütlelerinin, işçilerin ve köylülerin sevgisini kazanmış bir mücadeleciydi. Avukatlıkla işe başlamış, kısa zamanda Fransada seçim hakkının genişletilmesini isteyen hareketin başına geçmişti. Louis Philippe ve Guizot çetesinin iktidar koltuğuna sıkı sıkıya yapıştıklarını gören halk bütün ümidini Ledru-Rollin'e ve onunla birlikte çalışan Lamartine, Louis Blanc gibi adamlara bağlamıştı. İktidarın, bu halkçı ve mücadeleci kuvvetler karşısında bulduğu usûller pek ustaca düşünülmüştü. Ledru-Rollin ve arkadaşları, her gittikleri yerde, parayla tutulmuş bir güruh tarafından yuhalanıyor, böylece "halk için" uğraşanların bizzat halk tarafından reddedildiği zehabı uyandırılmak isteniyordu. Muhtelif eyalet şehirlerinde tertiplenen bu nümayişlerde, serserileri cesarete getirmek için bizzat devlet eliyle şarap dağıtıldığı ve kışlalarda askere ayrılan şarap istihkakının bu maksatla kullanıldığı da oluyordu.

Ledru-Rollin aleyhine tertiplenen nümayişlerin en büyüğü ve en tehlikelisi 1848 Şubat ayı ortalarında Paris kapılarında cereyan etti. Ledru-Rollin, yine böyle hâdiseli geçen bir seyahattan sonra, Parise dönüyordu. Mücadeleci lider, 22 Şubatta Pariste yapılacak bir protesto toplantısında bulunabilmek için seyahatinin son kısmını çabuk bitirmeğe karar vermişti. Parise dönüş, o zamanın en süratli vasıtası olarak bilinen ve "uçan araba" diye anılan altı atlı bir dilijansla yapılacaktı.

Halk, uzun zamandan beri Paristen uzak kalan ve eyaletlerde türlü tertiplere hedef olan Cumhuriyetçi lideri karşılamak için hazırlıklar yapmaktaydı. Dilijansın başşehre Porte d'Italie denen mevkiden gireceği belliydi. Daha bir gün önceden hayli kalabalık halk kütlelerinin o

tarafa giden caddelerde toplanmağa başladığı hükümetin gözünden kaçmamıştı. Guizot, muhalefet liderlerine karşı sevgi gösterisi yapacak kalabalıkların daha fazla toplanmasına mani olmak üzere emirler vermiş, Zaptiye Nazırı da jandarmaları harekete geçirmişti. 30 bin kişilik bir kuvvet, gece gündüz, Paris sokaklarında devriye geziyordu. Louis-Philippe taraftarları bununla da ka'maınışlar, eyaletlerdeki tertiplerini Pariste de tekrarlamağa karar vermişlerdi. Colochard'lardan, yani Paris serserilerinden ve sebze halindeki işçilerden toplanan takriben iki yüz kişilik bir kalabalık Porte d'Italie civarındaki bir sokakta mevzilendirilmişti. Ellerinde şarap şişeleri, sopalar ve Ledru-Rollin aleyhine yazılmış levhalar vardı. Tabii, okuma yazma bile bilmeyen bu serserilerin taşıdıkları levhalardaki yazının ve imlânın düzgünlüğü kimsenin gözünden kaçmadı.

Vurdumduymazlar

Yapılan hazırlıkların Ledru-Rollin'in hayatı bakımından tehlikeli bir hâl alabileceğini gören bazı muhafif milletvekilleri - o zaman Fransız Meclisinde topu topu topu 87 Muhalif vardı- hükümet makamlarıyla temasa geçmişler tedbir alınmasını istemişlerdi. Verilen cevap, Ledru-Rollin şehre nümayişle girmek arzusundan vazgeçtiği takdirde herşeyin kendiliğinden voluna sokulacağı şeklindeydi. Üstelik, olup bitenleri halka anlatmak için muhalifler tarafından hazırlanan beyannamelerin duvarlara asılması da menedildi. Durumun ciddiyetinden hakikaten endişe duyan bazı muhalefet ileri gelenleri -ve bu arada Lamartine ile Louis Blanc- uzun uğraşmalardan sonra jandarma kordonunu yararak, Dilijansın son durağı olan Fontainebleau'ya kadar gidebilmişlerdi. Parise yaklaşan kafile, başına gelecekleri az çok biliyor, fakat hayatlarının emniyet kuvvetleri tarafından korunacağını sanıyordu.

Arabaya hücum

Ledru-Rollin'i taşıyan dilijans Porte d'Italie'ye yaklaştığı zaman, karşısına polis kumandanının atı çıktı. Arabacıların durakladıkları bir sırada, civardaki sokakta bekliyen serseriler güruhunun yürüyüşe geçtiği görüldü. Ellerindeki levhalarda "Buradan ancak İtalya Fatihi Napoléon geçebilir; sen kim oluyorsun Ledru-Rollin?" gibi sözler yazılıydı. Muhalif halkı kordon altında tutan polis kuvvetleri, şimdi bu nümayişçilere adeta yol açmakla meşguldü. Bir anda ortalık karıştı. Dilijansın camları kırılıyor bazı nümayişçiler kapıları açıp Ledru-Rollin'i dışarıya sürüklemeğe çalışıyorlardı.

Bu sırada beklenmedik bir şey oldu. Meydanın bir köşesinde ihtiyaten bekliyen Garde Nationale, yani Milli Muhafız kuvvetlerinin kumandanı genç bir subay duruma müdahale etti. Aslında bir milis kuvveti olan Garde Nationale, her zaman silâh altında bulunmazdı. Fakat, Louis-Philippe, Pariste karışıklıklar çıkması ihtimalini düşünerek bunları toplamayı faydalı görmüştü. Hepsi halk çocuklarıydı ve zihniyet itibarıyle Guizot'nun emrindeki satılmış polislerden hayli farklıydılar. İşte bu genç subayın müdahalesi Cumhuriyetçi lideri muhakkak bir ölümden kurtardı. Arabanın etrafında, Garde Nationale ile polis kuvvetleri ve halk birbirine girmişti. Bu kargaşalıkta kaç kişinin öldüğünü Fransız halkı asla öğrenemedi.

Porte d'Italie'deki hâdiselerden sonra şehre girilince, artık barikatlar gerisindeki halkı tutmak tamamen imkânsızlaşmıştı. Polis, Parisin merkezindeki St. Denis ve St. Martin caddelerindeki kalabalığı dağıtmak için atlı kuvvetlerden faydalanmak ve havaya ateş etmek zorunda kalmıştı.

Kanun saygısı

Bu karışıklıklardan sonra, 22 Şubattaki protesto toplantısını yapmak da imkânsızlaşmıştı. Hükümet, 21 Şubatta yayınladığı bir emirle her türlü toplantıları ve yürüyüşleri yasak etmişti. Her çeşit mukavemetin neticesiz olacağını gören muhalefet liderleri toplantıdan vazgeçildiğini ilân ettiler. Fakat, Louis-Philippe ve Guizot'nun idaresinden bıkan halk, artık muhalefet liderlerini bile dinlemiyordu. Sokaklar üniversite talebeleriyle ve nümayişçilerle dolmuştu.

22-23 Şubat gecesi soğuk ve yağmurlu bir geceydi. Muhalefet liderleri evlerinden dışarı çıkmamışlardı. Fakat sokaklarda jandarmalar ve polislerle halk arasında çarpışmalar oluyordu. İhtiyatı hâlâ elden bırakmıyan liderler -bilhassa Louis Blanc'la Ledru-Rollin- böyle müsait bir anda yapılacak hükümet darbesinin "demokrasiyi mahvedecek" bir hareket olacağını düşünüyorlar ve bir şey yapmadan bekliyorlardı.

İpin ucu kaçınca

Sokaklarda artık ihtilâl makinesi iyice işlemeğe başlamıştı. Guizot'nun emniyeti ve sükûnu tesis etmekle görevlendirdiği Garde Nationale da nümayişçilere katılmıştı. Milli Muhafızlar, ihtilâl başarıyla sona erdiği takdirde, genişletilecek seçim hakkından kendilerinin de istifade edeceklerini çok iyi biliyorlardı.

Kalabalık, Louis-Philippe'in oturduğu Tuileries sarayının önünden geçerken, "Yaşasın Reform!", "Kahrolsun Guizot!" diye bağırdı. Telâşa kapılan Kral, Guizot'yu azledip daha az muhafazakâr olan Molé'yi işbaşına getirdi.

23 Şubat günü Guizot'nun oturduğu Hariciye Köşkü önünde vuku bulan karışıklıklarda çok kan döküldü. Jandarmaların kurşunuyla onaltı kişinin öldürülmesi halkı büsbütün çılgına döndürmüştü. Ayaklanan kalabalıklar kısa zamanda Palais Royal'i de ele geçirmişlerdi. Louis-Philippe, Molé'den sonra daha ileri fikirli Thier'i iş başına getirmeyi denediyse de bu da para etmedi. Garde Nationale'in halka katılması bütün hesapları boşa çıkarmıştı. Çaresiz kalan Kral, on yaşındaki oğlu lehine tahttan feragat ederek Paristen ayrıldı ve İngiltere yolunu tuttu.

Halkın Tuileries sarayına girişi görülecek şeydi. Yapılan hesaplara göre, sarayda kırılan, parça parça edilen nadide kristallerin ve porselenin ağırlığı yirmi beş tonu geçiyordu. Ledru-Rollin'le Lamartine halka boş yere itidal tavsiye ededursunlar, kalabalık çoktan Parlâmentoyu işgal altına almış, satılmış milletvekillerini sopalarla kovalamıştı.

22 - 23 Şubat 1848 gecesi Pariste çarpışmalar

Hakkın zaferi

İKTİSADÎ VE MALÎ SAHADA

Kalkınma

"Külliyen uydurma"

Yalan haber yazanlara ateş püskürmekle vazifeli Zaferde geçen haftanın sonunda Cuma günü, meşhur "yalanlama"lardan biri çıktı. Zafer, "selâhiyetli zevat" ile temas etmiş ve bir gün evvel gazetelerde çıkan "Üç şeker fabrikasının -ki Adana, Çankırı ve Ankara fabrikalarıdır- inşaatı durduruldu" haberinin "külliyen uydurma" olduğunu öğrenmişti. Bu selâhiyetli zevata göre, bahis mevzuu Ankara ve Kastamonu fabrikalarının inşaatı "süratle" devam ediyordu. "Sanıldığı ve yazıldığı gibi Çankırıda şeker fabrikası inşaatı yoktu".

Bu topyekûn tekzip, tabii ki mutad "uydurulan bu yalanla hangi gayeye hizmet olunduğu v.s. v.s," cümlesiyle son buluyordu. Yalnız İstanbul gazetelerinin haberine "külliyen uydurma" sıfatını kolayca takıveren selâhiyetli zevatın tekzibi de "külliyen doğru" değildi. Evvelâ şu 1957 seçimlerinden önce, 23 Ekimde Sayın Cumhurbaşkanı Celâl Bayarın ve Başbakan Adnan Menderesin müştereken temeline harç koydukları Adana Şeker Fabrikası acaba ne âlemdeydi?

Şeker Fabrikaları Umum Müdürü Baha Tekant 1958 yılının üçüncü günü Zafere verdiği bir beyanatta, "Adana fabrikasının inşaatı 1960 yılında tamamlanmış olacaktır" diyordu. Fabrikanın temel atma merasiminde de "Çukurovada kamış ziraatine müsait şartların vücudu, şirketimiz tarafından senelerce devam ettirilen etüdler ve araştırmalar ile tesbit edilmiştir" buyurmuştu. Fabrika 200 bin ton şeker kamışı, 100 bin ton pancar işliyebilecekti. Maliyeti 8 milyon dolar döviz dahil 55 milyon lira idi. Hattâ şeker kamışının "bagas" denilen kalıntılarından selüloz yapmak için Tarsusta bir kâğıt fabrikası kurulacaktı. Peki Adana ve Tarsus halkına seçimlerden evvel vaadedilen bu fabrikalar ne olmuştu? Tekzipçiler bu hususu meskut geçmeyi tercih ediyorlardı. Zira İstanbul gazetelerinin "külliyen yalan" dedikleri haberinin hiç değilse Adana fabrikası için doğru olduğunu çok iyi biliyorlardı. Gerek Adana Şeker Fabrikası, gerek Tarsus Kâğıt Fabrikası projeleri şimdilik dolaba kilitlenmişti. Şeker Fabrikaları Anonim Şirketinin 1959 raporunda bu husus lisanı münasiple ifade olunuyordu: "Adana Fabrikasının rantabl olabilmesi için, bidayette günde 1200 ton pancar ve 2000 ton kamış işliyerek yılda 26 bin ton civarında şeker ve kamışın "bagas"ından da kâğıt istihsal edecek şekilde tesisi derpiş edilmişken, bu fabrikanın kurulacağı yerde pancar denemelerinden henüz katî bir netice alınamadığı için, fabrikanın yalnız kamış işliyecek şekilde tesisi hâlinde yılda alınacak şeker miktarı 14 bin tona inhisar edeceğinden, bu miktar istihsal fabrikanın tesisi için lüzumlu 198.815 bin liraya -ilk maliyet tahmini 55 milyon liraydı- kıyasla çok düşük olarak mütalâa edilmiştir.

Baha Tekant

Anlat beyim, anlat!..

Ayrıca, pancar şekeri fabrikaları için düşünülen dahilî imalâtın kamış şekeri fabrikasında da ayni nisbeti muhafaza etmesi imkânsız bulunmaktadır. Diğer taraftan, bu fabrika ile birlikte kurulacak kâğıt fabrikasının komple olarak hariçten getirilmesi zarureti dolayısile dış tediyesi 55.473.000 T.L. tutan ceman 115.100.000 liralık bir yatırıma ihtiyaç gösterdiğinden Adana fabrikası için 313.915.000 lira tutarında bir envestismana ihtiyaç bulunduğu tesbit edilmiştir".

İşte bu sebeple, Adana fabrikasının ikmali -eğer tamamiyle vazgeçilmemişse- uzun yıllar için tehir edilmiştir. Şimdilik kışlık pancar yetiştirilmesi denemeleri ve en iyi kamış cinslerinin tesbitiyle iştigal olunacak ve "çok yüksek bir yatırım ile taahhkkuk ettirilebilecek fabrikanın tesisi için muktazi finansman imkânlarının temini ve katî rantabilite hesaplarının yeniden tesbiti" düşünülecektir. Yani tekrar başlangıç noktasına gelinmiştir.

İşte kalkınma nutuklarında adı çok geçen Adana Şeker ve Tarsus Kâğıt Fabrikalarının hikâyeleri bundan ibarettir.

Şimdi gelelim Çankırı Şeker Fabrikasının hikâyesine:

Tekzipçiler bu hususta "sanıldığı ve yazıldığı gibi Çankırıda şeker fabrikası inşaatı yoktur" demektedirler. Doğrudur. Çankırıda şeker fabrikası inşaatı yoktur. Yalnız kalkınma nutuklarında uzun yıllardır Çerkeşte kurulacak bir Çankırı şeker fabrikası hikâyesi vardır. Meselâ 1957 de Adana fabrikasının temeli atılırken Baha Tekant bu mevzua dokunmuş ve "yakın zamanda inşaatına geçeceğimiz Çankırı Şeker Fabrikası" tâbirini kullanmıştır. Meşhur Zafer, fabrikanın 1959 yılında hizmete açılacağını bile söylemiştir. Fabrika 35 milyon liraya mal olacaktı ve yılda 120 bin ton pancar işliyecekti. İşte bu fabrika için şimdi Zaferin keşfettiği "selâhiyetli zevat" muzafferane bir edâ ile "Böyle bir inşaat yok" diyebilmektedirler!

Ankara ve Kastamonu fabrikalarının hikâyeleri de pek parlak değildir. Bizzat Başbakan 8 Ağustos 1957 tarihli ve "İktisadî İstiklâl Mücadelesinin meydan muharebesi kazanılmıştır" cümlesiyle meşhur Kastamonu nutkunda fabrikanın "1959 kampanyasına yetiştirileceğini" söylediği halde vatandaşlara yapılan bu taahhüt yerine getirilmiyecektir. Ankara fabrikasının durumu da aynıdır: Umum Müdür Baha Tekant 22 Mayıs 1958 de temel atma merasiminde "İkibuçuk sene sonra 1960 yılının sonbaharında onsekizinci şeker fabrikasının bütün tesisleriyle Ankarada işletmeye açılması merasimini Cenabı Hakkın inayetiyle hep birlikte tesit edeceğiz" dediği halde, 1960 da bu merasim yapılamıyacaktır. Son duruma göre -yeni değişiklikler olmazsa- Ankara ve Kastamonu fabrikaları, "kademeli olarak 1961 yılında işletmeye açılacak şekilde programlaştırılmıştır". Hâlen bu fabrikaların "ziraî etüdleri tamamlanmış ve sahaları temin edilerek şantiyeler açılmış ve buralarda bir kısım sosyal tesislerle, yollar, ambarlar, atelyeler, su şebekeleri vesairenin inşasına başlanmıştır". Yalnız tesislerin dışarıdan getirilmesi işi muallâktadır. Ecnebi firmalarca talep edilen meblâğ, döviz olarak çok yüksek bulunmuştur. Bu sebeple ilk plândan vazgeçilerek tesislerin içeride imalî yolları aranmış, Devlet Demir Yolları ile temasa geçilmiştir. Tabiî ki içerideki imalât fikri henüz bir denemeden ibarettir. Ne netice vereceği meçhuldür. Netice pek müsbet olmazsa Ankara ve Kastamonu fabrikalarının 1961 de dahi bitirilmesi mümkün olmıyacaktır.

İşte "külliyen yalan" iddiaların hikâyesi bundan ibarettir. Bunun içindir ki yalan üzerine inşa edilen görülmemiş kalkınma hikâyesine bugün kalkınma nutukları çekenler bile inanmamaktadır.

Yunanistanda bir pazar yeri
Geri kalmış bir memleket ama...

İhracat

Tempolu bir artış!

Geçen haftanın sonunda Cuma günü, Zafer ve Havadis gazetelerinde hoş bir haber vardı. Birader gazeteler son 9 ay zarfında 1,5 milyar lira tutarında ihracat yapıldığını bildiriyorlardı! Bu rakam, ihracat fiyatlarına primler eklenerek bulunmuştu. Halbuki İktidar ileri gelenleri, borclar bahis mevzuu olunca, primli kurdan hesap yapan Muhalefeti bir hayli azarlamışlardı! Ama 9 yılın en kötü ihracat mevsimini güzel göstermek için rakamın primle şişirilmesinde bir mahzur yoktu.

Hakikate gelince, bu ihracat mevsimi son derece kötüdür. Son 9 yılın Ağustos - Mart devresindeki 8 aylık ihracatın mukayesesi bunu açıkça ortaya koymaktadır:

8 AYLIK İHRACAT (Milyon TL.)

Yıllar	İhracat
1951	700,9
1952	656,4
1953	751,3
1954	724,8
1955	668,6
1956	682,4
1957	577,5
1958	651,3
1959	567,9

Tabloda görüldüğü gibi 1958 Ağustosundan 1959 Martı sonuna kadarki devre en düşük ihracata şahit olmuştur. Durum başlangıçta son derece kötüydü. Bereket Şubat ve Mart aylarında 92 ve 120 milyon liralık ihracat yapılarak daha evvelki ayların kaybı kısmen telâfi edilmiştir. Ama gene de 1959, geçen yıllardan iyi bir yıl olmıyacaktır. Halbuki istikrar programının başlıca gayelerinden biri de ihracatın geçen yılların çok üstüne çıkarılmasıydı. Bu gaye gerçekleşmemiştir. Ama bu, Zafer ve Havadis biraderlerin 1,5 milyarlık ihracattan bahsetmesine tabii ki mâni değildir.

Yunanistan

İstikrar içinde kalkınma

1953 de parasını ameliyat masasına yatırdıktan sonra Yunanistan, liberal iktisadi zihniyet içinde -ama yirminci asır liberalizmi- Türkiyeden daha büyük bir hızla kalkınmaya başlamıştır. Fiyat istikrarı bu iktisadi zihniyetin temel prensiplerinden biri olmuştur. Filhakika 1955 - 1958 yılları arasında Yunanistanda toptan eşya fiyatları yüzde 1.57, hayat pahalılığı yüzde 5.36 nisbetinde artmıştır. Yani fiyatlar sabit kalmıştır. Halbuki aynı devrede Türkiyede Ankara geçinme endeksi yüzde 70 bir artış göstermiştir.

Fiyat istikrarına son derece dikkat edilmesi, Yunanistanın sermaye terakümünü hızlandırmasına mâni olmamıştır. Nitekim gayri safi milli hasılanın yatırımlara giden payı 1957 de yüzde 18.6, 1958 de yüzde 19.5 olmuştur ki bunlar hakikaten yüksek nisbetlerdir. O kadar yüksek nisbetlerdir ki hızla kalkınmak için enflâsyondan kaçınılamıyacağını iddia eden D. P. iktidarı zamanında Türkiyenin yatırımlara ayırdığı pay gayri safi milli hasılanın yüzde 12 sini aşmamaktadır. Yunanistanda yatırımlar mutlak olarak sabit fiyatlar'a yüzde 50 arttığı halde, Türkiyede yatırımlar azalmaya başlamıştır.

Fazla yatırım yapan Yunanistan bunun semeresini almakta da gecikmemiş 1953 - 1957 yıllarında milli gelir sabit fiyatlarla her yıl ortalama olarak yüzde 5.6 nisbetinde artmıştır. Halbuki ayni devrede Türkiyede yıllık ortalama artış yüzde 2.4 dür. Memleketimizde nüfus yılda yüzde 3 nisbetinde arttığına göre, Türkiyede millî gelirden adam başına düşen pay azalırken Yunanistanda bu pay yükselmiştir. Bilhassa 1955 den sonra adam başına düşen millî gelirde hızlı bir artış görülmüştür. 1955 de 217 dolar olan adam başına reel gelir, yüzde 22 gibi büyük bir yükselme göstererek 1958 de 275 dolara erişmiştir.

Demek ki fiyat istikrarına büyük ehemmiyet veren Yunanistan, kalkınma için enflâsyondan medet uman Türkiyeden çok daha verimli neticeler elde etmiştir. Ama buna rağmen, bu neticeler kâfi görülmemiş, liberal fikirlerden vazgeçilmemekle beraber, plânlı bir iktisadi düzen içinde kalkınmanın hızının daha da arttırılabileceği ve yatırımların daha verimli sahalara yöneltilebileceği kanaatına varılmıştır. İşte bu maksatla Yunanistan, Türk devlet adamları "Amerika sanki plânla mı kalkındı" iddialarından hâlâ vazgeçmezlerken, 5 yıllık bir kalkınma plânı hazırlamıştır.

5 yıllık plân

Yunanistanda iktisadi bir plân hazırlanması yolunda ilk adımlar iki yıl evvel, İktisadi Teşkilâtlanma ve Plânlama Araştırmaları Komisyonunun kurulmasıyla başlamıştır. Bu komisyon, plânın yapılması için her sektörde gerekli malûmatı toplarlı. Yunanistanın en seçkin mütehassıslarını -yani "kitabi"lerini- bir araya getiren komisyon bu malûmatı işlemiştir. Diğer taraftan Birleşmiş Milletler mütehassıslarının da

yardımıyla Millî İstatistik Servisi plânlamanın icaplarına göre yeniden teşkilâtlandırılmıştır. Nihayet Koordinasyon Bakanlığının plânlama dairesinin ecnebi ve yerli mütehassıslarla takviyesi kararlaştırılmıştır.

Beş yıllık plân bu gayretlerin mahsulüdür. Yalnız Yunanistan'ın plânlama yolunda henüz acemi olduğu ve daha teferruatlı bir plânın çok daha büyük ölçüde istatistik malûmata ihtiyaç gösterdiği düşünülerek ilk beş yıllık plâna "muvakkat" sıfatı verilmiştir. Fakat "muvakkat" kelimesi beş yıllık plânın değiştirileceği mânasına alınmamalıdır. Bu kelimeyle sadece, işin henüz başlangıcında bulunulduğu ifade edilmek istenmiştir.

İlk beş yıllık plânın hedefleri bir hayli iddialıdır: Beş yıl zarfında millî gelirin yüzde 33 nisbetinde arttırılması derpiş edilmiştir. Adam başına düşen reel gelir 1963 de 370 dolara çıkarılacaktır. 384 bin kişi için yeni iş imkânları yaratılacaktır.

Bu maksatla 1958 - 1963 devresinde gayri safi millî hâsılanın yüzde 20 si yatırımlara gidecektir. Bu devredeki yatırımlar 103 milyar 600 milyon Drahmiye erişecektir. Yatırımların yüzde 33 ü âmme sektörü tarafından gerçekleştirilecektir.

103 milyar Drahmiyi aşan yatırımların finansmanı için dahilî tasarruf kâfi gelmiyecektir. Bu devrede dahilî tasarrufun 80 milyara erişeceği hesaplanmıştır. Geriye kalan 20 milyar Drahmi dış kaynaklardan temin edilecektir ki bu mümkün görülmektedir.

Velhasıl Türkiyeden bin defa fazla liberal fikirlere sahip bulunan Yunanistan Hükümeti plânlı bir iktisadi kalkınmaya gitmekte tereddüt etmemektedir. Zira plân, mahdut kaynakların en az israfla kullanılmasına imkân veren iktisadî kalkınma metodudur.

ÜNİVERSİTE

Talebeler

Zaptedilemiyen gençlik

Son iki hafta zarfında Cağaloğlundaki tarihi ve muhteşem Türkiye Millî Talebe Federasyonu -T. M. T. F.- binasına girip çıkanların sayısının muazzam nisbette çoğalması pek az kimsenin dikkatini çekti. C. H. P. nin Hazineye intikal ettirilen ve bilâhare T. M. T. F. na verilen eski İstanbul İl Merkezinde Üniversite gençliği, bir şeref imtihanı vermenin bütün acılarını çekiyordu

Meselenin esası, İktidarın, T. M. T. F. nu kontrolları altında bulunduran Genel Başkan Vahdet Tayan ile İkinci Başkan Erol Ünal ve arkadaşları ekibinin, D. P. icraatına alkış tutmamaşı, hiç olmazsa susmasını bilmemesinde yatmaktaydı. Bu gençler baskı ve tehdit karşısında yılmıyor, aksine daha azimkâr ve yırtıcı davranıyordu. Neticede, menfaat yemi ve sopayı felsefesine temel yapan zihniyet, 3 ay kadar önce D. P. ye bağlı olarak kurulan Gençlik Bürosunu Tayan ile Ünal ve arkadaşları ekibine karşı seferber etmişti. Vatan Cephesi Ocakları açılışındaki cömertliği tekrarlıyarak, T. M. T. F. yıllık adi kongresinin gayri nizami olarak ve bir emrivaki ile toplanması temin edilmişti.

İsmi var, cismi yok Gençlik Bürosunun başına diğer 3 D. P. milletvekili ile birlikte, Sadık Erdem getirilmişti. 36 yaşındaki Erdem, kurulacağı rivayeti dolaşan Gençlik ve Spor Bakanlığının rüyası ile kolları sıvamış, temaslara başlamıştı. Kendini kudretli zannettiği anda, millî bankaların, iktisadî devlet teşekküllerinin ve Millî Eğitim Bakanlığının yardımları kesmesiyle malî krizler geçirmekte olan T. M. T. F. nın, İstanbula taşradan gelecek delegelerinin yol paralarını, iaşe ve ibate masraflarını üzerine almıştı. Esasen T. M. T. F. idarecileri, her ne zaman iktisaden bağımsız bir teşkilât olmak veya herhangi diğer bir teşebbüsleri için resmî makamlara başvursalar, Erdeme müracaat etmeleri tavsiyesini almaktaydılar. Böylece Erdem ve dolayısıyla Gençlik Bürosunun, istemeseler dahi T. M. T. F. idarecilerine zorla tanıtılması maksadı güdülüyordu.

T. M. T. F. kongresi evvelki haftanın başında pazartesi günü, âza 5 birlik ve 4 cemiyetten gelen 109 delegenin iştirakiyle Gençlik Bürosunun şartlı himayesinde açıldığı zaman, Erdem çok yakın bir mesafedeki Sirkeci İpek Palasta karargâhını çoktan kurmuştu. Karargâhçılar adı verilen muhaliflerin maruz kaldıkları ilk mağlûbiyet, Erdem için hazin olmuştu. Karargâhçıların adayı İstanbul Üniversitesi Talebe Birliğinden Feridun Tosunlar, Kongre Başkanlığı seçiminde, Tayan ile Ünal ve arkadaşları ekibinin adayı Ankara Üniversitesi Talebe Birliğinden Yalçın Küçük karşısında 51 - 35 mağlûp oluvermişti.

Kongrede tasnif

Tur: 17!.

Neticesiz 17 tur

Eğer Erdemin evde yaptığı hesap çarşıya uysaydı, herşey süt liman, plânlaştırıldığı şekilde yürüyüp gidecekti. Ama "menfaat yemi + sopa = iktidar" felsefesini milletin ümidi gençliğe tatbik kolay değildi. Kongrenin Tayan ile Ünal ve arkadaşları ekibinin gösterdiği tarihten önce toplanıp tasfiye işinin bir an evvel başarılması için A. Ü. T. B. adına imza veren Başkan Yavuz Esmersoy ihraç edilmişti. Esmersoy, A. Ü. T. B. delegasyonu başkanlığından ittifakla azledilmiş ve yerine Küçük getirilmişti. Böylece, A. Ü. T. B., Tayan ile Ünal ve arkadaşları ekibine iltihak etmişti. Ancak, A. Ü. T. B delegasyonu, böyle bir cüreti, Erdemin D. P. kesesinden ödediği yirmişer liralık yovmiyelerinin kesilmesiyle ödediler.

Baştan sona hâdiseli cereyan eden kongrede Genel Başkan seçimlerine gelinmesinden sonra, hizipler arasındaki gerginlik infilâk safhasına ulaştı. Bir namzedin Genel Başkan seçilebilmesi için, mevcut ekseriyetin beşte üçünün reylerini toplaması gerekiyordu. Karargâhçıların değişmez adayı, D. P. ye bağlılığı ile meşhur İstanbul Üniversitesi Talebe Birliğinden Samet Güldoğandı.

Prensip mücadelesi yapan Tayan ile Ünal ve arkadaşları ekibi ise, rey sürükleme kabiliyeti olan lokomotif isimleri 3 defa değiştirmişlerdi. Evvelâ A. Ü. T. B. den Orhan Kılıcı, sonra Yalçın Küçükü ve nihayet İstanbul Teknik Üniversitesi Talebe Birliğinden Atillâ Yalçını denemişlerdi. Kongrenin Cuma gününe kadar devam ettiği 13 gün zarfında 17 tur yapılmış, fakat hiçbir aday gerekli ekseriyeti sağlıyamamıştı.

Ca'alama kaptan!

17 rakamına rağmen, T. M. T. F. tur rekoru egale edilememişti. Tayan geçen sene, Genel Başkanlığı 21 inci turda kazanabilmiş ve böylece tur rekoru tesis edilmişti.

Erdem, yirmişer liralık yevmiyeden başka, Beyazıttaki içkili Tat - Buluş Lokantasını Karargâhcıların emirlerine tahsis etmişti. Karargâhcılar, Tat - Buluş Lokantasında, bir imza mukabilinde istedikleri kadar yemek ve içmek hakkına sahiptiler. Tabii ki, Karargâhcı olmadıkları halde, öyle geçinerek ücretsiz gıda ve alkol teminini yoluna gidenler de vardı. Esasen, siyasi parti kongrelerinden tefriki gayet zor olan toplantılardaki havanın derhal elektriklenmesindeki rolü, biraz da tütsülenmiş kafaların sağladığını hiç kimse inkâr edemiyordu.

Sağladıkları rey adedi ile 20 liralık yevmiye alanlar ve Tat - Buluş Lokantasında beslenip keyif sürenlerin miktarı arasında ikincisi lehine fark gören Karargâhcılar, Erdemin ilhamıyla bazı tedbirler almaktan geri kalmadılar. Aldatılmalarını önlemek maksadıyla, muayyen gruplara daha önceden tesbit edilen işaretler vermişlerdi. Meselâ bir grup, Samet Güldoğanın isminin "t" harfini büyük yazacaktı. Diğer bir grup, soyadındaki "n" harfinin kuyruğunu uzatacaktı ilâh... Tertibin farkına varan Küçük, derhal mukabil tedbirler alarak oy pusulalarını damgalı ve matbu olarak hazırlatmıştı. Arzu edilmiyen ismin üzeri, her iki tarafa taşırılmadan çizilecekti. Çizme ameliyesi de kapalı hücrede yapılacaktı. Karargâhçıların her tertibinin meydana çıkarılmasından sonraki turda, Güldoğanın aldığı oylarda esaslı bir düşüşün kaydedildiği görülüyordu.

En fazla tazyike maruz kalanlar, yüksek okul öğrencileriydi. Yüksek okul mensuplarının, üniversiteliler kadar garantileri yoktu. Bir kulp takılarak yüksek okuldan atılmaları işten bile değildi. İşte bunun içindir ki, Karargâhcılar, yüksek okulların oylarına sahiptiler veya hiç olmazsa muhalefetlerinden masundular. Kuru sıkı tehditler, bazı delegelerin babalarının memuriyetlerinden edileceği yolundaki gözdağı vermeleri gırla gidiyordu.

Kongrenin bir türlü son bulmaması yüzünden delegeler gına getirmişlerdi. İmtihanların yaklaşmakta olması yüzünden de telâş ve sabırsızlık başgöstermişti. Ne var ki, Erdem mutlaka netice almak istiyor, bir türlü tehire yanaşmıyordu. Ankarayı, büyüklerinin yanına muzaffer dönmeğe azimliydi. Üstelik, Gençlik Bürosu Güldoğana rey vermiyenlerin iaşe ve ibadesini karşılamağı reddettiğinden, taşradan İstanbula gelen Tayan ile Ünal ve arkadaşları ekibi taraftarları para sıkıntısı çekiyorlardı. Bunların Gençlik Bürosuna yaptıkları müracaatlar, kaale alınmıyor, "Vazifesini bilmiyen delegasyonlara para yok!" cevabı veriliyordu. Vaziyet karşısında Çarşamba gecesi Yalçın ve Kılıcı söz alarak Gençlik Bürosunun davranışını protesto etmişler ve kongrenin 1 Temmuza bırakılmasını istemişlerdi. Derhal kürsüye gelen Güldoğan, Gençlik Bürosunun para vermediği delegasyonların masraflarını kendi teşkilâtı İ. Ü. T. B. nin karşılıyacağını açıklamıştı.

Rey toplamak için taktik hazırlıyan Güldoğanın bu teminatı itimada şayan görülmedi. Müteakiben konuşan Tayan, Gençlik Bürosunun, yüksek tahsil talebelerinin meselelerine bitaraf ve maksatsız olarak hizmet edeceğine kani bulunmadığını belirtti. Tayan, "Gençlik Bürosunun D. P. ye bağlı olmaktan başka hiçbir vasfını görmüyorum" deyince beklenen kasırga nihayet koptu, ortalık karmakarışık oldu. "Siyaset yapıyor" diye bağırışan Karargâhcılar hatibin ve Kongre Başkanının üzerine yürüdüler.

Karakolda ne var?

Vuruşmalar böylece başladı ve gürültüler arttı. Hükümet Komiserleri derhal yardım istediler. Bazı delegeler, Kongre Başkanının cebinde kama olduğunu polislere ihbar ederek arama yapılmasını talep ettiler. Yapılan arama sonunda, kongre yorgunluğu ve tartaklanma neticesinde kendinden geçen Küçükün üzerinde, 6 santim uzunluğunda bir sustalı çakı bulundu. Cankurtaran arabasına bindirilen Küçük, hastahane yerine Emniyet Müdürlüğüne götürülerek nezaret altına alındı. Aynı gece sabaha karşı saat 3 te de Tayan, "hükümeti tahkir ettiği" iddiası ile Emniyet Müdürlüğünde ağır suçlara bakan İkinci Şubenin Nezarethanesine, Küçükün yanına götürüldü. Tayan ile Küçükün kemerleri sökülmüş, ceplerinden anahtarları alınmıştı. Sabaha kadar, taş üzerinde sabıkalılarla birlikte soğuktan tir tir titrediler. Arkadaşları pardesülerini göndermek istemiş, fakat emniyet mensupları almamışlardı. Saat 15 de Adliyeye sevkedilen 2 genç, evrak noksan olduğu için Savcılıkça kefaletle serbest bırakıldılarsa da, polis kararı ancak saat 20 de yerine getirdi. Böylece Küçükün 22, Tayanın ise 17 saat hürriyetleri tahdit edilmiş oldu.

Kongre, hâdiselerden sonra çalışmamıştı. Karargâhcıların, Tayan ve Küçükün gaybubetlerini fırsat bilerek seçimlere devam edilmesi hususunda gösterdikleri istek, kongrece reddedilmişti. Bu arada, İ. Ü. T. B. İkinci Başkanı Dündar Akçetin ile Genel Sekreter Orhan Buldaç da dövülmüş ve birincisi 5 günlük rapor almıştı.

Karargâhçıların hatıralardan silinmesi imkânsız entrikaları üzerine, ibre Genel Başkanlığı nihayet ele geçirilecek hale gelen bir mükâfat zannedilen Güldoğan aleyhine dönmeğe başlamıştı. Güldoğanın Başkanı bulunduğu İ. Ü. T. B. ne bağlı 9 cemiyetten 7 sinin liderı, müşterek bir deklârasyon yayınlamışlar, "üniversite topluluğunun vekar ve haysiyetine yakışmıyan kötü hâdiselerin müsebbiplerini" takbih ve protesto etmişlerdi. Halihazır İ. Ü. T. B. delegasyonunu tanımadıklarını açıklamışlar, "her türlü küçük hesap ve temayüllerden uzak" yeni bir kadronun seçilmesini arzuladıklarını belirtmişlerdi.

Onbeşinci kongre, nihayet Cuma günü çalışmalarını bitiremeden tehir edildi. Kongrenin 15 Temmuza bırakılmasına dair bir takririn hazırlandığı haberi, karargâhını İpek Palastan Tepebaşındaki Sedir Palasa nakleden Erdeme telefonla ulaştırıldığı zaman, şiddetle muhalefet edilmesi emri verildi. Erdeme göre, karşı taraftan gelecek bir tehir takririnin kabulü, Karargâhçıların prestijini sarsardı. Bu sebeple bir gün daha sabredilmeli ve tehir takriri, Karargâhcılarca Kongre Başkanlığına verilmeliydi.

Fakat, Erdemin katî direktifine rağmen, Tayan ile Ünal ve arkadaşları ekibinin tehir teklifi, 54 lehte, 17 aleyhte ve 25 müstenkife karşı kabul edildi. Kendi teşkil ettiği kayalara bindirip mahvolmak tehlikesi ile karşılaşan Güldoğan dahi müstenkif kalmıştı. Böylece, açılışta olduğu gibi, kongrenin muvakkaten dağılışı sırasında da Karargâhcılar hezimete uğruyorlardı.

Kongrenin âkıbetini, İstanbul Yüksek Okullar Talebe Birliğinin reyleri tâyin edecekti. İ. Y. O. T. B. delegeleri, Karargâhcı olmakla beraber, Başkanları İsmet Özbayın Genel Başkanlığa getirilmesini istiyorlardı. Nitekim oylamada müstenkif kalmışlar veya Monroe, Bardot ve Loren gibi seks bombalarına rey vermişler, bazan da oy pusulalarının üzerine "Vazgeçmeyiz İsmetten" diye yazmışlardı.

15 Temmuzun nelere gebe olduğunu şimdiden kestirmek imkânsızdı ama, bilinen tek şey, Güldoğanın şansını tamamen kaybettiğiydi. Şimdi bütün temenniler, Türkiyede varlığı hissedilen yegâne gençlik teşekkülü T. M. T. F. nun, Millî Türk Talebe Birliğine benzememesiydi. Memleket hesabına böyle bir üzücü neticeden kaçınmak için yegâne çıkar yol da, delegelerin, kongre dağılırken bir öğrencinin salondaki karatahtaya iri iri harflerle karaladığı "Namus = Oy" mizanı üzerinde salim kafayla düşünmeleriydi.

DÜNYADA OLUP BİTENLER

Doğu - Batı

Pazarlık başlıyor

Bu haftanın başında, pazartesi günü öğleden sonra, Cenevredeki Milletler Sarayına giden yollar sıkı kordon altındaydı. Kapıya kadar sokulabilen gazeteciler birer birer gelen siyah arabaları dikkatla gözden geçiriyorlar, delegasyon başkanlarının işareti görülür görülmez flaşlar işlemeğe başlıyordu. Aylardan beri beklenen ve dedikodusu herkesin çenesini yoran Dışişleri Bakanları toplantısı nihayet başlıyordu. Dört büyüklerin muhtemelen yazın yapacakları toplantıya zemin hazırlamak ve zirveye giden yolları temizlemek maksadıyla toplanan bakanlar daha henüz ne konuşacaklarını tesbit etmiş değillerdi. Herbiri ayrı planlarla gelmişti ve bunların uzlaştırılmasında takip edilecek usûl bile belli değildi. Amerika, İngiltere, Fransa ve Sovyetlerbirliğinin Almanya meselesindeki görüşleri birbirinden o derece farklıydı ki, bunların bir araya getirileceğini ve zirve toplantısı için bütün yolların açılacağını zannetmek için fazla iyimser olmak lâzımdır.

Batılılar, tam konferansın arefesinde kendi aralarında fikir birliğine vardıklarını iddia etmekteydiler. Geçen hafta yapılan Paris toplantısı Sovyetlere sunulacak Batı teklifleri hususunda Amerika, İngiltere, Fransa ve Almanya arasındaki görüş ayrılıklarını ortadan kaldırmış ve müşterek bir cephenin hazırlanmasına imkân vermişti. Bu iddialara inananlar, o zamandan beri bu dörtlü, hattâ beşli toplantıların mütemadiyen sürüp gelmesine bir türlü akıl erdiremiyorlardı. Mademki, Batılılar arasında görüş birliğine varılmıştı, o halde daha geçen haftanın sonunda, yanı konferanstan iki gün önce tekrar uzun uzun toplantılar yapılmasının sebebi neydi? Amerikan Dışişleri Bakanı Chirstian Herter, Cuma günü Cenevreye gelmeden önce, neden Bonn'dan geçmek zaruretini duymuş ve Adenauer'le tekrar görüşmüştü? İtalyan Dışişleri Bakanı Pella'nın sık sık Parise gelip gitmesini neye yormalıydı? Hele konferanstan bir gün önce, aynı bakanın Cenevrede gözükmesi ve delegasyon başkanları arasında arabuluculuk etmesi doğrusu pek mânidardı.

Uzlaşmanın içyüzü

Eğer Washington makamlarının iddia ettikleri gibi, asıl toplantıdan önce Batılılar arasında yapılan hazırlık provalarında herhangi bir anlaşmaya varılmışsa, bu aslında dört taraflı değil, iki taraflı bir anlaşmaydı. Alman Dışişleri Bakanı Von Brentano ile Fransız Dışişleri Bakanı Couve Murville'in görüşlerindeki aşırılık daha başlangıçtan itibaren dikkati çekmiş ve İngiliz-Amerikan görüşü karşısında bu iki devletin tutumlarının uzlaşmazlık derecesi hemen ortaya çıkmıştı. Aslında İngilizlerle Amerikalılar arasında varılmış olan uzlaşma, Batının bu iki müttefikine âdeta bir olup bitti şeklinde kabul ettirilmiş durumdaydı. Üstelik, Almanyanın Doğu-Batı görüşmelerine ancak müşahit olarak kabul edilmesi, Amerikalılarla İngilizlere, karşı tek başına kalan Fransanın mukavemet gücünü bir hayli azaltmıştı. Bu zoraki boyun eğişin, asıl görüşmelerde belirebilecek ihtilâflar sırasında rol oynaması ve Batılılar arasındaki zahirî görüş birliğini ihlâl etmesi pekâlâ mümkündü.

Türlü gidip gelmeler sonunda varılan İngiliz-Amerikan uzlaşması-

Dışişleri Bakanları Toplanırken Avrupada Kuvvet Muvazenesi

nın Sovyetlere sunulacak teklifler bakımından şu noktalar üzerinde toplanmış olması tahmin edilebilirdi: Bir defa Batılılar, Doğu Almanya ile Batı Almanyanın birleştirilmesi hedefinden vazgeçmiyecekler ve bunun müşterek seçimler yoluyla başarılmasında ısrar edeceklerdi. Ancak, bu müşterek seçimlere gidilmesi tedrici bir şekilde olacaktı. Batı Almanyayı temsilen 25, Doğu Almanyayı temsilen de 10 kişiden kurulacak 35 kişilik bir "Alman Seçim Komitesi" hemen çalışmaya başlıyacak ve üç yıl müddetle iş başında kalacaktı. Bu komite, her iki devletin birbirlerine yaklaştırılması için tedrici tedbirler alınmasını sağlıyacak, posta, otobüs, tren servisleri gibi yakınlaşmayı kolaylaştıracak vasıtalar hususunda müşterek esaslar tesbit edecekti. Nihayet müşterek bir para sisteminin kabulüyle neticelenecek olan bu devreden sonra, seçimlerin cereyan tarzı hakkında usûller ortaya konacaktı.

İngiltere ile Amerika arasında varılan uzlaşmaya göre, Avrupada silâhlı kuvvetler bakımından girişilecek herhangi bir azaltma hareketi, siyasi sahadaki gelişmelere bağlı tutulacak ve Sovyetler siyasi tâvizlerde bulunmadıkça askeri tâviz verilmiyecekti. Siyasi sahada gelişme sağlandığı takdirde, Amerika ile Sovyetler Birliğinin kuvvetlerini karşılıklı olarak iki bucuk milyon kişiye indirmeleri gibi bir esas kabul etmek mümkündü.

Siyasi gelişmelerle birlikte girişilecek böyle bir kuvvet azaltma hareketini kontrol etmek üzere müşterek bir "Murakabe Komisyonu" kurulacaktı. Bu Komisyon, aynı zamanda, Demir Perdenin her iki tarafındaki silâh durumunu teftiş etmek için devamlı bir mekanizma kuracaktı.

Almanya birleştirildikten ve barış andlaşmaları imzalandıktan sonra, Berlin başşehir hâline gelecek ve orada işgal kuvveti bulundurmak lüzumu ortadan kalkacaktı. Batılılar, Almanya ile imzalanacak andlaşmalarda, Cermen emperyalizmini önliyecek hükümler bulunmasına ancak bu şartla razı olabilirlerdi.

Vuruşmak korkusu

Ne olursa olsun, 27 Mayısta Berlini Doğu Almanya makamlarına teslim edeceğini başlangıçtan beri tekrarlayan Sovyetler Birliği bu tehdidinden vazgeçmiştir. Geçen hafta sonunda konuşan Başbakan Krutçef, Doğu-Batı müzakereleri devam ettiği müddetçe, memleketinin bu müzakerelere zarar verebilecek hareketlerden kaçınacağına dair söz vermiştir. Önümüzdeki yaz içinde bir zirve toplantısının tertiplenmesine büyük ehemmiyet veren Sovyet diplomasisi için, bu hedef herşeyden üstün gelmektedir. Zirve toplantısını önliyecek hareketlerden sakınmak ve Cenevredeki dışişleri bakanları müzakerelerinde yumuşak davranmak prensibi bugünlerde Moskovanın tutumunda elbette ağır basacaktır.

Kremlinden gelen bütün barış teminatlarına rağmen, Amerikan siyasetindeki şüphecilik havası henüz dağılmış değildir. Avrupaya hareket etmeden önce televizyonda Amerikan milletine hitabeden yeni Dışişleri Bakanı Christian Herter, "Cenevreye pek ümitli olarak gitmiyorum, çünkü Sovyetlerin şimdiye kadarki siyasetleri kendileri hakkında pek itimat telkin edici sayılamaz" demekten kendini alamamıştır.

Bu şüphecilik, Amerikanın askeri sahadaki hazırlıklarını da hızlandırmasında rol oynamaktadır. Geçen hafta, İngiltere, Fransa İtalya, Türkiye ve Yunanistanla bazı hususi andlaşmalar imzalayan Amerika, bu memleketlerin ordularını atom harbinin icaplarına göre yetiştirmeyi taahhüt etmiştir. Ayrıca, aynı harp endişesiyle hareket eden Kongre, masraflar için Başkan Eisenhower tarafından getirilen ilâve tahsisat taleplerine karşı ciddi hiçbir itirazda bulunmamıştır. Hattâ, Avrupa seyahatinden dönen Demokrat Senatör Stuart Symington, şimdiye kadar yapılan hazırlıkların kafi olmadığını, İngilterede kurulan üslerin hep eksik durumda bulunduğunu iddia etmiş, savunma işlerine daha fazla para ayrılmasını kuvvetle desteklemiştir.

Geçmişteki tecrübelerde hep hayal kırıklığına uğrayan Amerika, bu defaki Cenevre toplantısına ümide kapılmadan, hattâ askeri hazırlıklarını hızlandırarak başlamayı tercih etmiştir.

İran

Hânedan ziyaretleri

Geçen haftanın ortasında Haşmetlû İran Şehinşahının İngiltereye yaptığı resmi ziyaret, yeni izdivaç dedikodularının ortaya atılmasına sebep oldu. Bu mevzularda son derece dikkatli ve ciddi Zafer bile "Bekâr İran Şehinşahına eş bulmaya çalışan dedikoducular, şimdi de Şahın İngiltere Prensesi Margaret'le evleneceği haberini ortaya çıkarmışlardır" demekten kendini alamadı. Tabii ki hemen hemen her dedikoduda olduğu gibi, bu evlenme dumanının altında da bir ateş vardı. Eğer Victoria istasyonunda Şahın gözleri, Prenses Margaret'in gözlerini aramakta ısrar etmeseydi, protokolü unutarak onun yanına gitmek ister gibi bir jest yapmasaydı böyle bir ihtimali kimse aklından geçirmiyecekti. Ciddi A. P. ajansı, Şahın Londraya zihninde bir zevce bulmak ve Batıyla bağları kuvvetlendirmek gibi iki gayri resmi fikirle geldiğini yazamıyacaktı. Herkes biliyordu ki Margaret ve Şahın izdivacı, muhafazakâr İngiltere bakımından bir ihtilâldi. İhtilâl de İranda ve dünyanın diğer memleketlerinde olur, fakat İngilterede olmazdı.

Şah ve Margaret
Göz göze!..

İran Şahı İngilterede dünyayı hânedanların idare ettiği devirleri hatırlatan muazzam törenlerle karşılandı. Şah, Başbakan Menderesin Londradayken ziyaret defterini imzaladığı muhteşem Buckingham sarayında misafir edildi. Güzergâhındaki Mall caddesi bayraklar ve karton taçlarla süslenmişti. Şahın şerefine sarayda büyük bir ziyafet verildi. Perşembe gecesi Covent Gardon opera binasında işgal ettiği loca, ciddi Le Monde'a göre "Şah kendini gurbette hissetmesin" diye binbir gece masalları üslûbuyla hazırlanmıştı. Scotland Yard'ın en güzide müfettişleri -hem de fevkalâdeden silâhlı- Şahın emniyetini temin ile vazifelendirilmişlerdi. İngilterede 1956 dan beri böyle muhteşem bir merasim görülmemişti. Ancak 1956 da Irak Kralı merhum Faysal, tıpkı İran Şahı gibi muazzam bir şekilde ağırlanmıştı.

İngiliz hânedanını tutan basın da vazifesini gayet iyi yaptı. Şahı İngiliz hayat tarzını benimsemiş, müşfik bir şark hükümdarı şeklinde göstererek, halka takdim etti. Şahın İngiliz hayat tarzını benimsediğinin delili olarak polo oynadığını, ava ve spor otomobillere bayıldığını belirttiler. Majestelerinin her biri 840 bin dolara mal olmuş İngiliz malı iki Viscount uçağına sahip bulunması İngiliz stili yaşamayı tam mânasıyla benimsediğinin en inkâr edilmez delili sayıldı.

Okuyucularının çoğunu kadınların teşkil ettiği gazete ve mecmualar da vazifelerini iyi yaptılar. Şahı, İngiliz kadınlarına "hânedanının menfaatleri uğruna güzel Süreyyadan ayrılan ve o tarihten beri yalnız yaşıyan, son derece yakışıklı, romantik ve bedbaht bir adam" şeklinde takdim ettiler. Sadece İngilterede hânedanı modası geçmiş sayan meşhur New Statesman ve diğer bazı gazeteler Londrayı ziyareti müna-

sebebiyle Şahın tutacak yerini bırakmadılar. Meşhur New Statesman'a göre, Şah şerefine yapılan hazırlıklar "göze çarpıcı bir bayağılık" nümunesiydi. Demokrat İngilterenin, hürriyetleri ortadan kaldıran İran rejimiyle uzaktan yakından alâkası olmamalıydı. New Statesman, bundan sonra İrandaki rejim üzerinde duruyor ve Şah hakkında çok ağır iddialarda bulunuyordu.

Ne tesadüf, Şahın İngilterede bulunduğu günlerde çıkan sayısında, İran idarecilerinden çok daha fazla antikomünist meşhur U. S. News and World Report'da İran hakkında endişe uyandırıcı bir makale neşrediliyordu. Muhabirlerinin İranda uzun tetkiklerden sonra hazırladıkları yazısında U. S. News, şunları bildiriyordu: "Iraktaki kadar patlamaya hazır bir ihtilâl havası hâlen İranda esmektedir. Amerikanın silâh ve kredi şeklinde yaptığı muazzam yardıma rağmen, bu memleketin Batı taraftarı hükümeti istikrardan mahrumdur.."

"İşlerin iyi gitmediğini anlamak için birkaç gün İranda bulunmak kâfidir. Zahiren Şah duruma hâkim görünüyor. Ne ayaklanma var, ne de hükümet aleyhtarı nümayişler... Sokaklar sâkin. Fakat bu sükûnet aldatıcıdır."

Filhakika İran hükümet adamları böyle iddiaları şiddetle reddetmektedirler, bu görüşlerin ifadesi karşısında soğukkanlılıklarını kaybetmektedirler. Saray sözcüsü Şecaaddin Şafa'nın Paristen geçerken yaptığı gibi "İranda kraliyet 2500 senelik bir müessesedir ve son derece sağlamdır" demektedirler ama, İrandan dönen Batılı müşahitlerin hemen hepsi, 34 yıl evvel eski hânedanı devirerek işbaşına gelen Pehlevi hânedanının durumunun pek sağlam olmadığı kanaatındadırlar. Batılıları da en çok endişelendiren budur. İranda 3 bin sivil ve yüzlerce askerî mütehassıs bulunduran Amerika, mevcut rejimi kuvvetlendirmek için elinden geleni yapmaktadır. Ama bir taraftan da varın bu yüzden tıpkı Irakta olduğu gibi "Amerikan aleyhtarı" bir idarenin işbaşına gelmesinden endişededir. Bu sebeple İranla çok daha fazla angaje olmayı ihtiyatlı bir hareket saymamaktadır. Eski bitaraf dış politikasını terkeden İran idarecileri ise, Batının İranda tamamiyle angaje olmasını temine çalışmaktadırlar. Hollanda ve Danimarkaya kadar devam edecek olan Şahın Londra ziyaretinin hakikî gayesini, bu yakınlaşmanın teşkil ettiği [illegible] söylenmektedir. İran, Amerikadan doğrudan doğruya elde edemediğini İngiltere vasıtasıyla temine çalışmaktadır.

Şah, bu arada, "2500 senelik mazisi olan Kraliyet"e bir veliaht verecek kraliçe adayını aramayı da ihmal etmemektedir. Bekâr prenseslere alıcı gözüyle bakmasının sebebi -bu güzel başlara İran kraliçesi tacının yakışıp yakışmıyacağını düşünmekten çok- bu endişedir.

Monakolu Faruk

Şimdi de beleşçiler kralı!

Monako

Vatandaş Faruk

Eski Mısır Kralı Faruk, bu hafta başında bir akşam üstü, trenle Paristen gelen bir dostunu karşılamak üzere Monte Carlo garına geldiği zaman, ilk defa olarak giriş bileti almak zorunda bırakılmadı. Peronun fazla kalabalıklaşmaması için karşılayıcılardan alınan elli franklık bilet ücreti, Monako vatandaşları için mecburî değildi ve Kral Faruk da "iki günlük vatandaş" sıfatıyla turnikeden elini kolunu sallıyarak geçti.

Memleketindeki hükümet darbesi üzerine kapağı Napoliye atan şişman kral o zamandan beri hep Mısır pasaportuyla dolaşıyordu. Fakat, Monte Carlo'ya yerleşmeğe iyice karar verdikten sonra, oranın vatandaşı olmamaktan doğacak bazı mahzurların çabuk farkına vardı. Prens Rainier'nin tebaası olduğu takdirde, hiç vergi vermiyecekti. Bu kumar şehrinde çalışacak olsa, Monako vatandaşlığı sayesinde daha kolayca iş bulabilecek, yabancı rakiplerine hukuken tercih edilecekti.

Monako vatandaşı olmak pek kolay bir şey değildi ve uzun merasime tâbiydi. Bu yüzden, devamlı 21.000 kişilik nüfusu bulunan şehirde ancak 2.800 kişi Monako vatandaşıydı ve yılda ancak on-oniki kişiye vatandaşlık veriliyordu. Tabiî, Kral Faruk eski dostu Prens Rainer'ye müracaat etti. Zaten dünya görüşleri de bir birlerine çok uyan bu iki adam uzun zamandanberi çok sıkı anbaptılar. Hattâ, Prens Rainer'nin evlenmesinden önce, bazı müşterek maceraları bile olmuştu. Monako hükümdarı, vatansız kralın ricasını hemen yerine getirdi ve yeni hüviyet cüzdanında kullanılan tâbirle- "Prens Fuad Faruk Hazretleri' Monako vatandaşlığına fermanla kabul edildi.

A. B. D.

Karaborsacının peşinden

Amerikan hükümeti tarafından eski bir karaborsacı aleyhine açılan 136 bin dolarlık dâva , geçen hafta sona erdi ve suçluyu bulmak için girişilen faaliyetlere hız verildi. Suçlu Kenneth E. Roberson adında bir levazım subayıydı. Altı yedi yıl önce, adı hemen her hafta Türk yedek: gazetelerin sütunlarında görülen bu adam, vaktiyle Ankaradaki Amerikan Büyükelçiliğinde çalışıyordu. Hava Ataşeliğinin muhasibi durumundaydı. ve bu yüzden dolar etrafında dönen karaborsa oyunlarını gayet iyi öğrenmişti. Ataşelik masrafları için çek bozdurmak icabettikçe, kurnaz Roberson bunları bankalara götürüp 2,80'den bozduracak yerde karaborsada satmayı çok daha kârlı bulmuştu. Böylece, dolar başına, o zamanın mütevazı ölçüleriyle iki veya üç lira kazanıyordu.

Roberson yakalandığı zaman, şimdiki karşılıklı veya tek taraflı anlaşmalara dayanan usûller yürürlükte değildi ve karaborsacı Türk makamlarının elinden kurtulmak imkânını bulamamıştı. Levazım subayı üç yıllık hapis cezasını Türk mahkemelerinde çektikten ve hayli ağır bir para cezası ödedikten sonra, serbest bırakılır bırakılmaz bu defa da Amerikan Hava Kuvvetleri tarafından tevkif edilmişti. Roberson'un silâhlı kuvvetler mensubu olarak askerî mahkemeye verilmesi ve ayrıca cezalandırılması lâzım geliyordu. Fakat kurnaz karaborsacı, tuttuğu mahir avukatlar sayesinde, suçun ispat edildiği andan itibaren askerlikten tardedilmiş olması lâzım geldiğini ve ayrıca cezalandırılamıyacağını ileri sürmüştü. Oradaki askerî mahkemenin gevşekliğinden de istifade ederek dâvasını kazanan Roberson, ondan sonra da izini kaybetmenin ihtiyatlı bir hareket olacağını düşünmüş ve ortadan yokolmuştu.

Geçen hafta verilen hüküm, Roberson'un bu ihtiyatkârlığının hiç de boş olmadığını göstermiştir. Levazım subayının karaborsadan kazandığı paraların aslında Amerikan Büyükelçiliğine ait olduğunu iddia eden hükümet bu iddiasını mahkemeye de kabul ettirmiş ve paraların geri alınması için ilâm çıkarmıştır. Fakat, kurnaz tilki ortada olmadığına göre, Amerikan hazinesinin icra yoluyla elde edebileceği para 15.000 dolardan ibaret kalacaktır.

CEMİYET

Artritini tedavi ettirmek için karılarından üçü ve cariyelerinden 40 ı ile birlikte İtalyaya gelmiş olan 69 yaşındaki Yemen Kralı Ahmedin hususi muhafızları, İtalyan basınında geniş akisler uyandıran bir hâdise yarattılar. Fotoğrafçılar, Kralın, önce Romada tedavi edildiği hastahaneye yakın bir otele yerleştirdiği cariyeler ekibinin resmini çekmek istediler. Fakat Kral tehlikeyi görünce, oradan, şehre 25 kilometre mesafedeki bir villaya naklettirdi. Villanın etrafı ve bahçesi hususi muhafızların nezareti altında idi. Cariyeler geceleri şehre dörder-beşer buradan getirtiliyor ve Kralın hastalığından mütevellit acıları teskin ettikten sonra, sabahleyin geri götürülüyorlardı. Fotoğrafçılar bu defa villayı keşfettiler ve etrafında mevzilenmeğe başladılar. Bir gece, aralarından biri bahçeye girmeğe muvaffak oldu. Binaya yaklaştı. Fakat tam neticeyi elde edeceği sırada, muhafızlardan biri tarafından görüldü. Muhafız gazetecinin üzerine hem tabanca, hem de bıçakla saldırdı. Bir yandan da arkadaşlarını çağırıyor, onu bahçenin köşesinde sıkıştırmağa çalışıyordu. Allahtan ki, civardan geçen iki İtalyan jandarması sesleri işitti ve gazeteciyi gözünü kan bürümüş silâhendazların elinden kurtardı. Şimdi İtalya hâdiseden mütevellit dâvanın akisleriyle çalkalanmaktadır. Dâva tabii "hususi hayatı ifşaaya çalıştığı için" savcı tarafından gazeteci aleyhine açılmamıştır. Hayatının tehlikeye sokulduğunu ileri süren gazeteci muhafızları dâva etmiştir.

★

Son haftaların en enteresan sosyete hâdisesi, Süreyyanın, Şahtan ayrıldıktan sonra kaç kavalye ile yakın dostluk kurduğunu tespit eden bir listenin Avrupa gazetelerinde neşredilmesidir. Bu listede şu isimler bulunmaktadır: Brezilyalı milyarder **Francesko Pignatari**, İspanyol banker **Don Antonio Munoz**, Fransız iş adamı **George Fixon**, Kont **Guy d'Areangues**, İspanyol aristoklarından **Jose Luis de Villalonga**, Alman sanayicilerinden Baron **Dietor Von Malsen Ponickau**, Baron **Harold Krupp von Bohlen und Hollbach** ve nihayet Prens **Raimodo Orsini**...

Bu listeyi neşreden gazetelerin yazdıklarına göre Süreyya, bu kavalyeleri Avrupadaki seyahatleri sırasında bulmuş ve dostluklarını ikişer üçer hafta devam ettirmiştir.

Diğer taraftan Süreyyanın Orsini ile nişanlarının açıklanmasının beklendiği şu sıralarda bir başka açıklama, Süreyya ile alâkalı hâdiselere yeni bir dedikodu getirmiştir. Şah ile evlenmesine din farkından başka hiçbir mâninin kalmadığı İran Sarayınca bildirilen Prenses **Maria Gabriella** da, Prens Orsininin eski sevgilisidir!

Sâbık kraliçe Süreyya ve Prens Orsini

Koleksiyondan bir yaprak

Bugünlerde İstanbul Belediyesi memurlarından birinin başı üzerinde devlet kuşu dolaşmaktadır. Çok yakında bir belediye memurunun "sürahi getirmek" üzere Amerika yolculuğuna çıkması beklenmektedir. San Diege şehrinde yapılacak Beynelmilel Su Festivaline katılmağa karar veren İstanbul Belediyesi orijinal bir buluşla, Amerikaya Haliç suyu yollamayı uygun görmüştür.

Önce Haliçten alınan suyun hakiki rengiyle yabancı diyarlara yollanmasının milli itibarımızı kıracağı düşünülmüş, fakat su birkaç defa süzgeçten geçirilerek bu mahzur giderilmiştir. Şimdi mesele, sürahiyi Amerikaya yollamaktadır. Belediyenin ifadesine göre, uçak şirketleri "sürahinin tek başına kırılabileceğini, memur refakatinde götürülmesi lâzım geldiğini" söylemektedirler. İşte bu zaruret Belediyeye, memurlarından birini bu işle vazifelendirmek külfetini yüklemiştir.

★

İstanbulda Şişli Emniyet âmirliğine yüz metre uzaktaki bir dükkânın herkesin gözü önünde soyulması ve soyguncunun hâlâ aranmakta olması, İstanbulluları telâşa düşürdü. Maamafih siyasi hâdiseleri takibedenler, vak'anın arızi olduğuna inanıyorlar ve diyorlar ki: Soyguncuïuk, İnönünün İstanbuldaki ikameti sırasında insanüstü bir gayret gösteren İstanbul polisinin dinlenme zamanına rastlamıştır. Yoksa polislerimizin, 100 adım ötelerindeki soyguncuyu yakalayacak iktidarda olduğundan kimse şüphe edemez. Hele bir yorgunlukları geçsin, onu sakladığı yerden çıkarıp nasıl yakalıyacaklar.. Hem bu nihayet, İnönünün kafasına taş atanlardan biri değil ki, alt tarafı alelâde bir kasa hırsızı.

★

Geçen haftanın sonunda Salı günü, Ankarada Atatürk Bulvarının imarı dolayısiyle tek geçiş yolu haline giren Hacettepe arkasındaki tozlu yoldan geçenler, R-04016 numaralı, kırmızı arazözün hışmına uğradılar. Arazöz, zaten dar olan yolu tıkadığı gibi, püskürttüğü sularla, pencereleri kapatma ihtiyatını göstermiyen otomobil yolcularını da tepeden tırnağa ıslattı. Tıkanan yola dizilen vasıtalardan birinden çıkan polis, arazöz şoförünü ikaz etmek istedi ama, şoför aldırmadı. Esbabı mucibesi basit ve meşru idi. Bunu açıklamakla iktifa etti: "Ne yapalım kardeşim, biraz sonra buradan Vali Bey geçecek!"

★

Geçen haftanın sonunda Cumartesi sabahı İstanbul Belediye Başkanı Kemal Aygün, D. P. işlerinden ayırabildiği kıymetli vaktini Belediyede geçirdi ve bunun mükâfatını da bir dilberin elinden aldı: İsrail Su Kraliçesi **Judith Mizrahi**, Aygünü ziyaret ederek Tel-Aviv Belediye Başkanı tarafından gönderilen şehir rozetini ve bir mesajı İstanbul Belediye Başkanına teslim etti.

Aile

Elli yaş azgınlığı

Elli yaşına doğru birçok erkeklerin, hafif veya şiddetli bir krize yakalandıkları görülür: Güzel kadınlara lüzumundan fazla bakar ve onların alâkalarını çekmeye çalışırlar. Bu masum alâkalar ciddî bir tatbikat mevkii bulursa o zaman yuvalar sallanmaya başlar. Yaşlanmakta olan kadın böyle bir durum karşısında, ekseriya büyük bir paniğe kapılır; şık, güzel ve cazip kalmasını bilemediği için bizzat kendisini kabahatli bulur, bunu gizlemek için de kocasını aileye rahat bir hayat temin edememiş olmakla suçlandırır. İşte bu, meselenin en tehlikeli noktasıdır. Bu hareketiyle kadın kocasını büsbütün kaçırır; çünkü erkeğin geçirdiği kriz daha ziyade ruhî tatminsizlikten, kendi kendisine karşı güven hissini kaybetmekten ileri gelmektedir. Kocasını başarısızlıkla itham eden kadın, onun sevgisini büsbütün kaybeder. Vakıa kadının genç, câzip, süslü ve hoş kalması daima faydalıdır ama, asıl mühimi mânen kocasını tatmin edebilmesidir. Erkeğin geçirdiği krizin ruhî sebepleri üzerinde durmak kadını böyle tehlikeli reaksiyonlar göstermekten alıkoyacak ve ona serinkanlılıkla hareket imkânını verecektir. Umumiyetle elli yaşına doğru erkekler hayatlarını boşu boşuna harcamış olmak korkusuna kapılır ve ellerindeki son imkânları kaybetmeden, bir kadının kendilerini tekrar beğenip beğenmiyeceğini tecrübe etmek, hayatlarına yeni bir şekil, bir çeşni vermek ihtiyacını duyarlar.

Tedbirler

Kadın, kocasının evinden uzaklaşmasını önlemek için bazı tedbirler almalıdır. Fakat asla yasaklara değil, psikolojik tedbirlere müracaat edilmelidir. Psikolojik tedbirleri yapılacak ve yapılmıyacak şeyler diye iki kısma ayırmak mümkündür.

Yapılabilecek şeyler şunlardır: Bir kadın her fırsattan istifade ederek, kocasına hayatta kazanmış olduğu başarıları, iyi hâdiseleri hatırlatmalıdır. Bilhassa hayattan şikâyet edip, kendi kendisinden memnun olmadığı zamanlar bu şekilde erkeğin moralini yükseltmekte büyük fayda vardır. Erkek karısına bazı şeyler verip onu mesut ettiği düşüncesine inanırsa kadına karşı minnettar olur ve karısı kadar kimsenin kendisini anlıyamıyacağını görerek ona daha çok yaklaşır.

Evlilik seneleri ilerledikçe erkek hürriyetinden mahrum edildiği düşüncesiyle de sıkılabilir. Senelerin mesuliyeti, hergün saatle evden çıkıp saatle eve dönmek mecburiyeti onu yormuş olabilir. Kadın, bir bakıma, gününü istediği gibi kullandığı için daha hürdür. Seneler ilerledikçe erkeğe iş saatleri haricinde biraz nefes verme zarureti vardır. Yemeğe biraz gecikti diye kocalarına surat asan kadınlar birgün onun hiç yemeğe gelmemesi tehlikesiyle karşılaşabilirler.

Devamlı programlı hayat, evliliği yıpradıran bir şeydir. Çocuklar büyüdükçe karı - kocanın çok fazla muntazam bir hayattan biraz uzaklaşmaları, bütçelerini sarsmak pahasına dahi olsa akıllarına esince bir gezmeye, hattâ bir küçük seyahate çıkmaları, arada bir başbaşa yemek yemeleri mümkündür. Bundan başka meselâ kadının kocasına suni olmamak şartı ile biraz şefkat göstermesi, birden onu öpmesi veya tatlı bir söz söylemesi de aileye yeni bir flört havası getirecek, eski hisleri tazeleyecektir.

Bu ufak tefek hareketler eski karı kocalara gülünç gelebilir. Halbuki sevgililer işte böyle hareket ederler ve kaç yaşında olurlarsa olsunlar bunu tabiilikle yaparlar. Onları mesut eden de zaten budur.

Bir kadının, kocası ile beraber kurduğu istikbal projeleri olmalıdır. Böylece hayata daha çok bağlanmaları mümkün olur. Bir yeni eşya satın almak, hattâ bir biblo edinmek bile bazan tatlı hayaller kurmamıza yardım eder ve en mühimi bizi sıkıcı gailelerden uzaklaştırır.

Enstitülerimiz

Jale CANDAN

Beyoğlu Olgunlaşma Enstitüsünün Ankarada ve İstanbulda yaptığı defileler moda hayatımızda, gene her zamanki gibi bir "hâdise" teşkil etti. Seyirciler, Türk motifleri ve Türk renkleriyle süslü eski Türk kıyafetlerinden mülhem nefis modellere bakmakla ve alkışlamakla doyamadılar. İstanbuldaki defileye Olgunlaşmadan başka 14 enstitü ve akşam sanat okulu, ikişer adet modelle katıldılar. Bu defile ve daha evvel Olgunlaşma Enstitüsünde tertiplenen defileli basın toplantısı, sanat enstitülerinin memlekete yaptığı büyük hizmeti belirtmek bakımından gayet ehemmiyetlidir. Genç kızlarımızın ve kadınlarımızın pek müsait şartlarla meslek sahibi olabilmeleri keyfiyeti bir yana, onların kısa zamanda ortaya çıkardıkları nefis dikiş örnekleri, Olgunlaşma ve Ankara Kız Teknik Öğretmen Okulu gibi yüksek kısımların dış memleketlerde kazandıkları başarılar cidden göğsümüzü kabartacak seviyeye yükselmiştir. Eğer devlet bazı köstekleyici formalitelerden vaz geçer ve Olgunlaşma Enstitüsünün, yüksek Türk dikişini bir ihraç malı olarak dışarıya sevketmek projesi de tahakkuk ettirilirse, bunun yalnızca memlekete döviz temin etmek bakımından değil de propaganda bakımından da faydalı olacağı muhakkaktır. Çünkü bu modellerde eski ve yeni çok mesut bir şekilde bağdaştırılmıştır.

Ama Enstitülerimizin bir kusuru var; bu kusur defilelerde ve bütün sergilerde göze çarpmaktadır: Daima lükse kaçıyoruz. Enstitülerin ve akşam sanat okullarının bugünkü hayat şartlarına daha fazla uymaları ve öğrencilere yalnız güzel dikişi değil modaya, yemeğe, ev idaresine ait daha pratik, daha tatbik edilebilir bilgiler vermeye çalışması lâzımdır. Meselâ dikişi ve modayı ele alalım. Enstitüye giden bir genç kız yirmi metre şifonu büzüp nefis bir dans elbisesi yapmasını biliyor da umumiyetle, nerede ne giyileceğini bir hiçle şık olmasını, hakiki zerafeti yapan giyim kaidelerini bilemiyor! Moda dersinde hazırladığı şapkaları giymek fırsatını bile bulamıyor! Şunu unutmamak gerekir ki, bugün Parisi bir moda merkezi haline getiren şey yalnızca büyük dikiş evlerinin harikulâde modelleri değil, bir hiçle şık olmasını bilen sokaktaki Fransız kadınıdır. Yemek derslerine gelince, pırasayı tanınmıyacak hale getirerek pişirebilmek bir maharetse de bugün daha mühim addedilen şey, beslenme mevzuunda çok derin bir malûmata sahip olmaktır. Aileyi en sıhhi, en ekonomik en güzel şekilde besleyebilmek için kadının bu modern bilgiye sahip olması da şarttır. Enstitülerden mezun olmuş birçok genç kız tanırım, orada öğrendikleri yemekleri çok oyuncaklı ve masraflı buldukları için evde tatbik edemezler ve daha ziyade annelerinden öğrenmiş olduklarına iltifat ederler.

Giyim bizde daima bir lüks addedilmiş, şıklık ise daima süslülükle karıştırılmıştır. İşte bunun için de defile deyince, ilk akla gelen şey gece elbiseleridir. O gece elbiseleri ki, umumiyetle hayatımızda pek az yeri vardır. Halbuki mühim olan çarşıda, pazarda, evde, sokakta daima az para harcıyarak giyim bilgisinden istifade ederek, şık olmaktır. Son senelerde bazı enstitülerin tertip ettikleri ucuz giyim defileleri işte bu bakımdan gayet iyi karşılanmaktadır. Dikiş bilen her kadın, Türk kumaşlarından istifade ederek daima, kolayca güzel giyinebilir. Hakikaten birer sanat yuvası halini alan enstitülerimizden bu inancı yaymalarını ve öğrencilere dikiş bilgisi yanında giyim ve şıklık bilgisi de aşılıyarak mühim bir sosyal ve ekonomik vazifeyi başarmalarını da bekliyoruz.

Bir kadının zaman zaman hafif ve esprili konuşmalar yapması ve daima vazifeden, daima işten bahsetmemesi de şarttır. Fazla ciddiyet yorucudur.

Yapılmıyacak şeyler

Erkek, yaş bahsinde kadın kadar hassastır. Kadınlar ise bunu sık, sık unuturlar. Meselâ renkli bir kravata heveslenen bir erkeğe "— Bu yaşta gülünç oluyorsun" demek muazzam bir gaftır ve erkek bunu kolayca affetmez. Hele aynı kravatı ona yakıştıracak bir kadın çıkarsa vaziyet ciddileşebilir.

Bir kadının herhangi bir toplulukta neşelenen kocasını ciddiyete davet etmesi de sık sık görülen hâdiselerdendir. Halbuki bu erkeği fena halde sinirlendirir. Karısının neşesini öldürdüğünü ileri sürüp, ona bir takım mesuliyetler yüklemesi için bu bir sebep teşkil eder. Hiçbir erkek, bir mürebbiye ile evlenmiş olmak durumuna düşmek istemez.

Erkeğe mütemadiyen fedakârlıktan bahsetmek, onun çileden çıkarır. Karısının yaptığı fedakârlıkları değerlendirmeyen erkek hemen hemen yok gibidir. Ama erkek bunun tekrar edilmesinden hoşlanmaz. Zaten bağların en çürüğü minnet hislerinin körüklenmesi ile elde edilmeye çalışılanıdır.

Defileler

Hazırcılık rağbette

Son senelerde Ankara, İstanbul ve İzmir gibi büyük şehirlerde birçok vitrinlerin hazır bluzlar, etekler ve elbiselerle dolması, Türk kadınlarının da Avrupalı ve Amerikalı hemcinsleri gibi ucuz ve kolay giyime rağbet göstermeye başladığının bir delilidir. Hakikaten dünyanın her yerinde olduğu gibi, memleketimizde de müşterinin hazır elbiseciliğe meyli gün geçtikçe artmaktadır.

Ankaranın ilk konfeksiyon mağazası olan Canan Moda evinin evvelki haftanın sonunda Ankara Palas salonlarında tertip ettiği defile, hanımlara, yorulmadan, ucuz ve son derece şık elbiselere sahip olmanın mümkün olduğunu ispat eden bir misal teşkil etti. Bu defilede teşhir edilen cidden zarif, poplin yaz elbiselerin fiyatları 100 - 250 lira arasındaydı. Moda evinin sahibi Celile Gencay da gayesinin esasen ucuz fiyatla zarif ve şık elbiseler satmak olduğunu söylüyordu. Güzel mankenlerin maharetle teşhir ettikleri modeller arasında bilhassa ajurlu ve sabit boya ile desenlenmiş elbiseler, hayranlık uyandırdı. En hoşa giden nokta, bu boyaların yıkanmaya karşı mukavemetli olmasıydı.

Canan Moda evinin defilesinde bu pratik ve küçük elbiselerden başka gece elbiseleri ve kokteyl kıyafetleri de teşhir edildi. Naylon ve emprimeler hanımların alâkasını son derece çekti. Bilhassa defilenin son parçası olan bir dantel elbise -1959 un 1959 liralık kıyafeti diye takdim edildi- gerek kumaşı, gerek dikişi ile bu yüksek fiyatı hakediyordu.

SİNEMA

(Savcılık eliyle aldığımız tekziptir)

Bir Film

Ve asıl hikâyesi.

Akis mecmuasının 2/Mayıs/1959 gün ve 252 sayılı nüshasının 32 ve 33'üncü sayfalarında "Sinema" serlevhası altında münteşir yazıda Cannes Film Festivaline iştirakine müsaade edilmiyen "Üç Arkadaş" filmi hakkındaki yazı münasebetiyle aşağıdaki hususların tavzihine lüzum hasıl olmuştur:

1 — Adı geçen filmin prodüktörü Emin Film firması 6/Ocak/1959 tarihli bir yazısıyla Basın - Yayın ve Turizm Umum Müdürlüğüne müracaat ederek "Üç Arkadaş" namındaki filmi ile 1959 Cannes Milletlerarası Film Festivaline iştirak edebilmek için gerekli müsaadenin verilmesini resmen talep etmiştir. Bu itibarla Akis'in yazısında ifade edildiği şekilde Umum Müdürlüğümüz bu filmin böyle bir festivale iştirak edip etmemesi hususunda resen müdahalede bulunmuş değildir.

2 — Herkesin bildiği gibi bu nevi festival ve gösterilere katılan şahıs veya firmalar mensup bulundukları devletlerin adı ile iştirak etmekte ve bu suretle bu gibi müsabakalarda firma veya şahısların değil, doğrudan doğruya devletlerin isimleri geçmektedir. Filhakika adı geçen festival nizamnamesinde de bu cihet sarahatan yazılı bulunmaktadır. Böyle bir festivale Türkiye Devleti olarak iştirakin ise, memleketimizin bu mevzuda resmi organı olan Umum Müdürlüğümüzün müsaadesine bağlı olacağı izahtan varestedir.

3 — Kaldı ki 5392 sayılı ve halen mer'i bulunan Basın - Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü Kanunu hükümlerine göre, Türkiye'yi dahilde ve haricte her türlü vasıta ve suretle tanıtma vazifesi doğrudan doğruya Umum Müdürlüğümüze mevdu bulunduğu cihetle, Türkiye'yi, Milletlerarası Festival vesair tezahürlere iştirak suretiyle temsil etme keyfiyetinin Umum Müdürlüğümüz tarafından verilecek müsaadeye bağlı bulunacağı da bir kanun emridir.

4 — Umum Müdürlüğümüzce bu maksada mâtuf olarak kullanılacak takdir hakkının esas, şart ve kıstasları herhangi bir kanun veya nizamname ile tanzim ve tesbit edilmemiş bulunduğuna göre, yazıl kanunca bu mevzuda Umum Müdürlüğümüze mutlâk bir takdir hakkı tanınmış olduğu neticesine varmak iktiza eder. Bu itibarla da alınacak kararın sureti istihsali tamamen Umum Müdürlüğümüzün dahilî bir meselesi olarak tezahür etmektedir. Bununla beraber Umum Müdürlüğümüzün bu hakkın istimalinde ne derece hassas davranmakta olduğunun bir delili de bu nevi talepler hakkında karara varabilmek için, Umum Müdürlüğümüzün bu mevzularda mütehassıs zevattan müteşekkil bir jürinin bu baptaki karar ve mütalâasını aramasiyle sabit bulunmaktadır ve yazı muharririnin de kabul ettiği veçhile bu film hakkında esasen bu şekilde hareket edilmiştir.

5 — Umum Müdürlüğün vereceği karar nihaidir ve herhangi bir esbabı mucibe göstermek mükellefiyeti yoktur. Bununla beraber adı geçen firmaya verilen cevapta filmin bugüne kadar yapılmış olan Türk Filmleri arasında bir ileri hamle teşkil edeceği ifade olunmuş ve fakat hey'eti umumiyesi itibariyle böyle bir milletlerarası müsabakada Türkiye'yi bihakkın temsil edemiyeceği bildirilmiştir.

6 — Adı geçen filmin Türkiye haricinde gösterilmesi tamamen bu mevzuun dışında kalan bir meseledir. Bu hususta Umum Müdürlüğümüzün en ufak bir müdahalesi asla mevzuubahs olmamıştır. Filmlerin yurt içinde ve dışında gösterilebilmesi hakkındaki müsaade bu hustaki nizamname hükümlerine uygun olarak teşkil edilmiş bulunan bir komisyonun mütalâasına tebaan, Dahiliye Vekâleti tarafından verilmektedir ki, adı geçen film için böyle bir müsaade esasen daha önceden verilmiş bulunmaktadır.

7 — Yukarıda izah edildiği üzere Umum Müdürlüğümüz "Üç Arkadaş" filminin Türkiye adına Cannes Film Festivaline iştirak ettirilmesi mevzuunda yürürlükteki kanunî mevzuat hükümlerine göre hareket etmiştir ve Akis'in bahis mevzuu yazısı esas'ı hiç bir tetkike istinad etmeden kaleme alınmıştır.

Bu yazımızın Basın Kanununun 19'uncu maddesi hükmü gereğince mecmuanızın aynı sayfa ve sütununda aynı puntodan harflerle neşrini saygılarımla rica ederim.

Basın - Yayın ve Turizm
Umum Müdürü
Prof. Dr. Halil Demircioğlu

Festival

Cannes: İlk haftayım

Festivallerle olan alâkamız çok garip gelişmeler gösteriyor. Bir vakitler bunların varlığından bile haberdar değildik. Sonra gazetelerimiz "gönüllü" muhabirlerinden aldığı bazı haberleri koymağa başladılar. Okuyucuların alâka göstermesi üzerine yabancı muhabirleri bu işle vazifelendirdiler. Bunun arkasından, gazete idarelerinden rastgele seçilen kimselerin festivallere gönderilmesi devri başladı. Sonra, sinema tenkidçilerinin gazetelerde sütun sahibi olmaları üzerine festivallere

bunlar gönderilmeğe başlandı, hattâ festival idarelerinden de tenkidçilerimizi dâvet edenler çıktı. Bu yıl, Basın - Yayın Turizm Bakanlığının kılı kırkbir yarma gayreti olmasaydı, üstelik büyük bir festivale ilk defa uzun bir filmle katılacaktık, yani bu yılki Cannes Festivaline göstereceğimiz alâka daha büyük olmalıydı. Halbuki işler tam tersine cereyan etti, herşey başlangıçtaki duruma döndü. Festivalin ilk haftayını sona erdiği halde, gazetelerimizde bir iki artist resmi ve bir de açılış haberinden başka Cannes Festivali ile alâkalı hiçbir şey çıkmadı. Bu, gazetelerimizin daha "ciddi" işlerle uğraşmalarından değil, sadece döviz fiyatlarının üç misli artmasından ileri geliyordu.

Onikinci Milletlerarası Cannes Festivaline 23 memleketten biri müsabaka dışı olmak üzere, 32 uzun film katılmaktadır. Bir o kadar da kısa filmi yer alıyor. Geçen yılki Cannes Festivalinin uyandırdığı hayal kırıklığına karşılık bu yılki festivalde merakla beklenen filmler yer almaktadır. Nitekim Festivalin daha ilk yarısında gösterilenler bu ümitlerin boşa çıkmıyacağı duygusunu uyandırmaktadır.

Bu yılki Cannes Festivalinin jürisi yine geçen yılki başkan Marcel Achard'ın başkanlığında çalışmaktadır. Yardımcılarından biri tanınmış Amerikan oyuncusu Gene Kelly'dir. Öbürü, aynı zamanda kısa filmler jürisinin başkanı olan, rejisör Philippe Agostini'dir. Uzun film jürisi dört rejisör -Fransadan Julien Duvivier, Yunanistandan Mihail Kakoyannis, Rusyadan Sergey Vasilyef, Polonyadan Antoni Bohdieviç-, iki sinema tenkidçisi -Fransadan Max Favalelli, İspanyadan Carlos Cuenca-, bir prodüktör İtalyadan Carlo Ponti-, bir yazar -Fransadan Pierre Daninos-, bir kadın oyuncudan -Fransadan Micheline Presle, meydana gelmekteydi.

Festival 30 Nisan gecesi, Fransa İstihbarat Başkanı Roger Frey'in bir konuşmasıyla açıldı. Bunu festivalin ilk filmi olan "Polycorpo"nun gösterilmesi takip etti. Mario Soldati'nin çevirdiği bu film, bu asrın başında bir elyazısı ustasının hayalindeki yazı makinasına kavuşmasını anlatan bir komediydi. Başroldeki Renato Rascel'in dikkati çeken oyunu ve bazı neşeli sahnelerine rağmen "Polycarpo", festivalin ikinci derecede eserleri arasında yer alıyordu. Nitekim ertesi gün gündüz seansında gösterilen Portekiz filmi "Rhapsodie Portugaise - Portekiz rapsodisi" de yine ikinci derecede bir eserdi ve turistik bir dokümanter olmaktan öteye geçmiyordu.

İngiliz başarısı

Festivalin ilk başarısı ve aynı zamanda ilk ihtilâfı, festivalin ikinci gününde suvarede gösterilen İngiliz filmi "Room at the Top - Tepedeki oda" ile başladı. Festival nizamnamesine göre, festivale katılabilmek için filmin daha önce, meydana getirildiği memleketin dışında gösterilmemesi gerekiyordu. Festivalin favorilerinden sayılan "Tepedeki oda"nın gösterileceği gün, diğer memleketlerden gelen prodüktörler filmin daha önce İngiltere dışında gösterildiğini ileri sürerek itiraz ettiler. İngilizler ise, filmin festival için seçilmeden önce yabancı ülkelerde gösterilmediğini bildirdiler. Festival komitesinin kararıyla "Tepedeki oda" festival dışı bırakılmaktan kurtuldu. Genç İngiliz rejisörü Jack Clayton'un ikinci uzun filmi olan "Tepedeki oda", yükselmek için her çareyi göze alan bir delikanlının hikâyesini anlatmaktaydı. İngiliz sinemasının -sansür bakımından- şimdiye kadar meydana getirdiği filmlerin en atılganı sayılan filmde Yorkshire'deki küçük bir şehre gelen delikanlı -Laurence Harvey-, zengin bir sanayicinin kızını -Heather Se-

O. Welles "Compulsion" da

En iyi oyuncu adayı

ars- iğfal etmekte, sonra kendisinden yaşlı ve evli bir Fransız aktrisiyle -Simone Signoret- sevişmekte, fakat sonunda, zenginliğe kavuşmak için sevdiği kadını bırakıp yeniden sanayicinin kızına dönmektedir. Bir yandan aşk sahnelerinin, Louis Malle'ın "Les Amants - Âşıklar"ını andıracak kadar cüretkârlığı, diyaloglarının İngiliz sansüründen şimdiye kadar geçebilenin en gerçeği olması, bir yandan oyuncuların başarısı -S. Signoret daha şimdiden kadın oyuncu mükâfatına en kuvvetli namzettir-, bir yandan da filmin başından sonuna kendini duyuran reji ustalığı ile "Tepedeki oda", İngilizlerin uzun zamandan beri milletlerarası festivallerde kaybettiği yeri yeniden kazanmasına yol açabilecek bir eserdi.

Festivalin üçüncü günü, bir program değişikliği ile Arjantin filmi "Zafra"nın yerine alınan "Günahkâr", Mareşal Çan Kay - Şek'in Formoza adasından gelmişti ve oldukça iptidai bir eserdi. Çin - Japon savaşı sırasında, çarpışmalara katılan bir vatanseverin geride kalan genç karısının, çetecileri kurtarmak için namusunu feda edişini anlatıyordu. Film ancak, bugün artık rastlanmıyan atkuyruğu saçlı eski Çinli tiplerini göstermesiyle seyircileri oyaladı. Buna karşılık suvarede gösterilen Çek filmi "Touha - İstek", umulmıyan bir başarı kazandı. Filmin uyandırdığı şüphe, dört ayrı hikâyeden meydana gelmesiydi. Fakat genç rejisör Votech Rasny, birbirinden ayrı bu dört hikâyeyi aynı şiir havası içinde birleştirmeğe muvaffak olmuştu. Hikâyelerin ancak birini seyretmek niyetiyle gelen seyirciler, hayatın sırlarını öğrenmiye çalışan küçük çocuğun, hayatın da da çok suni taraflariyle ilgilenen genç kızın, bağımsızlığı ancak çalışmada bulan genç kadının ve çocuklarını yavaş yavaş kendinden uzaklaştığını gören yaşlı annenin hikâyelerinin başından sonuna kadar seyrettiler.

Welles'in başarısı

Festivalin dördüncü gününün kahramanı, Orson Welles'ti. Oynadığı "Compulsion" filmini seyretmeğe gelen Welles, filmin sonunda hayranlarının elinden güç kurtuldu ve ancak Darryl F. Zanuck, Françoise Sagan ve Juliette Greco ile, selâmeti arka kapıdan sıvışmakta buldu.

Richard Fleischer'in çevirdiği "Compulsion - Zorlama", Meyer Levin'in "asrın dâvası" diye adlandırılan Leopold - Loeb cinayet dâvasını anlatan aynı addaki romanından alınmıştı. Chicago'nun en zengin ailelerine mensup, son derece zeki iki üniversite öğrencisinin, "basit" insanlara üstünlüklerini göstermek için sebepsiz yere işledikleri bir cinayeti -cinayetin kurbanı yine zengin bir aileden ve suçlulardan birinin akrabası olan 14 yasında bir erkek çocuğuydu- anlatıyordu. Filmin ilk yarısı cinayetin tasarlanışı, işlenişi ve meydana çıkarılışını gösteriyor, ikinci yarıdan itibaren, çocukları idamdan kurtarmak için zamanın en ünlü avukatlarından Clarence Darrow'un -filmdeki adıyla Jonathan Wilkes- sarfettiği gayreti anlatıyordu. Darrow'un bu mahkemede yaptığı ve ölüm cezalarına karşı en kuvvetli savunma diye bilinen uzun konuşmasını Welles bilyük bir belâgatle tekrarlıyordu. Welles'in Darrow'u tanıması da -"Darrow aile dostumuzdu, aynı zamanda Amerikanın gördüğü son humaniste'ti"- bir film için son derece güç olan bu uzun konuşma sahnesini, soluk kesici bir hale getirmekteydi. Prodüktörlerinin "film suvareye konmazsa yıldızımızı festivale göndermeyiz" diye tehditte bulunduğu -festivallerde suvareye girmeğe büyük ehemmiyet ve-

riliyordu, nitekim Arjantin de "Zafra" yüzünden epeyce gürültü çıkarmıştı- Avusturya filmi "Die Halbzarte - Eva" ise seyircilere kötü bir gece geçirtmekten başka birşeye yaramadı. Festival idaresinin Romy Schneider'in gelmemesinden ürkerek program değiştirmelerini anlamak güçtü. Rolf Thiele'nin filmi, hiçbir vakıt iyi bir sinema eseri yapamıyan Avusturya sinemacılığının hâlâ yerinde saydığını gösteriyordu.

Beşinci gün, gece bir Yunanlı rejisör olan Andreas Lambrinos'un "Matomeno iliovasilena - Kanlı şafak"ı ile başladı. Tamamiyle stüdyo dışında, son derece fakir malzeme ile meydana getirilen film, siyah - beyaz fotoğraflarının güzelliği, Yunanistan manzaralarının göz alıcılığı, Yunan dans ve folklorunun ustalıklı kullanılışıyla dikkati çekiyordu. Eski Yunan mitolojisinin de karıştırıldığı modern bir hikâye çerçevesinde, bir aşk ve ölüm hikâyesi, seyirciyi sıkmıyacak yolda anlatılmaktaydı.

Fransanın başarısı

Aynı gece, Fransa, genç sinema tenkidcisi François Truffaut'mın ilk uzun filmi "Les 400 Coups - 400 darbe" ile, festivalin -"Tepedeki oda"dan sonra- ikinci büyük başarısını kazandı. Truffaut, Jules Renard'ın "Poil de Carotte - Horozibiği"ni andırır bir hikâye çerçevesinde kendi çocukluk hâtıralarına dayanan sağlam bir eser meydana getirmişti. Büyüklerin kayıtsızlığının, anlayışsızlığının ve korkaklığının kurbanı olan Antoine'in hikâyesi, bir yandan roman kahramanı Poil de Carotte'u, bir yandan gerçek bir şahıs olan Truffaut'nun kendi hayatını, klâsik sinema anlatımının çok defa dışına çıkarak anlatıyordu. Fransanın geçenlerde ölen büyük sinema tenkidçisi André Bazin'in hatırasına sunulan "Les 400 Coups", aynı zamanda oyuncularının başarısiyle de -Claire Maurier, Albert Rémy, Guy Decomble- dikkati çekmekteydi.

Arjantinli Lucas Demare'in çevirdiği "Zafra", -günü atlamış fakat yine [illegible] seansına düşmüş [illegible] festivalin altıncı günü oynandı. Film, şeker kamışı ekicileri üzerine sosyolojik bir vesika olmak hususiyetini gösteriyordu. Bu arada ziraat işçilerinin istismarı, bunun için kullanılan usûller, ziraat işçilerinin içinde bulundukları feci şartlar anlatılmaktaydı. Araya bir de aşk hikâyesi sıkıştırılmıştı. Oldukça didaktik mahiyette olan film, daha çok fotoğraflarının güzelliği ile baş[illegible] oyuncuların [illegible] Graciela [illegible] Alfredo Alcon [illegible] Fava usta[illegible] dikkati [illegible] Arjantinli oyuncuların melodramatik davranışlara temayülü gözönünde tutulursa hiç de fena bir netice sayılmazdı.

Aynı günün suvaresinde iki başarılı film daha yer almaktaydı. Bunlardan birincisi, Macar rejisörü Zoltan Fabri'nin "Anna"sıydı. "Anna", ilk dünya savaşından sonra şehre gelip bir ailenin yanında hizmetçilik yapan genç, güzel ve iyi kalbli bir köylü kızın macerasını anlatıyordu. Son derece kötümser bir havaya bürünmüş olan filmde, insan haysiyetinin ayaklar altına alındığı, modern bir kölelik hüviyeti taşıyan "hizmetçilik" müessesesine karşı, şimdiye kadar beyaz perdede rastlanan hücumların en ağırı yapılıyordu. Fabri ile filmin genç oyuncusu Mari Toroçik, daha önceki Cannes Festivalinde "Küçük bayram arabası" ile kazandıkları başarıyı devam ettiriyorlardı.

Canlı - resim ve bilhassa kukla filmcilerinin en büyük ustalarından biri olan Çek rejisörü Jiri Trnka'nın Shakespeare'in piyesinden kuklalarla canlandırdığı "Bir yaz gecesi rüyası", gecenin ikinci büyük başarısıydı. Trnka, CinemaScope'u, rengi ve üçboyutlu sesi kullanarak, Shakespeare'in bu peri masalını son derece uygun bir hava içinde, yarı mizahi, yarı ciddi ve baştan sona bir şiir dolu olarak anlatıyordu. Trnka'nın önceki filmlerindekinden daha mükemmelleştirilmiş olan kuklalar, etli kemikli aktörlere taş çıkaracak bir canlılıkla en küçük mimiklere kadar Shakespeare'in ünlü kahramanlarını temsil ediyor. Trojan'ın müziği buna ayrı bir güç katıyordu. "Bir yaz gecesi" rüyasının mükâfatlardan birini, meselâ özel mükâfatı kazanmasına hiç şaşmamak gerekir.

Festivalin ilk haftası, iki "tren"li filmle sona eriyordu. Yugoslav rejisörü Veljko Bulajic'in "Tarifesiz tren"i, kendilerine toprak dağıtılmış köylülerin uzun bir tren seyahatini anlatmaktaydı. Yük vagonlarında, son derece güç şartlar içinde, ne zaman sona ereceği bilinmeksizin girişilen bu tren yolculuğunu ele alan rejisör, birbiriyle sevişmeğe başlıyan çiftleri, ayrılan çiftleri, ölümleri ve doğumları son derece tabii bir anlatışla perdeye aktarıyordu. 30 yaşında ve ilk uzun filmini çeviren Bulajic, baştan sona kadar bir trenin içinde geçen bu filmde kullanılması son derece güç olan CinemaScope'u da şaşılacak bir ustalıkla hikâyesine tatbik etmiştir. Bulgarların "Strene - Yıldızlar"ı ise, yine bir tren yolculuğunu, fakat bu sefer Auschwitz toplama kampına gönderilen Yahudilerin feci yolculuğunu anlatıyordu.

Festivalin yedinci gününde bir başka kahraman daha vardı, ama kendisi ortada görünmiyen bu kahramanın macerası epey beklenmedik [illegible] cereyan etti. Kahraman [illegible] Ma[illegible]t'in aşkını unutmak [illegible] Pathé [illegible] rejisör Victor Stoloff rejisörlüğünde hazırlattığı "Passport for the World - Dünya pasaportu", festivalde müsabaka dışı gösterilecekti. Herkes filmin büyük bir kalabalık toplıyacağını sanıyordu. Halbuki film, küçük "Olympia" sinemasında sadece resmi şahsiyetler, sinema sahipleri ve gazeteciler önünde gösterildi. Townsend, söz verdiği halde gelmemişti. Sinemanın tenhalığını buna hamledenler oldu. Öte yandan film, beklendiği kadar kötü de çıkmadı. Birbirinden çok farklı kültür ve medeniyetlere mensup insanların yaşayışları, merakla seyredilecek sahnelerde toplanmıştı.

Bek'enmiyen jest

Festivalin en beklenmedik hâdisesi, ikinci haftanın başında oldu. Herkes festivalde gösterilecek ilk Sovyet filmini bekliyordu. Fakat film gösterilmedi. Bunun sebebi, Rusların festivallerde sık sık gösterdikleri alınganlıklardan biri değildi. Bu seferki bambaşka bir jestti: Fransız rejisörü Alain Resnais'nin "Hiroshima, Mon Amour" filminin festivale katılabilmesi için, Ruslar Cannes'a yolladıkları iki uzun filmden birini kendi istekleriyle geri almışlardı. Resnais'nin filmi daha festivale katılmadan önce Fransız tenkidçileri tarafından çok beğenilmişti. Fransızların ilk seçim komitesi de filmi festivale göndermek kararındaydı, fakat Kültür işleriyle vazifeli Devlet Bakanı André Malraux'nun da "Hiroshima, Mon Amour"u tutmasına rağmen, Fransız Hariciyesi buna engel olmuş, film ancak müsabaka dışı olarak Cannes'a yollanmıştı. Sebep, filmde atom bombası yiyen Hiroshima'dan sahneler bulunmasıydı. Yaşıyan dokümanter filmcilerin en büyükleri arasında bulunan Resnais bu çeşit yasaklamalara alışıktı. Afrikadaki müstemlekeciliğe çatan "Les statues meurent aussi - Heykeller de ölür", bazı kesintiler yapılmasına boyun eğmediği için 1953 ten beri Fransada gösterilmiyordu. Alman toplama kamplarındaki vahşeti gösteren "Nuit et Brouillard - Gece ve sis", resmi makamların birçok engelleriyle karşılaşmıştı. Şimdi ilk uzun hikâyeli filmi olan "Hiroshima, Mon Amour" da yine güçlüklerle karşılaşıyordu. Fakat Ruslar, bu Fransız-Japon ko - prodüksiyonuna yer açıp, festivalde gösterilmesini sağladılar.

Haftanın neticesi

Festivalin dokuzuncu günü sona ererken 18 filmin gösterilmesi tamamlanmıştı. Daha geride 14 film vardı. Bununla beraber bu ilk haftanın bu yılki festival'in geçen yılkiyle kıyaslanmıyacak kadar kaliteli olduğunu ortaya koyuyordu. Daha şimdiden büyük mükâfata namzet iki film vardı: "Tepedeki oda", ve "400 darbe" Trnka'nın "Bir yaz gecesi rüyası", mükâfat alacağı şüp[illegible] götürmiyen eserlerdendi. Simone [illegible] 'Tepedeki ev" Orson Wel[illegible] "Zorlama" ile [illegible] kadın ve erkek oyuncu mükâfatlarına şimdilik en kuvvetli namzettiler. Fakat daha geride Luis Punuel'in "Nazarin"i (Meksika), Japonyadan "Beyaz balıkçıl", İtalyadan "Şehirdeki cehennem" vardı. Bu sonuncu filmdeki Giulietta Masina-ile Anne Magnani, Simone Signoret'nin rakibi olabilirlerdi.